

NY VILJE, NY FREMGANG

Høyres program 1989-1993

0. Innledning

Høyre bygger sin politikk på tillit til det enkelte menneske. Et fritt samfunn må gi rom for personlig frihet og virkefrang, utvikle likeverd, solidaritet og toleranse og fremme samarbeid til beste for fellesskapet.

Høyre bygger sin politikk på det kristne kulturgrunnlag. Vår kulturs verdinormer har sitt utgangspunkt i en felles historie, tradisjoner og erfaringer. Historisk bevissthet og fast forankring gir trygghet og åpenhet overfor forandring, ny kunnskap og impulser fra andre kulturer.

Høyre vil føre en verdikonservativ politikk hvor den enkelte gis større frihet, men også større ansvar. Virkelig frihet kan bare vokse frem i respekt for andres frihet gjennom ansvar, omsorg og medmenneskelighet. Høyre vil legge avgjørende vekt på å føre en politikk som fremmer ansvarsfølelse og bevissthet om normer og etiske forpliktelser i samfunnet.

Uttynningen av ozonlaget og «drivhuseffekten» er alvorlige trusler mot jordens miljø. Å forvalte miljøet og naturressursene slik at også fremtidige generasjoner kan puste i ren luft, drikke rent vann og dyrke ren jord er for Høyre en grunnleggende norm og for det enkelte menneske en etisk forpliktelse.

Sammen med hjem og familie må skolen oppdra barn og unge til å vise medansvar, selvstendighet, toleranse og arbeidsvilje. Høyre vil føre en politikk som kan styrke de grunnleggende normer i samfunnet og vil forebygge kriminalitet, gi større trygghet for barn og eldre og øke respekten for rettsregler, liv og eiendom.

Samfunnet må vise et rettferdig, humant og konsekvent reaksjonsmønster. Alle må innrette seg etter de samme rettsregler og ha krav på de samme rettigheter. Samfunnet og den enkelte må verne om dem som ikke makter å hevde sine egne interesser og rettigheter og vise særlig omtanke for svake grupper.

Det er i kvaliteten på oppvekstvilkårene for barn og ungdom, og i hverdagsforholdene for de voksnes omgang med hverandre, at hele samfunnets kvalitet skapes. Høyre ønsker holdninger, tiltak og regler som gjør at fordelingen av oppgaver, ansvar, plikter og rettigheter i hjem, yrkes- og samfunnsliv blir likelig fordelt mellom kvinner og menn.

Demokratiske rettigheter, rettssikkerhet og valgfrihet er avhengig av en rimelig balanse mellom offentlig og privat sektor. Veksten i offentlig sektor, fullmaktslovgivningen og mengden av uoversiktlige styringstiltak øker avmakten og svekker rettssikkerheten. Når grensene for statens makt viskes ut, og de folkevalgte organer tar på seg mer enn de kan makte, svekkes også mulighetene for reell demokratisk styring og kontroll.

Høyre vil effektivisere offentlig virksomhet, slik at stat, fylker og kommuner kan løse sine egentlige oppgaver på en bedre måte. Høyre vil ha en ny arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor og overlate flere oppgaver til private. Det viktigste er at oppgavene blir løst, ikke at det offentlige løser dem.

Offentlig virksomhet må ta mer hensyn til brukernes behov og ønsker. Privatisering og økt konkurranse kan gi større innflytelse til publikum og fremmer effektivitet og omstilling.

For å få mer igjen for hver krone, vil Høyre bygge ned uheldige profesjongrenser, myke opp avtaleverket i arbeidslivet og endre lover som hindrer arbeidsinnsats, service og produktivitet.

Kunnskapspolitikken vil stå i første rekke for Høyre i årene som kommer. Det norske utdanningssystemet må holde internasjonale mål når det gjelder kunnskap og kvalitet. Høyre ønsker å styrke utdanningssystemet fra grunnskole til universitet og etterutdanning. Elevene må lære mer, studentene må kunne møte internasjonale krav, og arbeidsstyrken må få ny kompetanse i takt med nye behov og utfordringer.

Norge trenger en politikk som kan skape ny vekst, pågangsmot og optimisme.

Hvis fremtidens samfunn skal sikre alle en trygg alderdom, sosial sikkerhet og trygge arbeidsplasser, må vi få ny vekst i industrien og det produktive næringsliv. Vi må skape nye verdier for å ha nok å fordele.

Dette krever en strategi for ny industriell vekst. Det er nødvendig å overføre ressurser fra skjermet og offentlig virksomhet til konkurranseutsatte og valutaskapende næringer. Det er nødvendig å stimulere og belønne skaperkraft, arbeidslyst og initiativ. Det skal være lønnsomt å arbeide, og den enkelte må beholde mer av lønnen for egeninnsats.

Høyre vil legge større vekt på utdanning og forskning for å skape fornyelse og utvikling. Høyre vil at staten bidrar til en slik strategi, bl.a. gjennom oppbygging av et vekstfond med midler fra salg av statlig næringsvirksomhet.

Høyre vil fortsette arbeidet for å erstatte selektive støttetiltak med gode og stabile generelle arbeidsvilkår for næringslivet. Næringslivet må tilpasse seg markedets behov og utnytte de muligheter dette gir, fremfor å basere seg på offentlig støtte. Offentlige støttetiltak hindrer fornyelse og undergraver lønnsomhet og arbeidsplasser.

Landegrensene får stadig mindre betydning, og vi blir mer avhengige av det internasjonale samfunn. Norge må aktivt tilpasse seg, påvirke og delta i den internasjonale utvikling både på det økonomiske, teknologiske og kulturelle området. Høyre vil arbeide for at Norge blir medlem av EF.

Norge må oppfylle sine forpliktelser innenfor det vestlige forsvarssamarbeid og støtte opp om arbeidet for en gjensidig og balansert nedrustning. Et sterkt og troverdig forsvar innenfor rammen av NATO-samarbeidet er en forutsetning for å opprettholde trygghet og fred i frihet. Høyre vil bygge videre på dagens verneplikttordning og sikre en reell vekst i forsvarsbudsjettene som tillater effektiv opplæring og trening av vernepliktige, og tilstrekkelig god beredskap.

Høyre vil tilstrebe at veksten i de offentlige utgifter i programperioden er lavere enn veksten i

nasjonalinntekten. Selv uten vedtak om nye reformer vil de offentlige utgifter stige sterkt i årene som kommer. Dersom det skal skaffes rom for tiltak som krever økte offentlige utgifter, er det derfor helt nødvendig at det samtidig gjennomføres tiltak som kan redusere utgiftene på andre områder. Høyre vil arbeide for en effektivisering av offentlig virksomhet og en ny arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor, der flere oppgaver overlates til private. Samtidig må det føres en politikk som styrker inntektssiden og verdiskapningen i samfunnet, slik at det blir mer å fordele til høyt prioriterte oppgaver som det offentlige fortsatt skal ha ansvaret for.

- **VEKST GJENNOM ET MER ROBUST NÆRINGSLIV.** Det er nødvendig med en strategi for ny industriell vekst i Norge. Ny vekst må skapes ved å styrke produksjonsgrunnlaget. De generelle rammebetingelser må bedres, blant annet gjennom færre regler og hindringer og bedre skatteregler. Det offentlige må bygge opp under nye initiativ gjennom internasjonaliseringslån, eksportstøtte og utviklingskontrakter. Gjennom salg av statlige eierandeler i næringslivet bygges det opp et Vekstfond. Avkastningen brukes til investeringer i en bedre skole og økt forskning og utvikling. Det etableres et Oljefond for å stabilisere oljeinntektenes virkning på norsk økonomi.
- **MER KUNNSKAP I EN BEDRE SKOLE.** Arbeidet med å styrke utdanningen vil ha første-prioritet i programperioden. De faglige krav på alle nivåer i utdanningssystemet må skjerpes. Skoledagen må utvides for 1.- 3. klasse. Målet for Høyre er 6-års skolestart. Prøveordninger med 6-års skolestart må derfor utvides og gjennomføres i så mange kommuner som mulig. Høyere utdanning må gjøres mer tilpasningsdyktig og fremtidsrettet ved å gi utdannings-institusjonene en mer selvstendig stilling, og gi rom for den konsentrasjon og fordypning som kunnskapssamfunnet krever. Samarbeidet mellom skole / universitet og næringslivet styrkes.
- **ET BEDRE SKATTESYSTEM OG MINDRE SKATT FOR DEN ENKELTE.** Høyre vil redusere marginals-katten for å stimulere til økt sparing, mer innsats og lavere kostnadsvekst. Høyre vil lette skattetrykket og forenkle skattesystemet. Høyre vil arbeide for at marginals-katten for inntekter under 200.000 kroner reduseres ned mot 40 pst. og for at ingen skal ha en marginals-katt på over 50 pst. Bruttoskattenes andel av skatteinntektene reduseres i forhold til dagens nivå.
- **NY ARBEIDSDELING: MER PRIVAT - MINDRE STAT.** Høyre vil spre eiendomsretten og begrense offentlig sektors omfang ved å selge statlige eierandeler i næringsvirksomhet, eiendom m.v., og ved å overlate offentlig bestemt tjenesteyting til private. Høyre vil slippe private til på en rekke områder, som en erstatning, supplement og / eller alternativ til offentlig drift. Høyre vil legge særlig vekt på at frivillige organisasjoner, stiftelser og andre ikke-kommersielle institusjoner gis bedre mulighet til å ta seg av viktige samfunnsoppgaver. Bare på denne måten kan det offentlige konsentrere sine ressurser om de mest sentrale offentlige oppgaver og løse dem bedre.
- **KAMP MOT FORURENSNING - ØKT INNSATS FOR ET BEDRE MILJØ.** Høyre vil trappe opp kampen mot forurensning: Den enkelte må ta et større personlig ansvar for å redusere forurensningen. Markedsøkonomien må tas i bruk i miljøets tjeneste. Miljøhensynet må integreres i den økonomiske politikken, slik at det miljøvennlige også gjøres til det mest fornuftige og lønnsomme, både for enkeltmennesker og bedrifter. Det skal koste å forurense - miljøvern skal lønne seg. Uten økonomisk vekst makter vi ikke å løse våre miljøoppgaver raskt nok. Høyre vil derfor føre en sunn økonomisk politikk som skaper grunnlag for økonomisk vekst og økologisk

forsvarlig utnyttelse av naturressursene. Miljøødeleggelser stopper ikke ved landegrensene. Derfor er forpliktende internasjonalt samarbeid og økt bruk av FN avgjørende. Også EF - med sin overnasjonale myndighet - er viktig i miljøarbeidet. Høyre vil satse mer på miljøteknologi og gjøre dette til et nasjonalt innsatsområde.

- **REFORMER FOR BARNEFAMILIENE.** Høyre vil øke svangerskapspermisjonen til 40 uker. Barnetrygden skal økes, og det innføres et småbarnstillegg i barnetrygden. Barnehageutbyggingen forseres, blant annet ved å stimulere til flere private utbygginger. Regelverk og standardkrav mykes opp.
- **BEDRE HELSETILBUD MED PASIENTEN I SENTRUM.** De investeringer som er gjort i helsesektoren må utnyttes bedre. Det er uholdbart at dyrt utstyr står ubrukt store deler av døgnet. Høyre vil effektivisere helsevesenet. For å få mer ut av pengene som settes inn, for å kunne behandle flere pasienter, vil Høyre:
 - myke opp arbeidstidsbestemmelsene for å øke helsepersonellens mulighet til å gjøre en ekstra innsats for pasientene
 - gi pasientene et bedre tilbud ved at helsepersonell får adgang til å leie lokaler og sykehus-utstyr på kveldstid
 - bruke trygdemidler til kjøp av operasjoner og annen behandling av sykmeldte
 - bruke informasjonsteknologi for å frigjøre helsepersonell fra papirarbeid
 - utvikle styringssystemer som bedre kan måle ressursbruk og resultater
 - legge om finansieringssystemet for sykehusene for å stimulere til økt produktivitet og bedre behandling - slippe private supplementer til.
- **ÅPEN ELDREOMSORG.** Høyre vil styrke den åpne eldreomsorgen slik at de eldre kan bo hjemme så lenge de ønsker. Private og utradisjonelle løsninger må stimuleres. Sparing til en trygg alderdom gjøres gunstigere, og overgangen fra yrkesaktivt liv til pensjon gjøres mer fleksibel.
- **HELE LANDET TAS I BRUK.** Gjennom den økonomiske politikken, kunnskapspolitikken og næringspolitikken vil Høyre skape rammebetingelser for nyskapning og en bedre utnyttelse av våre rike ressurser i hele landet. Høyres målsetting er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Høyre mener fremveksten av regionsentre vil være viktig for å oppnå levedyktige og attraktive distrikter, og for å spre stimulerende ringvirkninger for områdene rundt. Økt yrkesmessig og geografisk mobilitet er både naturlig og nødvendig i et mer omstillingsdyktig og vekstkraftig samfunn.
- **AKTIVT FORHOLD TIL EUROPA.** Slik Det Europeiske Fellesskap nå utvikler seg synes norsk medlemskap å være den tilknytningsform som i fremtiden vil ivareta norske interesser best. Høyre vil arbeide mot dette mål. Spørsmålet om å søke norsk medlemskap i EF kan bli aktuelt allerede i programperioden. Høyre mener at Stortinget står fritt til å ta opp denne saken, dersom det finner at Norges interesser er best tjent med en slik videreutvikling av vår tilknytning. Etter at et forhandlingsresultat er klart, bør det avholdes en ny folkeavstemning for Norge eventuelt blir medlem av EF.

1. Individ, stat og samfunn

1.1. MAKTSPREDNING OG DEMOKRATI

Frihet og demokrati trygges bare når makt, ansvar og eiendom spres på flest mulig hender. Det gir uavhengighet og trygghet, og det øker den enkeltes muligheter til å hevde sine rettigheter og delta med styrke i samfunnslivet. Samtidig stimulerer det den enkelte til å ta ansvar for sine medmennesker og for oppgaver som må løses av fellesskapet.

Hovedelementene i Høyres politikk for å styrke demokratiet, friheten og det personlige ansvaret er:

- å befeste rettsstaten
- en sosial markedsøkonomi
- bedre balanse mellom privat og offentlig sektor
- rammestyring og mindre offentlig detaljregulering
- styrking av fellesinteressene og helhetsstyringen
- effektivisering av offentlig sektor
- økt desentralisering av beslutningsmyndighet og ansvar

Høyre vil føre en økonomisk politikk innenfor rammen av en sosial markedsøkonomi, der ressursfordelingen skjer via markeder, men der sosiale hensyn, hensynet til miljø og nasjonens sikkerhet er ivaretatt gjennom offentlig definerte rammebetingelser.

En avgjørende forutsetning for å kunne bevare grunnleggende demokratiske rettigheter- åndsfrihet, yttringsfrihet og retten til å eie - er balanse mellom privat og offentlig sektor. Samtidig er større effektivitet i offentlig virksomhet og en ny og mer fleksibel arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor nødvendig for å skape ny vekst og bedre balanse i økonomien. Ny økonomisk vekst vil gjøre det lettere for det offentlige å løse sine primæroppgaver.

Høyre ønsker en ny arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor - mer privat og mindre stat. På områder hvor private kan løse oppgavene like bra eller bedre enn det offentlige vil Høyre la private overta og oppmuntre til at løsningen av nye oppgaver kan skje mindre tradisjonelt - av private, bedrifter, organisasjoner og det offentlige, eller i et samarbeid mellom disse.

Høyre vil utløse private og frivillige ressurser i arbeidet for å skape et bedre samfunn.

Høyre vil ha færre offentlige reguleringer og bedre generelle rammevilkår for næringslivet og forbrukerne. Offentlig byråkrati, reguleringer og fullmaktslover er en fare for rettssikkerheten og hemmer utviklingen av et lønnsomt og fremtidsrettet næringsliv.

Folkevalgte organers evne til helhetsstyring er svekket blant annet som følge av en større og mer uoversiktlig offentlig sektor, og av organisasjonene og sektorinteressenes økte innflytelse. Myndighetene må anerkjenne organisasjonenes egenart, selvstendighet og interesser, samtidig som organisasjonene må respektere organisasjonsfriheten og folkestyrets suverenitet. Høyre vil arbeide for å styrke folkestyret gjennom desentralisering og deregulering, økt konkurranse og mindre byråkrati. Helhetsstyringen må styrkes på alle forvaltningsnivåer og forutsigbarheten bedres gjennom mer stabile rammebetingelser og mindre bruk av fullmaktslovgivning.

Enkeltmennesker, bedrifter og lokalsamfunns handlefrihet og medinnflytelse i saker som angår dem selv er begrenset på grunn av detaljstyring. Høyre ønsker derfor i større grad å desentralisere ansvar og beslutningsmyndighet til dem sakene gjelder.

Høyre vil holde fast ved det hovedmønster som er utviklet for bedriftsdemokratiet, der de ansatte har rett til å velge medlemmer til besluttede organer. For å øke medinnflytelsen for de ansatte og gjøre norske bedrifter mer konkurransedyktige, vil Høyre oppmuntre ansatte og ledelse i bedriftene til å styrke det praktiske samarbeidet. Høyre vil avvise forslag som svekker eiernes styringsrett og baner vei for sosialisering av næringslivet. Eiernes styringsrett er en forutsetning for at de skal kunne avkreves ansvar for resultatene.

- Helhetsinteressene i den politiske beslutningsprosessen må styrkes på alle forvaltningsnivåer. Enkeltvedtakenes konsekvenser for helheten; naturen, økonomien, forbrukerne, demokratiet og rettsstaten, må komme klarere frem og bli tatt mer hensyn til.
- Samfunnsstyringen må skje gjennom generelle rammebetingelser og en sosial markedsøkonomi fremfor detaljregulering og selektive tiltak. Arbeidet for deregulering, forenkling og økt konkurranse må gis fornyet kraft.
- Offentlige rammebetingelser, lover og regler som berører enkeltmennesker, familier og næringsliv må være mer stabile. Hyppige og raske endringer i rammevilkårene skaper en usikkerhet som hindrer at det foretas langsiktige og fornuftige disposisjoner.
- Det foretas en kritisk gjennomgang av arbeidsdelingen mellom privat og offentlig sektor, og flere oppgaver overlates til private. Den årlige budsjettprosessen må i større grad brukes til omdisponering av ressurser ut fra nye behov. Offentlig sektor bør konsentrere seg om de sentrale offentlige oppgavene og løse dem bedre, eventuelt ved å overlate den praktiske gjennomføringen av flere oppgaver til private.
- Ansvarsfordelingen mellom det offentlige, organisasjoner og privat virksomhet må ikke forrykkes uten at det er gjennomtenkt og tilsiktet. Det må vises varsomhet med bruk av såkalte «blandede organer», hvor både myndigheter og organisasjoner utøver forvaltningsmyndighet.
- Høyre vil arbeide for å styrke det lokale demokrati og selvstyre, bl.a. ved å delegere oppgaver, reelt ansvar og ressurser til lokale organer. Overføring av oppgaver til fylker og kommuner bør medføre tilsvarende nedbygging av statlig virksomhet. Frikommuneforsøket videreføres og utvides.
- I fylkeskommunene og større kommuner som ønsker det, må det gis adgang til innføring av en form for kommunal parlamentarisme. Loven som tillater slik forsøksvirksomhet i kommunene revideres og gjøres permanent.
- Offentlig ansattes medinnflytelse i saker av betydning for egen arbeidssituasjon må ikke begrense folkevalgte organers rett og plikt til å styre i samsvar med velgernes ønsker. Reglene om medbestemmelse i offentlig virksomhet må derfor gjennomgås, og det må settes klare grenser i forhold til den politiske beslutningsprosess i stat og kommune.
- Ingen må diskriminere eller favorisere noen på grunn av organisasjonstilknytning. Former for organisasjonstvang eller lovvedtak som i praksis påvirker den reelle valgfrihet, må motarbeides.
- Et allsidig og uavhengig mediabilde er en avgjørende forutsetning for demokrati og yttringsfrihet. Målsettingen må være å sikre et slikt mediabilde sammen med en gradvis reduksjon av pressestøtten.

1.1.1. EIENDOMSRETT OG ØKONOMISK DEMOKRATI

Privat eiendomsrett er en viktig forutsetning for et demokratisk samfunn med personlig uavhengighet og frihet. Privat eiendomsrett bidrar til økt selvstendighet, ansvar og maktspredning. Den bidrar til personlig initiativ og innsats og øker verdiskapningen i samfunnet. Derfor vil Høyre verne om den private eiendomsretten, og arbeide for at flest mulig kan få del i eiendomsretten. Det ansvar som følger eiendomsretten er også et samfunnsansvar og må forvaltes deretter. Vilkårlige inngrep i eiendomsretten må unngås.

Selveierdemokratiet må bygges videre ut.

Høyre vil fortsette arbeidet for at alle som ønsker det, skal kunne eie sin egen bolig.

Høyres mål er at flest mulig blir medeiere i næringsvirksomhet. Dette vil styrke næringslivet og arbeidsplassene ved at tilgangen på kapital til nye investeringer øker.

Sparing stimuleres fremfor forbruk. Alle former for medeierskap må baseres på frivillighet og individuelle rettigheter. Deltagelse på eiersiden i egen bedrift fremmer samarbeid og bedriftssolidaritet mellom lønnstakere, ledere og eiere.

- Høyre vil spre eiendomsretten ved å selge offentlig eiendom til private. Aktuelle eksempler er aksjer i næringsvirksomhet og bygninger, eiendommer og grunnarealer.
- Ved salg av aksjer i store statlige selskaper til private må det legges ut "folkeaksjer" for å sikre en bred eierstruktur og styrke det økonomiske demokratiet. Den enkelte må kunne kjøpe et visst antall slike aksjer til gunstige vilkår, f.eks. gjennom rabatt eller skattefordeler.
- Høyre vil oppmuntre bedrifter til å inngå frivillige avtaler med sine ansatte om utbyttedeling, lønnsparing, kjøp av aksjer i egen bedrift eller lignende ordninger. Den enkelte må ha fri disposisjonsrett over sin andel.
- Kvoten for kjøp av aksjer med en viss skattefordel i den bedrift man selv arbeider økes.
- Høyre avviser forslag om å oppnevne politiske representanter i private bedrifters styrever.
- Høyre avviser banksosialisering. Det offentlige behov for tilsyn og kontroll med at finansinstitusjonene har en forsvarlig drift, skal ivaretas av Kredittilsynet. Høyre vil derfor avvikle ordningen med offentlig oppnevnte representanter i bankenes styrende organer.
- Høyre avviser lønnstakerfond og andre lignende, kollektive former for eierskap.
- Alle som ønsker det bør kunne bli eier av egen bolig. Beboerne må selv få velge eierform. Alle borettslag, både i og utenfor boligkooperasjonen, må derfor gis adgang til oppløsning dersom de selv ønsker det.
- Arbeidet med å forenkle plan- og bygningsloven og byggeforskriftene må fortsette. Kommunene må utnytte eksisterende hjemler for enklere og raskere saksbehandling.
- Når det skal utarbeides utbyggingsplaner eller det offentlige forbereder tiltak som medfører at private må avstå eiendom eller rettigheter, må ekspropriasjon forbeholdes de tilfeller der frivillighet ikke fører frem og viktige samfunnsmessige hensyn bare kan ivaretas gjennom tvangsinnngrep.
- De som må avstå eiendom eller rettigheter til det offentlige, skal ytes full erstatning for sitt økonomiske tap. Takstreglene må være slik at dette sikres.
- Festere av offentlig tomtegrunn må sikres den samme rettsbeskyttelse som ved private festeforhold. Offentlige festetomter bør som hovedregel tilbys for salg til den som fester tomten.

- Konsesjonsloven må forandres med sikte på å øke respekten for eiendoms- og arverett. Arverett må ikke miste sin betydning på grunn av boplikt, så lenge driveplikten oppfylles.
- Høyre vil ha full konsesjonsfrihet for tomter under fem mål og vil oppheve kravet om konsesjonsplikt når søker har eiendom i samme kommune.
- Høyre vil oppheve adgangen til å innføre konsesjonsplikt for all eiendom i regulerte strøk.
- Høyre vil øke tilgangen på arealer til hytteformål. Plan- og byggesaksbehandlingen må forenkles, og konsesjonsloven bør endres slik at den tillater bruk av nedlagte setre og gårdsbruk til hytteformål.
- Høyre vil forenkle og samordne konsesjonslovene.

1.2. KRIMINALPOLITIKK, RETTSBESKYTTELSE OG RETTSSIKKERHET

Rettsikkerheten og en effektiv bekjempelse av kriminalitet er viktige fundamenter for velferdsstaten og demokratiet. Å beskytte folks liv, helse og eiendom er derfor en overordnet offentlig oppgave.

Mange føler i dag utrygghet for kriminelle handlinger knyttet til volds- og vinningsforbrytelser. Høyre vil derfor bekjempe kriminaliteten og øke tryggheten i nærmiljøene gjennom å styrke politiinnsatsen. Det personlige ansvar for medmennesker må styrkes, blant annet gjennom holdningsskapende arbeid.

For å øke rettsikkerheten for folk flest, sier Høyre ja til en kraftig styrking av politi- og lensmannsetaten. Disse må gis en bemanning og utrustning som gjør dem i stand til å ivareta sine oppgaver på en effektiv måte, og til å gi folk flest mulighet til å føle seg trygge.

Høyre vil videreføre rettsstatens grunnprinsipper om medansvar, humanitet og likebehandling. Den enkelte har et individuelt ansvar for sine handlinger. Dette må også gjenspeiles i samfunnets reaksjonsmønster overfor dem som begår kriminelle handlinger.

Alle må underordne seg de samme rettsregler og ha krav på de samme rettigheter. En avgjørende prøve på rettsikkerheten er samtidig at samfunnet legger særlig vekt på å verne om dem som ikke makter å hevde sine egne interesser og rettigheter.

Respekten for lov og rett er i første rekke avhengig av at den allmenne rettsbevissthet samsvarer med hovedlinjene i myndighetenes rettspolitikk. Rettsikkerhet innebærer at samfunnets reaksjoner lar seg forutsi, at lovene sikrer lik behandling av like tilfeller og at det er sammenheng mellom forpliktelser og rettigheter - mellom innsats og belønning.

Fullmaktslovgivning fører lett til vilkårlighet. For Høyre er det derfor av sentral betydning å forenkle regelverket og redusere omfanget av slik lovgivning. Fullmaktslovenes rekkevidde må i større grad klargjøres og godkjennes av Stortinget som lovgivende myndighet.

Den allmennpreventive betydning av fengselsstraff må tillegges stor vekt. For å forebygge kriminalitet er det dessuten viktig å finne en balanse mellom forskjellige typer virkemidler som forebyggende arbeid, effektivt politi, raskere domstolbehandling og straff avpasset etter lovbruddets grovhet. Gode og stimulerende oppvekstvilkår for barn og ungdom er viktige ledd i det forebyggende arbeidet. Høyre mener det er viktig at også massemedia bidrar i et holdningsskapende arbeid.

Det bør utvikles bedre samarbeidsordninger mellom politi-, helse-, sosial- og skoleetatene. Ordningen med bydels- eller nærpolti i de større byene videreutvikles. Arbeidet samordnes med distriktets sosialtjeneste og kulturtiltak overfor ungdom.

- Høyre vil ta initiativ til en kriminalpolitisk handlingsplan som setter klare mål for arbeidet med kriminalitetsbekjempelse og som klargjør nødvendig ressurstilgang for å nå disse mål.
- Det må settes inn økte ressurser til bemanning og utstyr i politi- og lensmannsetaten. Det er nødvendig å effektivisere etatens arbeidsmetoder, delegere budsjettansvar og fjerne arbeidsoppgaver som det er naturlig at andre enn politiet utfører. Samtidig må politiutdannet personell fritas for kontorarbeid m.v. som andre innenfor politietaten kan utføre.
- Høyre vil myke opp regelverket, slik at det blir enklere for kommuner og ideelle organisasjoner å yte økonomiske bidrag og gaver til politiet, med sikte på å utvide den samlede politiinnsats. Forutsetningen er at bidragene ikke binder opp prioriteringen av politiets ressurser på en uheldig måte.
- Kriminalitetsbekjempelsen må i større grad rettes inn mot gjengangere i de kriminelle miljøer. Erfaringene med de såkalte ti på topp-listene er gode, og ordningen bør derfor videreutvikles. Det må reageres strengere mot vinnings- og voldsforbrytere som stadig begår nye kriminelle handlinger.
- En effektiv kamp mot kriminalitet forutsetter at enkeltmennesker, organisasjoner, bedrifter m.v. trekkes med på bred basis. Politiet er avhengig av hjelp og støtte hos publikum. Ved Aksjon Nabohjelp, private vaktordninger og andre tiltak vil Høyre oppmuntre til et bredt samfunnsmessig engasjement for å forebygge og bekjempe kriminalitet. Et slikt engasjement vil representere et konstruktivt alternativ til selvtekt og borgervern.
- Straffereaksjonene må gjenspeile det personlige ansvar hver enkelt har for sine egne handlinger. Det bør utvikles et mer nyansert straffesystem med nye og alternative reaksjonsformer, herunder arbeids- og samfunnstjeneste, f.eks. i kombinasjon med bøter og egne soningsmodeller for ungdom. Et slikt system vil kunne virke mer forebyggende både overfor lovbyteren og allmennheten, og bidra til at lovbyteren i større grad gjør opp for seg overfor ofrene og samfunnet.
- Høyre vil opprettholde den kriminelle lavalder på 14 år. Ved å fjerne alt strafferettslig ansvar for et helt årskull ungdomskriminelle, vil man på en uheldig måte svekke det personlige ansvar og dermed utløse ny kriminalitet. Samtidig må barnevernet styrkes og gis tilstrekkelige muligheter til tvangstiltak for å unngå fengsling av de yngste lovbyterne.
- Det må satses sterkere på oppbygging av konfliktråd som ledd i det kriminalitetsforebyggende arbeid.
- Høyre mener det må reageres strengere ved grov voldskriminalitet.
- Narkotikaproblemet må bekjempes gjennom strenge tiltak mot innførsel og omsetning av narkotiske stoffer. Innsatte som soner strenge dommer for omsetning av narkotika, må sone fengselsstraffer i egne, sikre anstalter. Politiet må gis anledning til bruk av rom- og telefonavlytting som etterforskningsmetode i alvorlige narkotikasaker. Bruk av romavlytting avgjøres av domstolene for hvert enkelt tilfelle.
- Reglene for HIV-test av kriminelle som utsetter politi-, fengselstjenestemenn og andre for fare, må forenkles, og de potensielle ofre må sikres rett til å få vite resultatet av slik test.
- Kriminaliteten har antatt nye former som krever langt større innsats å bekjempe. Høyre vil skjerpe kampen mot økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og datakriminalitet.

- Høyre vil understreke den selvstendige og uavhengige rolle domstolene skal ha i forhold til de andre statsmaktene. Det er viktig å sikre Riksadvokatens uavhengige stilling i forhold til Justisdepartementet.
- Domstolene, politi- og lensmannsetatene gjennomgås med sikte på effektivisering, bl.a. ved å ta i bruk ny teknologi. De sivile forvaltningsoppgaver må forenkles og rasjonaliseres, slik at det blir frigjort ressurser, bl.a. ved utbygging av datateknologi.
- Høyre ønsker en effektivisering av straffesaksbehandlingen ved å korte ned tiden fra den straffbare handling begås til samfunnets reaksjonsapparat settes inn. Herreds- og byrettens kompetanse til å behandle straffesaker bør utvides.
- Straffens preventive virkning reduseres kraftig når det går lang tid fra domfellelse til soning. For å redusere tiden fra den straffbare handling begås til soning, må det settes inn effektive tiltak for å korte ned ventetiden for fengselsstraff.
- Soningen tar bl.a. sikte på å forberede den innsatte på normalt samfunnsliv og -deltagelse etter endt fengselsopphold. Gradvis tilvenning til det øvrige samfunn er derfor nødvendig. Samtidig må regler og praksis for fremstilling og permisjon for innsatte gjennomgås med sikte på å redusere muligheten for å rømme og foreta nye kriminelle handlinger. Dette er særlig viktig i forhold til innsatte dømt for voldsforbrytelser. Tilsynet med sikringsdømte fanger forsterkes.
- Sikringsreglene og asylsuvereniteten må revurderes, bl.a. med sikte på betryggende plassering av psykisk avvikende lovbyggere.
- Som et ledd i en aktiv kriminalpolitikk er det viktig å gi innsatte muligheter til utdanning og arbeidsopplæring. Samtidig må det stilles krav til arbeidsinnsats under soning. Det er vesentlig å sørge for at løslatte ikke faller tilbake til ny kriminalitet. Bolig, arbeid og skolegang er sentrale elementer. Ideelle organisasjoners arbeid for innsatte under og etter soning bør oppmuntres.
- Frigang må kunne benyttes som ledd i rehabilitering ved slutten av et fengselsopphold. Forsøkene med løslatelsesgrupper må fortsette. Kriminalomsorg i frihet er et viktig supplement til det ordinære strafferettsapparat og må få bedret sine arbeidsmuligheter.
- Arbeidet med deregulering og forenkling av lovverket må fortsette. Muligheten for innsyn i rettsregler ved bruk av EDB (Lovdata) må utvikles videre.
- Ordningen med fri rettshjelp må i større grad rettes mot dem som trenger det mest, og overfor disse fremstå som et reelt tilbud.
- Behandlingstiden for asylsøknader må kortes kraftig ned, samtidig som rettssikkerheten for asylsøkere og innvandrere ivaretas.

1.2.1. PERSONVERN

Databehandling gjør det mulig å samle inn, behandle, lagre og gi videre personopplysninger i stort omfang. Det muliggjør en mer rasjonell behandling av informasjon, men øker samtidig faren for misbruk av informasjon. Faren for misbruk truer personvernet.

De senere år er trusselen mot personvernet økt ved at det offentlige er sikret innsyn i flere registre enn tidligere, og ved at ulik informasjon kan kobles sammen. Samtidig skjer det en kontinuerlig utvikling i samfunnet med større grad av overvåkning både i butikker, kontorer og på offentlige steder. Høyre ønsker klare regler for bruk av TV- og videoovervåkning.

Økende bruk av ulike former for betalingskort etterlater også «spor» som i en gitt situasjon kan utnyttes til krenkelser av personvernet. Det må derfor trekkes opp klare grenser for bruk av personopplysninger, som hindrer slikt misbruk.

- Høyre vil kreve en streng praktisering av adgangen til å opprette og bruke persondataregistre. Kobling av registre bør være forbudt, med mindre det på forhånd er uttrykkelig opplyst og det gis offentlig godkjennelse. Bruk av personnummer må begrenses.
- Det vurderes innført foreldelses- og saneringsbestemmelser for lagring av personregistre.
- Det må gis bedre opplysninger om anledningen til å bli strøket i dataregistre.
- Datatilsynet må gis muligheter til å fungere effektivt som tilsynsmyndighet.
- Reglene for taushetsplikt gjennomgås med sikte på å styrke personvernet og oppnå en bedre balanse mellom de hensyn de er ment å ivareta. Taushetsplikten bør ikke benyttes som et urimelig maktmiddel i forvaltningen eller vanskeliggjøre et fornuftig samarbeid mellom f.eks. politi og sosialetaten.
- Reglene for taushetsplikt for tilsynsmyndighetene gjennomgås særskilt med sikte på å oppnå et bedre rettsvern. Forvaltningsloven vurderes endret for å sikre selskaper, institusjoner og offentlige etater rettsbeskyttelse overfor tilsynsorganene.
- Det må utarbeides klarere regler som begrenser anledningen til å overvåke ansatte i den enkelte bedrift.

1.3. NY ARBEIDSDELING: MER PRIVAT - MINDRE STAT

Høyre ønsker en ny og mer fleksibel arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor. En ny arbeidsdeling vil:

- skape bedre balanse mellom privat og offentlig sektor
- utløse ressurser i den sivile sektor; hos enkeltpersoner, bedrifter og frivillige organisasjoner
- frigjøre offentlige midler til høyt prioriterte oppgaver
- legge grunnlaget for en effektivisering og modernisering av offentlig virksomhet.

Grunnleggende demokratiske rettigheter og valgfrihet for den enkelte kan ikke tenkes uten at vi opprettholder en rimelig balanse mellom privat og offentlig sektor. Offentlig maktkonsentrasjon hemmer effektiviteten i økonomien og gjør det vanskeligere å løse viktige fellesoppgaver. Dersom vi skal makte å møte utfordringene innen helse- og sosialsektoren, bedre barnefamilienes vilkår, gi et bedre utdanningstilbud og sikre forsvaret av landet, må samfunnets ressurser utnyttes bedre enn i dag. Det krever vilje til nytenkning og omstilling.

Bare de vedtak som er fattet frem til nå vil føre til en sterk vekst i offentlige utgifter de nærmeste tiår. En slik vekst i offentlige utgifter vil kreve stadig økte skatter og avgifter, noe som vil svekke konkurranseevnen og den økonomiske veksten. Det tvinger seg derfor frem en nedjustering av ambisjonene for det offentlige engasjement.

Den offentlige sektor må bli mer brukerorientert og rettes mer inn mot publikum og næringslivets behov. Ved å øke kravet til brukerorientering og ved å redusere bindingene til hvem som skal løse oppgavene, oppnås økt konkurranse og en bedre utnyttelse av våre samlede ressurser.

Høyre vil utløse nye ressurser i privat sektor ved å legge til rette for nye samarbeidsmønstre mellom det offentlige, frivillige organisasjoner, private selskaper, foreldregrupper og den enkelte. Det offentlige apparat skal understøtte det private initiativ og det personlige ansvar.

Høyre ønsker en ny og mer fleksibel arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor ved at det kontinuerlig foretas en reell prioritering mellom offentlige oppgaver og en vurdering av hvilke oppgaver som kan løses av private. Oppgaver og virksomhet som allerede er offentlige må gjennomgå med sikte på privatisering.

Staten har i dag store næringsengasjementer i industri- og samferdselsbedrifter, statskraftverk, skog- og andre eiendommer og en stor bygningsmasse. Også fylker og kommuner har betydelig kapital bundet i eiendom. Denne kapital kan forvaltes mer effektivt, bl.a. ved overføring og salg til private. Privatisering er et viktig virkemiddel for å spre eiendomsretten, styrke den langsiktige vekstevnen i norsk økonomi og sette det offentlige bedre i stand til å løse sine primæroppgaver.

Frigjorte midler ved salg av kommunal eiendom vil kunne redusere gjeldsbelastningen og dermed bidra til en nødvendig bedring av den kommunale økonomi.

Høyre vil gjennomføre et omfattende program for privatisering av offentlige eiendommer og næringsvirksomhet. Statlige midler frigjort ved slikt salg settes inn på et eget vekstfond. Avkastningen fra fondet benyttes til fremtidsrettede investeringer innen utdanning, forskning og utvikling.

De frivillige organisasjonene spiller en svært viktig rolle i vårt samfunn. Utover den konkrete innsats de yter for fellesskapet, har de en viktig funksjon som kulturformidlere og tradisjonsbærere. Høyre ønsker å bedre deres arbeidsforhold og sikre deres plassering mellom det offentlige og det private marked.

OFFENTLIG TJENESTEYTING

- Høyre vil styrke den private sektor i økonomien. Flere oppgaver må løses av private, og den enkelte må oppmuntres til å ta større personlig ansvar. Ved at private overtar oppgaver, frigjøres midler til å styrke den offentlige innsatsen på sentrale velferdsområder, samtidig som skattenivået kan reduseres.
- Den offentlige sektor må bli mer omstillingsdyktig. Høyre vil gjennomgå lov- og avtaleverk for å øke fleksibiliteten, omstillingsevnen og tilgjengeligheten i offentlig sektor. Det må gjennomføres et reformarbeid som myker opp unødige og kostnadskrevenende standardkrav, bemanningsnormer o.l. overfor stat, fylker og kommuner, med sikte på å legge til rette for lokale løsninger og kombinasjoner av private og offentlige løsninger.
- Det etableres et skarpere skille mellom forretnings- og forvaltningsmessige oppgaver. Rent statlig forretningsdrift overlates til private bedrifter, organisasjoner og enkeltmennesker. Også selve gjennomføringen av offentlig bestemt tjenesteyting må i større grad overlates til private.
- Merverdiavgiftssystemet må endres, slik at offentlige og private leverandører stilles likt konkurransemessig.
- Midlertidige arbeidskraftbehov i det offentlige må løses ved engasjementer og vikariater. Det offentlige bør i større grad benytte seg av tilbud fra private firmaer som tilbyr temporær arbeidsassistanse når dette gir en langsiktig innsparing. Offentlig virksomhet må også stå friere til å løse de samme oppgavene med mindre personell.
- Det må bli sterkere konkurranse om offentlige entreprenørarbeider gjennom anbud og en hensiktsmessig oppdeling av oppgavene. Oppbygging av ny offentlig ekspertise må unngås dersom oppgaven kan løses av private.
- Det gjennomføres en vurdering av hvilke offentlige kontroll- og sikkerhetsoppgaver som kan overtas av private selskaper.

- Det utarbeides en handlingsplan for økt konkurranse og privat medvirkning i løsningen av viktige oppgaver. Private konsulentfirmaer inviteres til anbuds / tilbudskonkurranser på nærmere definerte sektorer med sikte på å fremme begrunnede forslag til effektivisering, modernisering og omstilling i offentlig sektor.
- Metodene for beregning av kostnader ved offentlig drift forbedres. Det gjennomføres mer utstrakt internprising av tjenester innenfor offentlig sektor med sikte på å klargjøre hva bruk av offentlige tjenester faktisk koster i forhold til kjøp av tjenester i det private marked.
- Bruk av priser og gebyrer på offentlige tilbud vil kunne klargjøre den faktiske etterspørsel, øke egeninntektene, frigjøre ressurser til andre oppgaver og føre til redusert skattenivå. Høyre vil kartlegge hvilke tjenester som egner seg for slik prissetting.
- Ulike hjelpetjenester i det offentlige settes i større utstrekning ut på anbud. Eksempler på slike oppgaver er rengjøring, kantinedrift, vaktjeneste, bud- og transporttjenester, innkjøps- og lagerstyringsfunksjoner, lagerfunksjoner, trykkeri-, vaskeri- og vedlikeholdstjenester.
- Som et supplement til det offentlige tilbud må støtten til private skoler sikres og forholdene legges bedre til rette for utbygging av private barnehager. Finansieringsordninger og offentlige standardkrav må tilpasses dette mål.
- Høyre vil åpne for økt konkurranse og flere private løsninger innen samferdselssektoren.

OFFENTLIG NÆRINGSVIRKSOMHET

- Høyre vil legge opp en strategi for en gradvis reduksjon av de statlige næringsengasjementer. Eierinteresser, både mindretalls- og flertallsinteresser, selges til private. Ved salg av aksjer i store statlige selskaper må det i størst mulig grad legges ut «folkeaksjer» for å sikre en bred eierstruktur og styrke det økonomiske demokratiet. Den enkelte må kunne kjøpe et visst antall slike aksjer til gunstige vilkår, f.eks. gjennom rabatt eller skattefordeler.
- Midler frigjort ved salg av statlig næringsvirksomhet settes inn på et eget vekstfond. Avkastningen av fondet kan benyttes til fremtidsrettede investeringer innenfor utdanning, forskning og utvikling. Dette må skje innenfor en samlet vurdering av den økonomiske politikken, og må ikke bidra til å forsterke pris- og kostnadsproblemene.
- Den statlige eierandelen i Norsk Hydro reduseres. Dagens begrensning på utenlandsandelen opprettholdes.
- Televerkets Bedriftsinterne Kommunikasjonssystem (TBK) privatiseres. Verdiøkende tjenester ventes å få stor betydning i fremtiden. Disse utbygges og drives av private bedrifter, der dette er teknisk mulig.
- Raufoss og Norsk Forsvarsteknologi tilføres privat kapital. Våpeneksportreglene sikres gjennom lov- og regelverk og streng kontroll.
- Statens 50 pst. eierandel i Den Norske Industribank avhendes.
- Aksjene i Det Norske Luftfartsselskap selges til private, med unntak av en nøkkelaksje som gjennom selskapets vedtekter sikrer staten avgjørende innflytelse i spørsmål av nasjonal betydning.
- NSB's tilleggsaktiviteter selges til private eiere slik at NSB kan konsentrere seg om sine primæroppgaver. Aktiviteter som kan skilles ut er andelen i Linjegods, NSB's reisebyrå, andelen i Narvesen, andeler i bilruter, eiendommer og bygninger.
- Høyre vil delprivatisere Statoil ved å selge aksjer til norske borgere. Staten skal fortsatt ha majoritetsinteresse i selskapet. Som en konsekvens av dette bør Statoil få en friere stilling, og rapporteringsrutinene legges om. Også statsaksjeselskapets rettigheter og plikter i forhold til myndighetene revurderes på denne bakgrunn.

- Statkraftverkernes organisasjons- og eierform vurderes med sikte på å bringe inn privat kapital. Statkraft skal som hovedregel ikke kunne ha majoritet i gasskraftverk og gassrørledninger. Statkrafts eiendomsmasse gjennomgås med sikte på salg av eiendommer det ikke er nødvendig å eie.
- Arbeidet med å selge prestegårder og deler av statens skoger intensiveres for å spre og trygge eiendomsretten og styrke det lokale næringsgrunnlag.

FRIVILLIGE ORGANISASJONER

- Frivillige organisasjoner må fortsatt sikres en viktig plass i det samlede helse- og sosialtilbud. Private helse- og omsorgstilbud er et viktig supplement til det offentlige helse- og sosialvesen og nødvendig for å sikre fornyelse og tilpasning til publikums behov. Høyre vil derfor stimulere til etablering av slike private tilbud, bl.a. innen eldreomsorgen.
- Det gis inntektsfradrag for bidrag til allmennnyttige formål / organisasjoner med et begrenset beløp.

1.4. ET ÅPNERE SAMFUNN OG EN BEDRE, BRUKERORIENTERT OFFENTLIG SEKTOR

1.4.1. ET ÅPNERE SAMFUNN

Høyre vil ha et åpnere samfunn som gir den enkelte større muligheter, større frihet og større trygghet.

Samfunnsproblemer kan ikke løses med lover og regler alene, men må møtes med tillit til den enkelte, personlig frihet og ansvar. Som ledd i arbeidet for et åpnere samfunn vil Høyre satse offensivt på større mangfold og fleksibilitet, forenkling og avbyråkratisering. Større variasjon i arbeids- og åpningstider i både privat og offentlig sektor vil gi muligheter for en høyere livsstandard og bedre tilpasning til den enkeltes ønsker og behov.

- Høyre vil stimulere til mer fleksible arbeidstidsordninger, slik at det blir lettere å kombinere ute- og hjemmearbeid. De lovfestede rettigheter til nedkortet arbeidstid må gjøres bedre kjent. Forholdene må legges til rette for at også menn benytter retten til permisjon og nedkortet arbeidstid.
- Høyre vil revidere arbeidsmiljøloven. Grensen for frivillig overtidsarbeid oppheves. Øvrige regler om arbeidstid mykes opp, og loven gjennomgås med sikte på kostnadsdempende forenklinger og større fleksibilitet.
- Forretninger og utsalgssteder skal selv kunne bestemme sine egne åpningstider. Lov om åpningstider oppheves slik at forretninger får samme rett til å holde åpent som kiosker og bensinstasjoner. Kirkefreden opprettholdes gjennom helligdagslovgivningen og politivedtekter. Banker og andre næringer må oppmuntres til å bedre tilgjengeligheten til sine tjenester.
- Barnehager og fritidshjem må få mer fleksible åpningstider som er bedre tilpasset foreldrenes arbeidstid.
- Skoler og andre offentlige lokaler må i større grad gjøres tilgjengelige for annen aktivitet i regi av frivillige organisasjoner, idrettslag, fritidshjem o.l. Brukerne må selv kunne ha tilsyn med lokalene.
- Offentlige tjenester gjøres mer tilgjengelige gjennom utvidet åpningstid og forenkling av tjenestetilbudet.
- Informasjonstilgangen fra offentlig sektor må styrkes. Det må bli lettere å få adgang til slik

informasjon, blant annet ved hjelp av datateknologi.

- Det gjennomføres en forsøksordning som gir den enkelte innbygger større frihet overfor kommunale myndigheter, f.eks. gjennom enklere saksbehandling og innføring av tidsfrister for det offentlige.
- Høyre vil bygge ned private og offentlige monopoler for å sikre konkurranse der dette er økonomisk hensiktsmessig og tjener forbrukerne.
- Et åpnere samfunn innebærer åpenhet for nye ideer, nye kulturer og ny kunnskap. Innsikt og kunnskap er både en forutsetning for og et bidrag til et åpnere samfunn. Høyre vil styrke kvaliteten i hele vårt utdanningssystem.
- Høyre vil legge til rette for kulturelt mangfold, både ved å slippe private til på områder som hittil har vært forbeholdt det offentlige, gjennom offentlige bidrag og ved å stille offentlige lokaler m.v. til disposisjon.
- Høyre vil arbeide for større toleranse for ulike meninger og uttrykksformer mellom nordmenn og innvandrere og mellom ulike grupper innvandrere.
- Det må åpnes for privat og privat finansiert fjernsyn uavhengig av NRK, og nærradioenes stilling må sikres. Det må åpnes for reklame-finansiert lokal-TV. Lov og forskrifter om nærkringkasting revideres med sikte på liberalisering.
- Egen bolig er en viktig forutsetning for trygghet og frihet. Høyre vil derfor gjøre det lettere å skaffe seg bolig, og å flytte fra en bolig til en annen, bl.a. gjennom økt konkurranse og et mer variert og liberalisert boligmarked.
- Det må stimuleres til nye former for bosamfunn, med nærmiljøer som bl.a. knytter generasjonene tettere sammen. I slike bomiljøer må det være boliger tilpasset ulike behov gjennom livsløpet. Ved bygging av nye boliger må det legges vekt på tilgjengelighet for bevegelseshemmede.
- Høyre vil gjøre det lettere å spare til egen alderdom og utvide mulighetene for at eldre skal kunne benytte egne midler til private helse- og sosialtilbud. Det må bli enklere for eldre som ønsker det, å kunne fortsette å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder.

1.4.2. LIKESTILLING

Høyre ønsker et samfunn der den enkeltes muligheter, ansvar og plikter er uavhengig av kjønn, sivilstand, sosial, kulturell, etnisk eller geografisk bakgrunn.

Høyre ønsker holdninger, tiltak og regler som gjør at fordelingen av oppgaver, ansvar, plikter og rettigheter i hjem, yrkes- og samfunnsliv blir likelig fordelt mellom kvinner og menn.

Stadig flere kvinner arbeider utenfor hjemmet. Økningen i antall yrkesaktive kvinner har redusert det private omsorgspotensialet fordi menn i liten grad har påtatt seg en større del av omsorgsoppgavene. Å overlate stadig flere omsorgsoppgaver til det offentlige bidrar til å pulverisere den enkeltes ansvar for å yte omsorg, vise medmenneskelighet og ha kontakt med andre.

Reell likestilling mellom kvinner og menn er avhengig av holdningsendringer og praktiske reformer, bl.a. med sikte på å styrke den enkeltes økonomiske selvstendighet. Kvinnens økte engasjement i yrkes- og samfunnsliv må også føre til endringer i mannsrollen. Holdninger og praktiske forhold må derfor formes slik at også menn benytter seg av mulighetene til nedkortet arbeidstid og omsorgspermisjoner og tar sin del av arbeidet i hjemmet. Barn har behov for kontakt med begge foreldrene. Både kvinner og menn må påta seg ansvar for barn og familie dersom vi skal oppnå en mer rettferdig arbeidsdeling og unngå at omsorg bare blir et offentlig ansvar. Både menn og kvinner

må i større grad oppmuntres til å velge utradisjonelle yrker og utdanning, slik at ensidig kjønnsmessig rekruttering kan unngås.

- Perioden for permisjon med lønn ved svangerskap og fødsel må forlenges. Svangerskapspermisjonen økes gradvis til 40 uker. Samtidig må fødselspengene til hjemmearbeidende økes. For svangerskapspermisjon utover et halvt år, bør det vurderes hvor mange uker som skal gis med full lønn. Permisjonen må kunne fordeles mellom foreldrene. En ordning der forlenget permisjon kan tas ut i form av nedkortet arbeidstid må utredes.
- Fremfor generelle arbeidstidsforkortelser vil Høyre stimulere til mer fleksible arbeidstidsordninger mest mulig tilpasset den enkeltes livssituasjon, slik at det kan bli lettere å kombinere ute- og hjemmearbeid.
- For at valgfriheten skal bli reell, må de lovfestede rettigheter til nedkortet arbeidstid gjøres bedre kjent slik at partene i arbeidslivet i større grad legger de praktiske forhold til rette for utnyttelse av mulighetene. Forholdene må legges til rette for at også menn benytter seg av permisjonsrettigheter og nedkortet arbeidstid.
- Adoptivforeldre må så langt det er mulig sikres de samme rettigheter som foreldre med egne barn. Tiden for utbetaling av omsorgspenger ved adopsjon utvides.
- Skattereglene og økonomiske overføringsordninger må utformes slik at de likebehandler kvinner og menn. Skattesystemet må ikke være til hinder for at alle kvinner som ønsker å ta inntektsgivende arbeid, skal kunne gjøre det.
- Folketrygden må være slik at omsorgsarbeid tas hensyn til ved opparbeiding av pensjonspoeng. Dette må sees i sammenheng med andre endringer i trygdereglene, slik at Folketrygdens utgifter i fremtiden totalt sett blir bedre tilpasset inntektsgrunnlaget.
- Høyre vil arbeide for en vesentlig økning i antall barnehageplasser både i privat og offentlig regi.
- Lik lønn for arbeid av lik verdi må være en selvfølge.
- Kvinnens valgmuligheter i yrkeslivet må bli bedre. Yrkesveiledningen i skolen må styrkes, ikke minst for å fremme et bredere yrkesvalg både for jenter og gutter, samt gi motivasjon til å søke utdanning til - og valg av - utradisjonelle yrker.
- Det må legges vekt på undervisning i likestillingsspørsmål og yrkesveiledning ved utdanning og etterutdanning av lærere.
- Ved opptak til kurs, skole og studium må det på ellers tilnærmet like vilkår være adgang til å gi fortrinnsrett til det underrepresenterte kjønn. Forutsetningen er at dette på sikt vil bidra til å rette opp en skjev kjønnsmessig rekruttering.
- Omsorgsarbeid skal kunne gi tilleggspoeng på linje med annen yrkeserfaring ved opptak til utdanningsinstitusjoner.
- Høyre støtter arbeidet for å beskytte homofile mot forskjellsbehandling.

1.4.3. KONKURRANSE OG FORBRUKERPOLITIKK

Målet for Høyres forbrukerpolitikk er større reell valgfrihet for den enkelte forbruker.

Beslutningene om hvilke varer og tjenester som skal utvikles, produseres og omsettes må bestemmes av hva forbrukerne ønsker å bruke sin inntekt til. Markedsøkonomi reduserer faren for omfattende økonomiske feilgrep og gir stor fleksibilitet til å møte skiftende behov.

Forbrukernes interesser er best tjent med at bedriftene må konkurrere. Aktiv konkurransepolitikk er derfor også god forbrukerpolitikk. Forbrukerarbeidet må bli mer effektivt og markedsorientert, og de

rene forbrukerinteresser gis høyere prioritet. I organiseringen av forbrukerinstitutionene må det fortsatt skilles mellom forvaltnings-, interesse- og forskningsmessige oppgaver.

- Det må arbeides aktivt for å fremme konkurranse og motvirke monopol- og kartelldannelser. Nye offentlige tiltak som kan ha konkurransemessige virkninger bør forelegges konkurransemyndighetene (Prisdirektoratet) til uttalelse på forhånd. Arbeidet med å omdanne Prisdirektoratet til et konkurransedirektorat videreføres. Prisloven gjennomgås med sikte på å fremme økt konkurranse fremfor regulering.
- Konesjonsordninger og bransjeregulerende avtaler som hindrer fri konkurranse må gjennomgås med sikte på oppmykning eller avskaffelse. Det samme gjelder autorisasjonsordninger der disse ikke er helt nødvendige for å sikre tilfredsstillende kvalitet på produkter og tjenester.
- Dispensasjoner og unntak fra forskriftene om leverandør- og konkurransereguleringer må gjennomgås kritisk og, om mulig, oppheves.
- Forbrukerlovgivningen samles og forenkles for å styrke forbrukernes innsikt i rettigheter og plikter. Regler som ivaretar forbrukernes interesser innenfor tjenestesektoren, bør innpasses i eksisterende lovgivning.
- Forbrukerrådet må gis en friere stilling og etter hvert bygge på individuelle medlemskap.
- Forbrukerpolitikken må legge større vekt på å bedre kvaliteten på offentlige tjenester, bl.a. ved at offentlige tjenester i større grad tilpasses publikums behov og etterspørsel.
- Offentlighet i forvaltningen styrker forbrukernes interesser og øker muligheten til å påvirke saker som berører egen situasjon. Det bør vurderes opprettet en klagenemnd for offentlige tjenester.
- Høyre vil kreve en streng praktisering av adgangen til å opprette og bruke personregistre.
- Produktkontrollloven må bare brukes i de tilfeller hvor det er aktuelt å forby produkter som medfører skade på helse eller miljø. Høyre vil motsette seg at loven brukes som et virkemiddel til offentlig dirigering av produksjon eller vareutvalg.
- Omsetningsleddene for primærnæringsprodukter må gjennomgås med sikte på effektivisering og større konkurranse til fordel for forbrukerne.
- Innenfor rammen av de politiske målsettinger for nærings- og forbrukerpolitikken, må subsidieordninger og handelshindre gjennomgås med sikte på revisjon og nedbygging.
- Etableringen av EF's indre marked har som det vesentligste siktemål å styrke forbrukernes interesser. Også Norge må derfor aktivt søke å påvirke og tilpasse seg utviklingen av det indre marked.

1.4.4. DEREGULERING OG FORENKLING

Det offentlige regelverk er til for å tjene den enkelte og for å ivareta fellesskapets interesser.

Høyre vil ha et kontinuerlig regelreformarbeid for å sikre at det offentlige regelverk i størst mulig grad fremmer disse mål. Oversikten over regelverket og styringen av de økonomiske virkninger må bli bedre. Ved utforming av regelverk og lover må hensynet til vår konkurransedyktighet og utviklingen i EF få stor betydning.

- Høyre vil revidere arbeidsmiljøloven. Grensen for frivillig overtidarbeid oppheves. Øvrige regler om arbeidstid mykes opp, og loven gjennomgås med sikte på kostnadsdempende forenklinger og større fleksibilitet.
- Høyre mener det må stilles strengere krav til konsekvensvurderinger av nye tiltak og regler før de eventuelt vedtas.

- Høyre vil på nytt ta initiativ til en forenkling og opprydding i lovverket og vil blant annet foreslå en revisjon av pantelovgivningen, seksjoneringsloven, prisloven, naturvernloven og lov om eiendomsgrenser. Alle tingsrettslige lover vurderes samlet i en egen lov om eiendomsrett.
- Lov om åpningstider oppheves slik at forretninger og utsalgssteder selv kan bestemme sine egne åpningstider. Kirkefreden opprettholdes gjennom helligdagslovgivningen og politivedtekter.
- Etableringsloven må oppheves med unntak for lokalisering av større drifts- og basevirksomhet ved oljeaktivitet. Slik lokalisering må fortsatt avgjøres av politiske myndigheter.
- Frikommuneforsøket videreføres og utvides. Positive resultater av forsøkene må raskest mulig gjøres gjeldende på landsbasis.
- Arbeidet med å forenkle plan- og bygningsloven og byggeforskriftene må fortsette. Kommunene må utnytte eksisterende hjemler for enklere og raskere saksbehandling.
- Høyre vil etablere tidsfrister for saksbehandlingen i den publikumsrettede del av forvaltningen. For å styrke publikums interesser og lette arbeidspresset i det offentlige, innføres ordninger som gir søkere i visse typer saker automatisk medhold eller tillatelse etter en viss frist. Forvaltningslovens bestemmelser må etterleves for å gi publikum raskere saksbehandling og bedre informasjon.
- Reguleringer på omsetningssiden innen fiskeri-, havbruk- og landbrukssektoren må forenkles og reduseres.
- Det legges frem en ny lov om eiendomsmegling med fri konkurranse på meglersatsene.
- Lov om finansieringsvirksomhet m.v. endres slik at de generelle regler om kontroll med bedriftserverv erstatter dagens regler for eierbegrensning, som hemmer konkurransen.
- Konsesjonslovene forenkles og samordnes. Utlendingers adgang til å eie aksjer utvides.
- Børsloven revideres med sikte på å gi Børsen en merselvstendig stilling i forhold til departementet.
- Reglene for autorisasjon av visse grupper håndverkere gjennomgås med sikte på forenkling.
- Konsesjonssystemet for luftfarten mykes opp i takt med utviklingen i Europa for øvrig. Det gis flere utenlandskonsesjoner fra regionflyplasser. Systemet for prisfastsettelse vurderes med sikte på å åpne for større priskonkurranse til beste for brukerne.
- Omleggingen av samferdselsloven videreføres. Dereguleringen av persontransportmarkedet startes opp.
- Skattesystemet forenkles ved at det innføres færre satser, færre fradrag og redusert antall overføringer.
- Høyre vil arbeide for å myke opp pris-, avanse- og markedsreguleringer.
- Importreglene til Norge gjennomgås med sikte på oppmyking.

1.4.5. PERSONALPOLITIKK OG BEDRE SERVICE I OFFENTLIG SEKTOR

Høyre ønsker en god offentlig bedriftskultur, som motiverer ansatte og ledere til å yte best mulig service til befolkningen.

De ansatte er det offentliges viktigste ressurs. Offentlig virksomhet må derfor tilby fleksibilitet og utviklingsmuligheter som tiltrekker dyktige mennesker på alle nivåer.

Høyre ønsker å gi de ansatte større utfordringer og utviklingsmuligheter. Høyres politikk for å desentralisere beslutninger, redusere antall lover og regler og øke ansvaret for den enkelte vil være

viktige virkemidler for å øke samhørigheten, effektiviteten og servicegraden i det offentlige. For å skape større konkurranse, større vilje til omstilling og mer utfordrende arbeidsoppgaver vil Høyre åpne for mer konkurranse mellom private og offentlige leverandører.

Høyre vil legge opp til større selvstyre for den enkelte enhet innen offentlig virksomhet. Viktige virkemidler er større frihet til å disponere egne budsjetter og krav til resultater.

Dagens lønssystemer skaper problemer i offentlig virksomhet fordi det er vanskelig å benytte lønns- og arbeidsforhold til å sikre kvalifisert arbeidskraft. Høyre ønsker derfor en mer differensiert lønnsstruktur.

Informasjonsteknologien kan gi raskere omstilling og økt produktivitet, og er viktig i arbeidet med modernisering av offentlig sektor. Høyre vil derfor legge til rette for utvidet bruk av informasjonsteknologi.

De ansatte må gjennom målrettet ledelse trekkes aktivt med i arbeidet for omstilling og effektivisering av offentlig virksomhet. Det må legges stor vekt på de krav en beskyttet offentlig etat setter til egen evne til å imøtekomme forbrukernes behov og gi god service. Det må stilles større krav til åpenhet og tilgjengelighet for publikum i de offentlige institusjonene.

- Høyre vil gjøre personalarbeidet i offentlig sektor mer målrettet gjennom personalutvikling, bedret bedriftskultur og økt krav til service. Personalutvikling kan fremmes gjennom etterutdanning, karriereplanlegging og mer individuell lønsplassering. Lederopplæring, organisasjons- og personalutvikling må bli en naturlig del av offentlige etaters arbeidsgiveransvar. Ett av siktemålene må være å bygge ned skillene mellom profesjonene.
- Bruk av priser og gebyrer vil kunne klargjøre den faktiske etterspørsel, øke egeninntektene, frigjøre ressurser til andre oppgaver og føre til redusert skattenivå. Høyre vil kartlegge hvilke tjenester som egner seg for slik prissetting.
- Høyre vil at kommunene skal få større anledning til å foreta egne prioriteringer. Samtidig må etater og egne driftsenheter i større grad bli fristilt i forhold til det overordnede styrings- og forvaltningssystem.
- De personaladministrative tiltak i offentlig sektor må gjennomgås med sikte på å skape mer oversiktlige og fleksible regler.
- Offentlig ansattes medinnflytelse i saker av betydning for egen arbeidssituasjon må ikke begrense folkevalgte organers rett og plikt til å styre i samsvar med velgernes ønsker. Reglene om medbestemmelse i offentlig virksomhet må derfor gjennomgås, og det må settes klare grenser i forhold til den politiske beslutningsprosess i stat og kommune.
- Høyre ønsker en mer differensiert lønnsstruktur i offentlig sektor. Flere ledende stillinger må omgjøres til åremålsstillinger, noe som også må kunne benyttes i kommuner og fylker. Samtidig som effektivitetskravene økes, må lederstillinger i offentlig sektor gjøres mer konkurransedyktige med sammenlignbare stillinger i det private næringsliv. Spørsmålet om en mer desentralisert lønnsfastsettelse og nye belønningssystemer må drøftes med arbeidstakerne.
- Statens opplæringsvirksomhet må vurderes omorganisert for bedre å ivareta behovet for lederopplæring. Det bør samtidig etableres et samarbeid med profesjonelle utdannings- og opplæringsinstitusjoner i privat og offentlig regi.
- Metodene for beregning av kostnader ved offentlig drift forbedres. Det gjennomføres mer utstrakt internprising av tjenester innenfor offentlig sektor med sikte på å klargjøre hva bruk av

offentlige tjenester faktisk koster i forhold til kjøp av tjenester i det private marked.

- Høyre vil at det skal utvikles tallfestede prestasjonsmål for offentlig sektor, slik at ressursinnsats kan måles mot resultat. Dette er en forutsetning for å lykkes i arbeidet med å bedre produktiviteten i offentlig sektor.
- Høyre vil endre regelverket slik at offentlig forvaltning får større frihet innenfor budsjetttrammene til å foreta lønnsomme investeringer som sparer driftsutgifter eller gir bedre brukerservice. Effektive og servicerettete offentlige tjenester vil kunne bidra til å styrke norsk næringslivs konkurranseevne.
- Bruk av informasjonsteknologi i offentlig sektor må økes. Som ledd i dette må det satses på økte investeringer og bedre opplæringstiltak innenfor EDB-anvendelse.
- Det må utvikles bedre innkjøps-, lagerstyrings-, økonomi- og kontrollsystemer på EDB i offentlig sektor.
- Dataflyten mellom de store statsinstitusjonene og mellom lokal- og sentralforvaltning gjennomgås for å få til en bedre samordning av grunndata- og fellesregistre. Hensikten må være å øke servicegraden, redusere ventetiden og øke tilgjengeligheten for publikum.
- Det må bygges opp databanker med opplysninger om forenklingstiltak, produktivitetstiltak, forskningsresultater og tiltak for ny arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor. Tilgangen til offentlig informasjon bedres, blant annet ved at publikum kan søke informasjon via databaser og banker.
- Offentlige institusjoner som driver publikumsrettet virksomhet bør utarbeide egne planer for økt service innenfor sitt ansvarsområde, f.eks. i form av bedre informasjon, lengre åpningstider, større tilgjengelighet og kortere svarfrister.

2. Økonomi og næringsliv

Høyre vil fremme et vekstkraftig, konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv som kan øke verdiskapningen og skape grunnlag for full sysselsetting og fortsatt velferdsutvikling. Norge trenger et mer robust og mindre råvareavhengig næringsliv, som er mindre følsomt for konjunktursvingninger og endringer i råvareprisene. Høyres politikk er en gjennomgripende strategi for ny industriell vekst i Norge.

Høyres strategi for å nå disse mål, inneholder fem hovedelementer:

- En økonomisk politikk for vekst
- En stimulerende skattepolitikk
- Økt sparing og bedre kapitaldannelse
- Styrket kompetanse og bedre vekstklime
- En aktiv arbeidsmarkeds-, pris- og inntektspolitikk

2.1. EN ØKONOMISK POLITIKK FOR VEKST

Høyre vil føre en økonomisk politikk som sikrer landet handlefrihet og stabil økonomisk vekst. På denne måten vil Høyre trygge sysselsettingen og sikre fundamentet for fortsatt velferd, trygghet og frihet for den enkelte.

Norge har en åpen og utsatt økonomi som er sterkt avhengig av effektive eksportnæringer. Eksportinntektene av olje og gass er knyttet til forhold vi selv ikke kan styre, som dollarkurs og oljepris. Derfor er det nødvendig at vi til enhver tid har et variert, konkurransedyktig næringsliv. Dette betinger en forsvarlig utvikling i lønns- og kostnadsnivå og tilgang på godt kvalifisert arbeidskraft.

Konkurrenseutsatt sektor må styrkes. Norge må ha næringer og bedrifter som får solgt varer på det internasjonale marked - som kan betale for de varer vi må importere.

Høyre vil derfor legge til rette for overføring av ressurser, arbeidskraft og kapital til næringer som øker vår eksport eller reduserer vår import. Dette krever en stram finanspolitikk som holder utgiftsveksten på et forsvarlig nivå, en mer effektiv ressursutnyttelse og større konsentrasjon om det offentliges primæroppgaver.

Et grunnleggende problem for norsk økonomi er lite lønnsomme investeringer. Vi har et høyt investeringsnivå, men først og fremst rettet mot investeringer i maskiner, bygninger og utstyr og i for liten grad mot immaterielle investeringer; i utvikling av organisasjon og personale som kan gi økt kompetanse, større effektivitet og høyere verdiskapning. Dagens produksjonsutstyr blir dessuten dårlig utnyttet ved at det ikke benyttes utover «normalarbeidsdagen». Høyre vil øke fleksibiliteten i arbeidstidsmønsteret og overlate en større andel av investeringsbeslutningene til markedet, med sikte på å oppnå større avkastning på våre investeringer.

Norge har en stor og kostbar offentlig sektor. Høyre vil arbeide for deregulering, forenkling og avbyråkratisering for å sikre forbrukerne og næringslivets interesser. Høyre vil overføre oppgaver til private, der det ikke lenger er ønskelig eller nødvendig at det offentlige selv står for driften. En ny og fleksibel arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor vil begrense veksten i offentlige utgifter.

Gjennom en stram finanspolitikk vil Høyre legge til rette for en markedstilpasset kredittpolitikk med fleksibel rentedannelse. Konkurransen i finansmarkedene må stimuleres. Den samlede økonomiske politikk må legge til rette for et moderat rentenivå.

Høyre vil føre en stimulerende skattepolitikk som skaper vekst. Skattepolitikken skal stimulere til ekstra innsats og bidra til dempet lønns- og prisvekst. Høyre vil redusere marginal-skattesatsene, både på arbeidsinntekt og finansinntekter. Det samlede skattenivå må reduseres. Veksten i norsk økonomi kan ikke varig gjenreises før de grunnleggende problemer er løst. Dette kan ikke skje ved å føre en tradisjonell etterspørselsstimulerende politikk. Det er først og fremst produksjonsapparatet og evnen til å øke produksjonen i konkurranse med andre land som må rustes opp. Det må derfor legges opp en bredt anlagt strategi for å styrke tilbudssiden i økonomien.

For å stimulere tilbudssiden i økonomien vil Høyre legge vekt på

- kompetanseoppbygging,
- forskning og utvikling,
- utbygging av infrastruktur,
- bedring av arbeids- og produksjonsvilkårene for bedriftene og
- konkurranse og deregulering.

Målet må være at norsk økonomi blir så tilpasningsdyktig og robust at den tåler midlertidige tilbakeslag uten at det sosiale sikkerhetsnett svekkes.

- Høyre vil føre en stram finanspolitikk som bidrar til at pris- og kostnadsveksten går ned og ressurser overføres til konkurranseutsatt produksjon. Det må tilstrebes at veksten i offentlige utgifter er lavere enn veksten i nasjonalinntekten.
- For å bidra til å holde de offentlige utgiftene og skattene nede, må det gjennomføres en ny arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor. Høyre vil konsentrere mer av den offentlige innsatsen om sentrale fellesoppgaver og overlate andre oppgaver til private.
- For å få mer ut av de investeringer som gjøres, må en større andel av investeringsbeslutningene tas under markedsmessige rammevilkår. Som et ledd i arbeidet med å oppnå dette vil Høyre trappe ned den statlige næringsvirksomheten.
- Kredittpolitikken må bidra til at ledig kapital settes inn i bedrifter, prosjekter og markeder som gir den beste utnyttelsen av ressursene. Det må derfor føres en markedsorientert rente- og kredittpolitikk som stimulerer til konkurranse mellom institusjonene. Høyre vil videreføre liberaliseringen av kredittmarkedet.
- Kredittinstitusjonene er forvaltere av store verdier og har stor markedsinnflytelse. Høyre vil sikre reell konkurranse mellom institusjonene og hindre at det bygges opp ordninger som reduserer forbrukernes innflytelse i markedet. Institusjonene har selv et særlig ansvar for å innrette seg etter de rammer og vilkår myndighetene har fastsatt.
- Oppbygging av en statlig forretningsbank avvises. Med et bedre utviklet kredittmarked er behovet for kredittkanalisering gjennom statsbanker til næringsvirksomhet betydelig mindre. Utlånssiden i de hel- eller halvstatlige banker som hovedsakelig yter lån til næringslivet, bygges gradvis ned.
- Norske finansinstitusjoner må sikres rammevilkår som gjør dem mer konkurransedyktige internasjonalt. Valutareguleringen bør oppheves som et kontinuerlig virkemiddel i den

økonomiske politikken.

- Den direkte og indirekte næringsstøtten over offentlige budsjetter må effektiviseres og omfanget reduseres. Støtten til ulønnsomme næringer trappes ned og støtten gjøres mindre bransje- og næringsorientert, til fordel for offensive tiltak og bedre generelle rammevilkår.
- I arbeidet med å begrense de offentlige utgifter må subsidier og overføringer vurderes kritisk med sikte på å begrense og avvikle ordninger som har liten eller ingen sosial, fordelings- eller næringsmessig nytteverdi. Ordningene må erstattes med mer målrettede virkemidler eller generelle tiltak som ikke vrir ressursbruken på en uheldig måte.
- Det enkelte års statsbudsjett skal representere en årlig reell prioritering, der hensynet til de langsiktige fellesinteressene får økt betydning. Høyre vil løse opp automatiske bindinger i budsjettet og legge større vekt på at budsjettarbeidet ikke tar utgangspunkt i en automatisk prisjustering av forrige års budsjett.
- Høyre vil opprette et oljefond, hvor statens oljeinntekter plasseres. Hensikten med fondet må være å stabilisere oljeinntektenes virkning på norsk økonomi og sikre handlefrihet også i perioder med sterke svingninger i oljeinntektene.
- Høyre vil endre regelverket, slik at offentlig forvaltning får større frihet innenfor budsjetttrammene til å foreta lønnsomme investeringer som sparer driftsutgifter eller gir bedre brukerservice. Effektive og servicerettede offentlige tjenester vil kunne bidra til å styrke norsk næringslivs konkurranseevne.
- Bruk av priser og gebyrer på offentlige tilbud vil kunne klargjøre den faktiske etterspørsel, øke egeninntektene, frigjøre ressurser til andre oppgaver og føre til redusert skattenivå. Høyre vil kartlegge hvilke tjenester som egner seg for slik prissetting.
- Det må utvikles tallfestede prestasjonsmål for offentlig sektor, slik at ressursinnsats kan måles mot resultat. Dette er en forutsetning for å lykkes i arbeidet med å bedre produktiviteten i offentlig sektor.
- For å hindre at staten blir presset til å bidra med utgiftsøkninger eller inntektsreduksjoner for å saldere inntektsoppgjør mellom partene i arbeidslivet, vil Høyre arbeide for at forutsetningene for inntektsoppgjørene klarlegges under den ordinære budsjettbehandlingen i Stortinget. Høyre vil føre en politikk som legger grunnlaget for moderate inntektsoppgjør.
- Høyre vil gjennomføre lettelser i personbeskatningen for å stimulere til økt innsats og lavere nominell lønnsvekst. Høyre vil forbedre skattesystemet for bedriftene og sikre gode, generelle rammevilkår for øvrig.
- Høyre vil gi konkurranse-, deregulerings- og avbyråkratiseringsarbeidet fornyet initiativ for å lette arbeidsbetingelsene for næringslivet og den enkelte.
- Høyre vil revidere arbeidsmiljøloven. Grensen for frivillig overtidarbeid oppheves, og øvrige regler om arbeidstid mykes opp. Det er nødvendig med tiltak som gjør arbeidsmarkedet mer fleksibelt, og arbeidskraftens kvalifikasjoner må bedres.
- Høyre vil bedre tilgangen på risikovillig kapital til næringslivet, blant annet ved å stimulere aksjemarkedet og øke den private sparing. Det må legges til rette for økt kobling av ideer og privat kapital.
- Høyre vil føre en bredt anlagt innovasjonspolitik for kompetanseoppbygging og teknologisk fornyelse. Høyre vil bygge opp et eget vekstfond med midler fra salg av statlig næringsvirksomhet. Avkastningen kan benyttes til fremtidsrettede investeringer innenfor utdanning, forskning og utvikling.
- Høyre vil stimulere nyetablering, blant annet ved å opprette en ordning med etableringskonto med skattefradrag. Ordningen med fradrag for aksjonærbidrag i nystiftede aksjeselskaper

videreføres. Det stimuleres til kobling av privat risikokapital og forsknings- og utviklingsresultater ved våre høyere utdanningsinstitusjoner.

- Høyre vil føre en politikk for å fremme økt internasjonalisering av norsk næringsliv, for derved å styrke arbeidsplassene i Norge.
- Høyre vil effektivisere tilbudet av offentlige varer og tjenester rettet mot norsk næringsliv.

2.2. EN STIMULERENDE SKATTEPOLITIKK

De viktigste skattepolitiske oppgaver er:

- Å finansiere nødvendige fellesgoder.
- Å begrense det totale skattetrykk, slik at vi får en velfungerende, vekstkraftig økonomi.
- Å oppmuntre til sparing og innsats, og å sikre en effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser.
- Å bidra til en rimelig fordeling av skattebyrdene.
- Å bidra til forenklinger og oversiktighet, og å hindre skatteunndragelser.

Det er avgjørende at vi lykkes med å skape et skattesystem som underbygger en sunn verdiskapning og styrker produksjonsgrunnlaget. Høyre vil føre en bedre skattepolitikk som øker muligheten for økonomisk vekst, reduserer omfanget av samfunnsøkonomisk ulønnsomme investeringer og reduserer forskjellene mellom norsk og internasjonalt lønns- og prisnivå. Dette krever en omlegging av skattesystemet, samtidig som skattenivået må senkes.

Skattenivået i Norge er et av de høyeste i verden. Internasjonalt foregår det nå et målbevisst arbeid for å redusere skattesatsene og dempe skattenivået. Selv små skatteøkninger fører til betydelige velferdstap ved at den økonomiske veksten svekkes. En reduksjon i skattenivået kan skape økt økonomisk vekst og dermed økte skatteinntekter.

Skattesystemet må fortsatt bygge på evneprinsippet. Det innebærer at skattesystemet som hovedprinsipp må bygge på nettoinntektsbegrepet, slik at reelle utgifter til inntekts ervervelse er fradragsberettigede.

Høy bruttoskatt rammer særlig unge mennesker med normal etableringsgjeld og middels inntekt. Høy skatt på bruttoinntekt kan gi en urimelig merbelastning på lønnsmottagere i forhold til selvstendig næringsdrivende så lenge det ikke finnes tilfredsstillende ordninger for å dele person- og næringsinntekt.

For å skape et bedre skattesystem, stimulere til sparing og bedre ressursutnyttelse vil Høyre arbeide for at nettoskatten skal være flat og de høyeste nettoskattesatsene klart lavere enn i dag. Høyre vil redusere den andel av beskatningen som utlignes på bruttoskatt i forhold til dagens nivå. En flat, moderat pensjonsavgift beholdes. På de høyeste inntektene utlignes i tillegg en toppskatt.

Skattesystemet må virke mest mulig rettferdig i forhold til samlivsform og ta hensyn til ensliges situasjon. Skattereglene må ikke gi anledning til forskjellsbehandling av kvinner og menn.

Stats- og kommuneskatten må sees i sammenheng. Fordi det samlede skattenivå allerede er for høyt i Norge, vil Høyre gå mot forslag om fri beskatningsrett for fylker og kommuner. Dette forutsetter at det er samsvar mellom kommunenes inntekter og de oppgaver de er pålagt.

2.2.1. PERSONBESKATNING

- Høyre vil redusere skattesatsene. Høyre vil arbeide for at ingen skal betale mer enn 50 pst. marginalsatt, og at marginalsatten reduseres ned mot 40 pst. for inntekter som ikke betaler toppskatt.
- Fradrag for gjeldsrenter og pensjonsinnskudd opprettholdes. Dobbelbeskatning av pensjonsinnskudd må unngås.
- Spesielle sparestimulerende tiltak beholdes, og det legges særlig vekt på ordninger rettet mot ungdom.
- Spare- og forsikringsordninger som bidrar til å sikre egen alderdom må stimuleres gjennom skattesystemet.
- Skatt på livsforsikring med moderate premieinnbetalinger avvikles. Skatten for øvrige kontrakter omgjøres fra årlig skatt til skatt ved utbetalingstidspunktet med en flat nettoskatt.
- Det er et mål for Høyre at de som ønsker det, skal kunne eie egen bolig. Dette må vektlegges i skattereformarbeidet, og det må vises varsomhet ved endringer i boligbeskatningen.
- Arveavgiften og formueskatten til staten trappes ned.
- Høyre vil styrke barnefamilienes økonomi. Blant annet fordi omsorgsoppgavene er størst for de yngste barna bør det innføres en høyere barnetrygdsats for disse. Høyre vil i løpet av perioden få utredet om dagens mange støtte- og overføringsordninger til barnefamiliene kan legges om og samordnes, med sikte på å få til en samlet stor barnetrygd som kan gi foreldrene et reelt valg mellom hjemme- og utarbeid mens barna er små.
- Det gis rett til fullt fradrag i den skattbare inntekt for nødvendige, dokumenterte utgifter til pass og stell av barn, såvel for enslige forsørgere som for ektepar med to inntekter.
- Skattereglene og økonomiske overføringsordninger må utformes slik at de likebehandler kvinner og menn. Skattesystemet må ikke være til hinder for at alle kvinner som ønsker å ta inntektsgivende arbeid, skal kunne gjøre det.
- Alle typer finansinntekter skal i størst mulig utstrekning beskattes likt. Bruttoskatt på aksjeutbytte må derfor fjernes.
- Høyre vil utrede muligheten for å gi adgang til betinget skattefri avsetning for aksjegevinst ved reinvestering i aksjer utenom næring, slik ordningen allerede er for aksjer i næring.
- Særfradraget for alder opprettholdes. Personer som bare har minstepensjon eller mindre inntekter utover dette, skal fortsatt ikke betale skatt.

2.2.2. BEDRIFTSBESKATNING

- Bedriftsbeskatningen forenkles ved å redusere satsene og konsentrere systemet om færre avsetningsordninger. En forutsetning er at omleggingen skjer slik at næringslivet sikres gode rammevilkår.
- Distriktsskatteloven opprettholdes.
- Det må gjennomføres skattemessig likebehandling av privat og kooperativ næringsvirksomhet.
- For å lette generasjonsskifte i bedriftene og styrke egenkapitalen må arveavgiften trappes ytterligere ned.
- Formueskatten til staten trappes ned.
- Det arbeides videre med sikte på nedtrapping av investeringsavgiften.
- Høyre avviser avgift på omsetning av aksjer.

2.3. ØKT SPARING OG BEDRE KAPITALDANNELSE

Høyre vil oppmuntre til økt privat sparing. Sparing er viktig for den enkeltes uavhengighet og sosiale trygghet. Sparing er også nødvendig for å rette opp ubalansene i økonomien. Høyre vil føre en aktiv konkurransepolitikk for å sikre sparerne en høyest mulig avkastning. Høy prisstigning reduserer verdien av oppsparte midler.

Høyres kamp mot inflasjon er derfor en kamp for økt sparing og en kamp for de mange som sparer.

Skattereglene for finansinntekter påvirker sparingen i samfunnet. Høyre vil fortsatt opprettholde spesielle sparestimulerende ordninger som SMS, AMS og PMS (pensjonssparing med skattefradrag) og stimulere til tjenstepensjonsordninger. Det er særlig viktig å stimulere ordninger som innebærer langsiktig privat sparing, blant annet til egen alderdom og sparing i form av aksjetegning. Sparing i form av aksjetegning er varig sparing for samfunnet, samtidig som det på varig basis tilfører bedriftene verdifull, risikovillig kapital.

Kapitaldannelsen i næringslivet må stimuleres, og tiltak må settes inn for å styrke egenkapitaltilgangen. Aksjemarkedet må sikres rammevilkår som bidrar til egenkapitaldannelse og markedsstyrt fordeling av ressursene. Høyre ønsker en streng håndhevelse av kjørereglene på Børsen. Kredittilsynet må fungere som et effektivt tilsynsorgan innenfor de arbeidsområder det er satt til å ivareta.

- Høyre vil oppmuntre den private sparingen i samfunnet gjennom en politikk for lavere inflasjon, konkurranse mellom finansinstitusjonene og sparestimulerende tiltak.
- De generelle skattesatsene på rente- og øvrige finansinntekter - nettoskattesatsene - må fortsatt reduseres.
- Spareordningene for oppbygging av private pensjoner utenfor Folketrygden må fortsatt stimuleres gjennom skattesystemet. Slike spareordninger gir den enkelte anledning til langsiktig, privat sparing.
- Aksjespareordningen (AMS) utvides til også å omfatte individuell sparing i aksjer registrert i verdipapirsentralen (VPS).
- Kvoten for kjøp av aksjer med en viss skattefordel i den bedrift man selv arbeider økes.
- Reglene for beskatning av aksjeutbytte gjennomgås med sikte på en tilpasning til det øvrige skattesystem og behovet for et aksjemarked som fungerer godt. Bruttoskatt på finansinntekter må unngås.
- Høyre vil opprette en ordning med etableringskonto med skattefradrag for personer som starter ny virksomhet. Ordningen med fradrag for aksjonærbidrag i nyetablerte aksjeselskaper videreføres.
- Høyre avviser avgift på omsetning av aksjer.
- Aksjegevinstbeskatningen gjennomgås, særlig med sikte på å fjerne urimelige regler ved selgende gruppebeskatning. Skattesatsen må vurderes redusert.

2.4. STYRKET KOMPETANSE OG BEDRE VEKSTKLIMA

2.4.1. FORSKNING OG NY TEKNOLOGI

Ny teknologi har forandret produksjonsmønstre og arbeidsmiljø, produksjonsmetoder og institusjonelle rammer. Dersom vi skal høste fordelene av morgendagens teknologi vil det kreves en offensiv politikk fra myndighetenes side og større omstilling hos bedriftene, i det offentlige og hos

den enkelte.

Ny teknologi kan gi desentralisering og maktspredning og gjøre det mulig for den enkelte å velge arbeidstid. Norsk forsknings- og utviklingsarbeid må være ledd i en offensiv omstillingsstrategi for næringslivet og knyttes nærmere til det internasjonale forskningsnett.

Kunnskapspolitikken er sentral i arbeidet for å stimulere til nyskapning og vekst i næringslivet. Høyre vil derfor høyne kvaliteten i hele vårt utdanningssystem.

Høyre vil frigjøre midler til investeringer i kunnskap, forskning og utvikling ved å løse opp den kapital staten i dag har bundet opp i næringsengasjementer. Ved å selge disse til private og sette midlene inn på et vekstfond, vil Høyre legge til rette for fremtidsrettet satsing. Avkastningen benyttes til slik satsing innenfor en samlet vurdering av den økonomiske politikken.

- Høyre vil opprette flere studieplasser for å sikre tilgangen på kvalifisert arbeidskraft. Høyre vil utforme en studiefinansieringsordning som stimulerer unge mennesker til å begynne på og fullføre høyere utdanning. Høyre vil legge større vekt på kvaliteten i våre skoler og utdanningsinstitusjoner. Gjennom stipendieordninger må det oppmuntres til studier i utlandet.
- For å dra nytte av den økte vilje til å satse på forskning og utvikling i norske bedrifter og kompetansesentra, vil Høyre satse sterkere på utdanning av forskere.
- Høyre vil arbeide for en opptrapping av den offentlige og private forskningsinnsatsen, med særlig vekt på virksomhet som fremmer langsiktig kompetanseoppbygging og økonomisk vekst. Veiledningsvirksomheten må motivere til omstilling og økt FoU-innsats. Spredningen og bruk av forskningsresultater fra forskningsmiljøene til bedriftene bedres.
- Høyre vil øke bruken av statlige utviklingskontrakter i en offensiv strategi for økt lønnsomhet og eksport. Det må tilstrebes en mest mulig effektiv konkurranse om slike kontrakter.
- Forskningsinstitusjonene må sammen med næringslivet vie større interesse for å utvikle avansert teknologi innenfor fagområder som har vekstmuligheter.
- Det må stimuleres til forskning og utvikling i miljøverntechnologi. Dette bør gjøres til et nasjonalt innsatsområde.
- Moderne teknologi, særlig informasjonsteknologi, må i større utstrekning tas i bruk i offentlig sektor for å effektivisere virksomheten. Informasjonsteknologiprogrammet videreutvikles som ledd i dette.
- Solid egenkapital er avgjørende for bedriftenes omstillingsevne og mulighet til å satse på FoU. Skattesystemet må utformes slik at bedriftene kan styrke sin egenkapital. Aksjemarkedet må få rammebetingelser som øker tilgangen på risikovillig kapital.
- For å bedre norsk næringslivs satsing på forskning og utvikling, vil Høyre innføre overprisavskrivning på investeringer i forskning og utvikling, og øke adgangen til avsetning til konsolideringsfond.
- Det må satses på regionale kompetansesentra for å styrke næringslivet i ulike deler av landet. Sentrene må utvikles i et samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og bedrifter i regionen og skal være et redskap for anvendt forskning og utvikling rettet mot næringslivet. Sentrene må bidra til kobling av ideer og privat kapital.
- Høyre vil gjennom skattesystemet og andre tiltak stimulere til opprettelse av egne etableringsselskaper, bygget på privat risikokapital eller etter stiftelsesmodellen, i tilknytning til viktige høyskole- og universitetsmiljøer. Forskere må i større grad stimuleres til kommersiell

utnyttelse av egne forskningsresultater.

- Høyre vil bygge ut gode telekommunikasjoner over hele landet. Norges spredte bosetting og plassering gjør det særlig nødvendig både å være direkte tilknyttet internasjonale kommunikasjonsnettverk og å ha en moderne infrastruktur innenlands. Eksisterende og nye teletjenester må utgjøre et integrert informasjons- og kommunikasjonstilbud til næringsliv og husholdninger.
- Utvikling av nye tjenester innen elektronikk, datateknikk og eksisterende og nye teletjenester betyr nye vilkår for de fleste næringer. Høyre vil arbeide for å sikre Norge en ledende plass i denne utviklingen, og for å bygge ned gamle og hindre opprettelse av nye monopoler.
- Vårt utdanningssystem må fremme en positiv holdning til ny teknologi, og EDB-opplæringen innenfor skolevesenet må styrkes. Grunnskolen og videregående skole må gi basiskunnskaper innen bruk av datateknologi som redskap for arbeid og læring.

2.4.2. HANDELSPOLITIKK OG INTERNASJONALISERING

Oppbygging av internasjonale nettverk, økt samarbeid mellom landene og etableringen av EFs indre marked vil øke påvirkningen utenfra og vår avhengighet av det internasjonale samfunn. Derfor vil økt internasjonalisering av norsk næringsliv være et viktig ledd i arbeidet for omstilling og en mer lønnsom utnyttelse av våre ressurser, og for å styrke sysselsettingen her hjemme. Adgang til store og nye markeder gir mulighet for økt inntjening, samtidig som norske arbeidsplasser trygges. Gjennom oppkjøp og etableringer i utlandet vil norske bedrifter kunne skaffe seg bedre teknologisk kompetanse og økt markedskunnskap.

En økning i tallet på norske studenter i utlandet og utenlandske studenter i Norge vil på en effektiv måte bidra til utveksling av teknologisk kompetanse, språkferdigheter og markedskunnskap. Våre forskningsmiljøer og bedrifter må søke et nært samarbeid med utlandet med sikte på økt forskerutveksling og formidling av ny teknologi over landegrensene.

Utviklingen av et indre marked i EF stiller Norge overfor nye, store utfordringer. Norge er avhengig av EF - markedet. Utviklingen av EFs indre marked gjør det enda mer nødvendig enn i dag å etablere særordninger for Norge eller brohoder inn i EF gjennom datterselskaper av norske bedrifter. Norske myndigheter må derfor meget aktivt følge utviklingen innen EF og fremme konkrete forslag om hvordan Norge best kan tilpasse seg utviklingen. Bare medlemskap kan fullt ut gi Norge innpass til det indre marked og mulighet til å påvirke vilkårene for norsk eksport til EF.

Økt internasjonalisering krever økt effektivitet også i skjermede næringer. Skjermede næringer leverer produkter til konkurranseutsatt produksjon, og begge sektorer konkurrerer om den samme arbeidskraften. Skillet mellom skjermet og konkurranseutsatt virksomhet blir mer og mer visket ut. Også tradisjonelt skjermede næringer vil derfor i økende grad møte konkurranse.

- Høyre vil arbeide for at norsk næringsliv bedre skal kunne møte - og få innpass i - EF's indre marked. Norge må fortsatt motarbeide tollmessige og andre proteksjonistiske handelshindringer.
- Næringslivet må stimuleres til å søke innpass i nye markeder i vekst, herunder viktige markeder i Østen / Asia og Sør-Amerika. Ordningen med industriattacheer bygges videre ut for å styrke internasjonaliseringen.
- Med sikte på økt eksport må det fortsatt gis støtte til salg og markedsføring av norske varer og tjenester i utlandet.
- Norske finansinstitusjoner må sikres rammevilkår som gjør dem mer konkurransedyktige

internasjonalt. Valutareguleringen bør utvikles som kontinuerlig virkemiddel i den økonomiske politikken. Norske finansinstitusjoner må ha rammevilkår som gjør dem mer konkurransedyktige internasjonalt.

- En ordning med internasjonaliseringslån gjennom Industrifondet opprettholdes, og rammene økes.
- Tradisjonelle internasjonale virksomheter som f.eks. shipping, finansiering, forsikring og konsulentvirksomhet må oppmuntres til å være døråpnere for norske produkter på nye markeder.
- Teknologiavtaler med utenlandske oljeselskaper må videreutvikles med sikte på teknologioverføring til norske bedrifter og forskningsmiljøer, samt internasjonalisering av norsk næringsliv.
- For å bidra til internasjonalisering av norsk næringsliv vil Høyre stimulere flere til å studere i utlandet. Dette krever at bruken av stipendier målrettes bedre og at norske utdanningsinstitusjoner legger forholdene til rette for utvekslingsordninger med utlandet.
- Høyre vil styrke språkundervisningen på alle nivåer innen utdanningen. Det må utdannes flere med kompetanse innen internasjonal handel og markedsføring.
- Avlagte eksamener i utlandet må i større grad godkjennes som del av en høyere utdanning i Norge.
- Høyre vil arbeide for å øke den norske deltagelsen i internasjonale forskningsprosjekter og utvekslingsordninger for forskningspersonell.
- Ny teknologi må tas i bruk for å redusere de handelshindringer som ligger i tungvinte og arbeidskrevende dokumentprosedyrer knyttet til internasjonal handel.

2.5. EN AKTIV ARBEIDSMARKEDS-, PRIS- OG INNTEKTSPOLITIKK

2.5.1. ARBEIDSMARKEDET

Det er et hovedmål for Høyre å trygge sysselsettingen. Dersom dette skal lykkes også på sikt, må det føres en fast økonomisk politikk som motvirker høy inflasjon og høy kostnadsvekst.

Arbeidskraften er vår viktigste ressurs, og arbeidsledighet er sløsing med ressurser. For den enkelte vil arbeidsledighet bety tap av tilhørighet, sosialt fellesskap og følelsen av eget verd. Arbeidsledighet kan derfor føre til dypt gripende sosiale problemer. Høyre vil føre en aktiv arbeidsmarkedspolitikk med hovedvekt på arbeidsmuligheter fremfor passiv trygdeutbetaling. Det er derfor viktig å styrke kvalifikasjonene i arbeidsstyrken ved å heve kvaliteten i hele vårt utdanningssystem. Det må satses på videre- og etterutdanning, både i bedriftene og i det offentlige, for å øke den enkeltes mulighet til å utvikle seg selv, og for bedre å kunne møte nye krav. Liten fleksibilitet mellom yrker og næringer og liten geografisk mobilitet gjør det vanskeligere å opprettholde sysselsettingen. Det er derfor nødvendig med tiltak som øker fleksibiliteten i arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedspolitikken må innpasses i den samlede økonomiske politikk og vurderes ut fra tallet på ledige, tilgangen på ledige plasser, mobilitet og yrkesmessige og regionale ubalanser. Aktiv opplæring er bedre enn passiv støtte. Kortsiktige tiltak må ikke få en varig karakter slik at ressurser bindes opp utenfor det ordinære arbeidsmarked.

Arbeidsmarkedspolitikken må ha høy beredskap mot ledighet, og den må særlig ta sikte på å hindre langtidsledighet og på å gi unge mennesker et tilbud på arbeidsmarkedet. Tiltak må raskt settes inn ovenfor denne gruppen dersom ledigheten stiger.

Utdanningssystemet må prioritere fagområder hvor det forventes knapphet på arbeidskraft. Utdanningsinstitusjonene må også settes bedre i stand til å møte det økte behov for utdanningstilbud som skapes i perioder med mangel på arbeidsplasser.

- Arbeidsmarkedsetaten og -tiltakene må effektiviseres, slik at press i delmarkeder raskere kan avhjelpes.
- Det må stilles strenge krav ved utbetaling av arbeidsledighetstrygd, slik at trygd bare utbetales til aktivt arbeidssøkende som er villige til å ta tilvist arbeid. For å øke arbeidstilbudet og motvirke sosiale problemer vil Høyre revidere trygdelovgivningen slik at visse former for arbeid kan vurderes som gjenytelse for utbetaling av ledighetstrygd.
- Høyre vil styrke mulighetene for å kombinere trygd og arbeid, bl.a. ved å innføre en ordning med deltidspensjon. Eldre som ønsker det, må kunne fortsette å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder.
- Næringslivet må stimuleres til å legge forholdene bedre til rette for yrkesaktive småbarnsforeldre gjennom retten til nedkortet arbeidstid og utbygging av bedriftsbarnehager.
- For å øke fleksibiliteten i arbeidsmarkedet må private firmaer fortsatt ha anledning til utleie av arbeidskraft. Høyre vil at utleievirksomheten skal kunne omfatte flere yrkesgrupper enn i dag.
- Det er behov for større innsats overfor yrkesvalghemmede. Attføringstiltakene må lette overgangen fra vernet til ordinært arbeid. Trygdeytelsene må i større grad brukes for å bringe den enkelte i aktivt arbeid.
- Ordningen med etablererstipend og etablererskoler må videreføres.
- Det må bli enklere å starte ny virksomhet. Høyre vil avskaffe unødvendig lovverk, forenkle behandlingsprosedyrer og redusere antallet offentlige pålegg til bedriftene.
- Ordninger som stimulerer arbeidsledige til å satse på egne, inntektskapende ideer må utvikles videre.
- Høyre vil stimulere til økt geografisk yrkes- og næringsmessig fleksibilitet i arbeidsmarkedet.
- For å styrke sysselsettingsmulighetene for yngre og ufaglært ungdom, må begynnerlønningene i arbeidslivet være mer fleksible og bedre tilpasset lokale forhold.
- Tilgangen på faglært arbeidskraft må øke. Høyre vil oppmuntre til kompetanseoppbygging og opplæring i den enkelte bedrift og i det offentlige. Fagopplæringen i arbeidslivet må omfatte flere fag, bl.a. flere av de tradisjonelle jentefagene. Lærlingetilskuddet økes.

2.5.2. PRISER, INNTEKTER OG LØNNINGER

Høyre vil føre en aktiv kamp mot inflasjon gjennom stramme rammer for offentlige utgifter, en kostnadsdempende skattepolitikk og aktiv konkurransepolitikk. Konkurranse skjerper effektiviteten, bedrer servicen og reduserer prisveksten i samfunnet. Høy prisstigning rammer vanlige lønsmottagere, pensjonister og andre trygdete sterkest.

Høyre vil legge stor vekt på kontakt og inntektspolitisk samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet gjennom Kontaktutvalget.

Forutsetningene for inntektsoppgjøret må på denne måten klarlegges i forkant av forhandlingene i forbindelse med statsbudsjettet, noe som i seg selv vil bidra til at den nominelle lønnsveksten kan begrenses. Myndighetene bør ikke være aktive forhandlingsparter i lønnsoppgjørene.

En sterkt sentralisert lønnsdannelse kan hindre fornyelse og omstilling til ny og mer lønnsom

produksjon. Lønnsdannelsen i Norge må derfor bli mer fleksibel og i større grad tilpasses lønnsomheten i den enkelte bedrift.

Organisasjonsfriheten og retten til å være uorganisert må fortsatt sikres. Det må føres en økonomisk politikk som gjør at forhandlingsretten i arbeidsmarkedet er reell.

- Det økonomiske opplegget må underbygge målene om moderate lønnsoppgjør og dempet inflasjon, og dermed grunnlaget for stabil økonomisk vekst og full sysselsetting.
- Høyre vil legge til rette for økt innsats og moderat nominell lønnsvekst, bl.a. ved å gjennomføre lettelser i personbeskatningen og redusere marginals kattene.
- Partene i arbeidslivet må selv velge oppgjørsform og ha ansvaret for gjennomføringen av inntektsoppgjørene.
- Inntektsdannelsen må knyttes nærmere til virksomhetenes lønnsomhet, produktivitetsutvikling og lokale forhold på arbeidsmarkedet. Dermed vil vi bedre kunne møte kravene til realøkonomisk forsvarlig lønnsvekst, og øke mulighetene for økonomisk vekst og full sysselsetting.
- Det må utprøves nye former for inntektsdannelse knyttet til resultatlønn, utbyttedeling, overskuddsdeling m.v. Høyre vil bl.a. oppmuntre til aksjekjøp i egen bedrift.
- Konkurransopolitikken må intensiveres. Prisreguleringer må ikke benyttes dersom det er mulig med effektiv konkurranse. Private og offentlige monopoler og karteller må overvåkes nøye og om mulig oppløses for å øke konkurransen til fordel for forbrukerne.
- For å sikre forbrukerne større valgfrihet, bedre service eller lavere priser må særbeskyttelsesordninger, bransjeregulerende avtaler og konsesjonsordninger gjennomgås med sikte på friere konkurranse.
- Nye offentlige tiltak som kan ha negative konkurransemessige virkninger, bør forelegges konkurransemyndighetene på forhånd. Arbeidet med å omdanne Prisdirektoratet til et konkurransedirektorat videreføres. Prisloven gjennomgås med sikte på å fremme økt konkurranse fremfor regulering.

OM DE ENKELTE NÆRINGER:

2.6. INDUSTRI

Høyre ser en vekstkraftig og lønnsom norsk industri som selve fundamentet for vårt velferdssamfunn. Myndighetene må bedre vilkårene for ny industriell vekst gjennom en positiv skattepolitikk, prisdempende finanspolitikk og et fritt kredittmarked som kanaliserer kapital til de mest lønnsomme prosjekter.

Våre viktigste handelspartnere har de siste årene vært gjennom en omfattende ny-industrialisering med kompetanseoppbygging og nye teknologiske fremskritt. I Norge har en slik nyindustrialisering ikke presset seg frem, bl.a. fordi vi har hatt store oljeinntekter. Norge er med sitt begrensede hjemmemarked særlig avhengig av internasjonal åpenhet og utstrakt samhandel med andre land. En styrking av konkurranseutsatt industri er helt nødvendig for å trygge arbeidsplassene og legge grunnlaget for økt velferd i fremtiden.

Det offentlige bør ikke velge ut investeringsprosjekter. De industripolitiske virkemidler må være generelle stimulerings tiltak som fremmer omstilling og fornyelse, fremfor direkte støttetiltak for å opprettholde ulønnsom produksjon. Høyre avviser forslag om å opprette statlig investeringsselskap.

Høyre vil i årene fremover legge forholdene til rette for ny industriell vekst i Norge. Norsk industri er råvarebasert. Det er et mål å utvikle en mer variert og robust industrinæring som er mindre følsom overfor internasjonale konjunkturer og endringer i råvareprisene. Blant annet må kombinasjonen av industriproduksjon og tjenesteyting vies økt oppmerksomhet. Industrien vil i større grad kjøpe tjenester, samtidig som tjenesteytingen vil bli mer industrialisert.

Norske bedrifter sliter med et høyt kostnadsnivå og lav avkastning på investeringene. Vi har investert uforholdsmessig mye i bygninger og utstyr som bare utnyttes noen timer i døgnet og uforholdsmessig lite i menneskelig kompetanse og organisasjonsutvikling. Strategisk lederskap vil bli viktigere i et stadig hardere internasjonalt konkurranseklima. Det må derfor satses mer bevisst på lederopplæring, bedre styringssystemer, organisasjonsutvikling og kompetanseoppbygging. En oppmyking av arbeidstidsmønstrene vil samtidig bidra til å øke produksjonskapasiteten og redusere kostnadene.

Næringsoverføringene - særlig til industri og landbruk - er for høye. Det meste av industristøtten går til statens egne bedrifter. Høye overføringer hindrer tilpasning og omstilling til næringer og bedrifter i vekst. Høyre vil arbeide for å redusere næringsoverføringene og vil redusere og avvikle statens eierengasjement i industribedrifter.

Norsk industri består i hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Høyre vil legge forholdene til rette for at disse kan utnytte sine fortrinn i forhold til større bedrifter ved å være fleksible, omstillingsdyktige og i stand til å reagere raskt på nye signaler i markedet. Dette kan bl.a. skje gjennom en omlegging og effektivisering av Distriktenes Utbyggingsfond og Småbedriftsfondet.

Det må satses mer på forskning og utvikling, på utdanning av forskere og tilgang på ny risikokapital, slik at innsatsen gir resultater i form av omstilling, nye produksjonsprosesser og produkter. Samtidig må markedstilgangen bedres; vi må bli bedre til å opprette salgs- og distribusjonskanaler og slå oss inn på nye, internasjonale markeder.

Det offentlige må stimulere til økt innsats innen internasjonal markedsføring og aktivt støtte arbeidet. Ordninger som stimulerer norske bedrifter til å etablere seg i utlandet - og utenlandske bedrifter i Norge - utvikles videre.

- Høyre vil føre en stram finanspolitikk for å redusere industriens problemer med høy pris- og lønnsvekst. Finanspolitikken må bidra til at kredittmarkedet fungerer bedre. På denne måten vil rentenivået bli lavere, og investeringslysten i lønnsomme deler av industri og næringsliv vil øke.
- Det må gis lettelse i personbeskatningen for å bidra til lavere nominell lønnsvekst og moderate lønnsoppgjør. Bedriftsbeskatningen må gi gode rammevilkår og tilstrekkelig rom for egenkapitaloppbygging.
- Høyre vil ha et fritt kredittmarked med en markedsmessig styring av kreditt-tilførselen som sikrer at utlånsmidlene går til de industri- og næringslivsprosjektene som gir den beste utnyttelse av ressursene.
- Internasjonaliseringslånene fra Industrifondet utbygges for å styrke norsk eksport.
- Høyre vil utnytte naturressurser som kan danne basis for ny industriell vekst innenfor både tradisjonelle og nye områder. Gassforekomstene må gjennom en samlet nasjonal strategi brukes til fornyelse av norsk industri.

- Høyre vil arbeide for et aktivt aksjemarked som sikrer industrien tilgang på risikovillig kapital. Bredden på eiersiden i norsk industri må styrkes, bl.a. ved å gjøre det mer attraktivt for de ansatte å spare i aksjer og ved at salg av statlige aksjer spres på flest mulig hender.
- Informasjonsteknologi vil være viktig for å utvikle effektive tjenesteytende næringer og en mer effektiv offentlig sektor. Informasjonsteknologi må derfor fortsatt være et industrielt satsingsområde, både hva angår maskiner, utstyr og programvare.
- Høyre vil i samråd med forskningsinstitusjoner og industri / næringsliv søke å konsentrere offentlige ressurser til teknologisk forskning omkring utvikling av avansert teknologi innenfor fagområder som har vekstmuligheter. Privat risikokapital må på et tidlig tidspunkt bringes inn i utviklingsprosjektene. De offentlige bevilgninger til anvendt forskning og utvikling må kanaliseres slik at forskningsinnsatsen i større grad kommer norsk næringsliv til nytte og bidrar til økt omstilling av bedriftene.
- For å stimulere norsk industri til et aktivt utviklingsarbeid innenfor høyteknologiske vekstsektorer, blant annet med sikte på økt eksport, vil Høyre fortsatt satse på bruk av statlige utviklingskontrakter.
- Høyre vil holde et høyt investeringsnivå innenfor samferdsel og annen infrastruktur. Utbygging av veier, havner, flyplasser og bedre post- og teletilbud må stå sentralt, og vår ekspertise på dette området bør danne grunnlag for nye eksportfremstøt. Private krefter må i sterkere grad trekkes inn for å få oppgavene raskere løst.
- Høyre vil privatisere statlig industri og sette de frigjorte midler inn på et eget vekstfond. Avkastningen kan benyttes til investeringer på høyt prioriterte områder som utdanning, forskning og utvikling.
- Etableringsloven oppheves med unntak for lokalisering av større drifts- og basefunksjoner i petroleumssektoren.
- Høyre vil aktivt ta i bruk tiltakssoner for å lette omstillingen til et mer variert og levedyktig næringsgrunnlag på ensidige industristeder. Tiltakene i slike tiltakssoner vil kunne være skattelettelser, avgiftslettelser, oppmyking og dispensasjon for regler og reguleringer, tilskudd, lån m.v.
- Det må stimuleres til forskning og utvikling i miljøvernteknologi. Dette bør bli et innsatsområde nasjonalt, og kan bli et fremtidig eksportområde. På særlig viktige områder kan det også tenkes tatt i bruk offentlige utviklingskontrakter der teknologien kan gjøres til gjenstand for senere eksport.

2.7. SKIPSFART

Skipsfarten er en viktig norsk valutanæring. Høyre ønsker å bevare og videreutvikle det brede maritime miljø i Norge. Høyre vil legge forholdene til rette for at skipsfartsnæringen skal gi størst mulig verdiskapning og sysselsetting, og for at den norske utenriksflåten fortsatt skal være drivkraften i det maritime miljø og i eksporttettet næringsliv.

Den norske utenriksflåten har gjennom Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS) fått nye og bedre rammebetingelser. Høyre vil arbeide for at ringvirkninger fra utenriksflåten og NIS skal styrke og videreutvikle det norske maritime miljø på land. Målet må være å gjøre Norge til et internasjonalt maritimt senter.

Det er viktig å støtte opp om en utvikling av rederienes offshorevirksomhet, også som eksportnæring. For Høyre er det derfor et viktig mål at skipsfartens offshorevirksomhet er teknisk

avansert, konkurransedyktig og har adgang til internasjonale markeder. Det er også viktig å tilby et faglig miljø som gjør Norge til et attraktivt land for andre å investere i.

- Høyre vil arbeide for en størst mulig NIS-flåte for å sikre inntekter og sysselsetting for skipsfarten og for samfunnet. Dette krever konkurransedyktige rammevilkår og en aktiv markedsføring av NIS overfor utlandet. Det er derfor viktig med en hensiktsmessig praktisering og justering av regelverket.
- Høyre ser det som viktig at det sysselsettes flere norske sjøfolk på skip i utenriksfart. Høyre vil derfor arbeide for at det maritime utdanningssystemet er tilpasset de behovene norske rederier har.
- Høyre ønsker fortsatt en sterk maritimt rettet utdanning på høyskolenivå. Det bør dessuten legges vekt på praktisk orientert undervisning som drift av maritime enheter, prosjektstyring m.v., samt en utbygging av tilbudet av etterutdanning.
- Høyre vil styrke konkurranseevnen for norsk maritim virksomhet på land og søke å trekke avanserte maritime virksomheter fra andre land til Norge. Innflytting av kunnskapskrevende virksomhet fra andre land er en viktig del av arbeidet med internasjonalisering av norsk maritim virksomhet.
- Som et ledd i arbeidet med å styrke norsk maritim virksomhet vil Høyre øke satsingen på forskning og utvikling. Forskningsområder kan være oljeutvinning fra flytende innretninger for tidlig-produksjon, for marginale forekomster og for utvinning på dypt vann, utvikling av neste generasjons sjøtransporter og kartlegging og utvikling av marine mineralforekomster.

2.8. FISKERI

Fiskerinæringen er en av Norges viktigste eksportnæringer og det viktigste grunnlaget for næringsvirksomhet og bosetting langs kysten. Norges betydelige havressurser, vår høye kompetanse innen fiskeri og en økende etterspørsel etter fiskeriprodukter på verdensmarkedet, krever en aktiv norsk fiskeripolitikk. Høyre vil arbeide for en effektiv og markedsorientert fiskerinæring som kan utnytte de store eksport- og vekstmuligheter som næringen har, samtidig som arbeidsplasser i næringen sikres.

Høyre ser det som en grunnleggende oppgave å sikre en forsvarlig ressursforvaltning. Regulering av fisket må ha som formål å bygge opp fiskebestanden med sikte på størst mulig langtidsutbytte. Spesielt er det viktig å bygge opp fiskebestanden i Barentshavet. Ved utformingen av fiskeriattaler med andre land må det legges stor vekt på å ivareta de langsiktige ressurshensyn og sikre norske fiskeriinteresser. Høyre vil legge vekt på at det skapes respekt for internasjonale avtaler om ressursbevaring.

Arbeidet med å utvikle nye produksjonsmetoder og nye produkter vil bli stadig viktigere. De forskjellige ledd innen produksjon, bearbeiding og omsetning har i dag ofte for liten kontakt med de markeder de skal betjene. En større grad av markedstilpasning er nødvendig. Det samme er satsing på nye markeder, fangst av nye fiskeslag og nye former for bearbeiding og foredling.

Høyres mål er å gjøre næringen ytterligere tilpasset salg til et internasjonalt marked og uavhengig av offentlig støtte. Høyre legger stor vekt på at virkemidlene overfor næringen utformes slik at de bidrar til å bedre næringens effektivitet og reelle lønnsomhet og sikrer konkurransedyktige produkter.

Høyre vil føre en fiskeripolitikk som oppprioriterer hensynet til markedet for norsk fisk. Norsk

fiskeeksport må sikres en friest mulig adgang til vårt viktigste eksportmarked, EF-markedet. Dette er særlig viktig i forbindelse med etableringen av EFs indre marked. EF-medlemskap vil være den beste måten å sikre norske produkter avsetning på EF-markedet på.

- Høyre vil støtte arbeidet med produktutvikling og markedsføring med sikte på å utvide eksisterende markeder og utvikle nye. Høyre vil oppmuntre til et bredt samarbeid om markedsføring og eksporttiltak i næringen.
- Arbeidet med å fjerne unødvendige reguleringer i fiskerinæringen må intensiveres. Lov- og regelverk må forenkles med sikte på å lette næringens arbeid med omstilling og nyskaping.
- Høyre vil liberalisere Fiskeeksportloven, slik at alle som oppfyller kvalitative krav får adgang til å drive eksport. Full opphevelse av loven bør vurderes.
- Tilvirkerloven hindrer fri omsetning av saltfisk, tørrfisk og klippfisk fra tilvirker til eksportør. Loven hemmer en naturlig utvikling av næringen og bør i sin nåværende form vurderes opphevet.
- Råfiskloven må gjennomgås for å sikre at råfisken til enhver tid går til de anvendelser som betinger de beste priser. Dette innebærer bl.a. en langt videre utbredelse av auksjonssystemer for å effektivisere fiskeomsetningen.
- Høyre vil gradvis legge om dagens konsesjonssystem. Nye konsesjonsordninger må unngås og flest mulig av de gamle ordningene bør avvikles. Det må vurderes om det er hensiktsmessig å legge om i retning av et system bygget på omsettelige fartøykvoter.
- Det må satses på forenkling og rasjonalisering for å holde kostnadene ved offentlige servicetjenester overfor fiskerinæringen nede. Fiskerinæringen bør gjennom gebyrer og avgifter bidra med en større andel av finansieringen av slike tjenester.
- Høyre vil arbeide for at midler som fordeles gjennom fiskeriavtalen bidrar til å fremme effektivisering, rasjonalisering og omstilling, herunder markedsføring og produktutvikling. Midlene bør stimulere til at fiske og produksjon skjer i tråd med markedets etterspørsel. Markedsprisene for de ferdige produkter må få virke direkte tilbake både på produksjon og fiske. Reguleringsystemet for fiskeriene må ikke få dirigere næringens utvikling i retninger som er i uoverensstemmelse med markedsutviklingen.
- Rettledningstjenesten for fiskerinæringen må effektiviseres og samordnes slik at unødige forvaltningsoppgaver ikke fortrenger rettlednings- og tiltaksarbeid.
- Høyre vil satse på en faglig opprustning av fiskeriutdanningen. Fiskerifag og fiskerihøyskolene opprustes for å ivareta fiskeriutdanningsbehov både på land og sjø.
- Høyre vil at Tromsø Universitets engasjement innenfor fiskeriforskning utvikles videre, og at det legges særlig vekt på marin bioteknologi og havbruk.
- Høyre vil satse på tiltak for å bevare den økologiske balansen i havet, og utnytte havets ressurser på en forsvarlig måte. Høyre vil at en større del av forskningsmidlene rettes inn mot flerbestandsforskning. Det må finnes frem til former for beskatning av fiskeressursene som kan sikre en langsiktig utnyttelse av ressursene i havet, og dermed sikre stabil næringsvirksomhet og bosetting langs vår kyst.

2.9. HAVBRUK

Havbruk får stadig økende betydning som vekstnæring. Høyre vil legge forholdene til rette slik at markedsmulighetene på eksportsiden kan utnyttes best mulig. Det er viktig å utnytte Norges naturlige forutsetninger til en offensiv satsing på marinbiologi gjennom ulike former for oppdrett, utnyttelse av tang / tare og annen dyrking i sjøen. Samtidig er det meget viktig at miljøhensyn blir godt ivarettatt ved etablering og drift av oppdrettsanlegg.

Høyre legger stor vekt på at havbruksnæringen gis optimale vilkår slik at næringen kan få tilstrekkelig nasjonal tyngde og eksportpotensialet styrkes.

- Høyre vil snarest mulig fjerne konsesjonskravet for oppdrett av laks og ørret.
- Det bør satses sterkere på forskning og utvikling for oppdrett i sjøen, hvor Norge har særlige klimatiske og miljømessige fortrinn. Høyre vil samtidig stimulere forskning og utvikling av landbasert oppdrett og utnyttelse av oppvarmet kjølevann til havbruksformål.
- Høyre vil intensivere arbeidet med oppdrett av nye arter og utvikling av nye produkter basert på råstoff fra oppdrettsnæringen, og stimulere til målrettet markedsføring i utlandet.
- Høyre vil styrke hjelpetjenester for oppdrettsnæringen, såsom sykdomsforskning, varslings tjenester, utbygging av veterinærtjenesten og styrking av utdanningen. For å sikre nødvendig ekspertise må det også satses på videreutdanning for biologer og veterinærer.
- Høyre vil styrke mulighetene innen havbruksnæringen og utarbeide et handlingsprogram for å få flere ungdommer i kystdistriktene til å velge utdanning innen bioteknologi, fiskeri og havbruk.

2.10. REISELIVSNÆRINGEN

Reiselivs- og fritidsnæringen er i dag verdens tredje største næring og den som vokser raskest. Det vokser frem en stadig større etterspørsel etter servicetilbud på dette området. Utviklingen kan legge grunnlaget for ny næringsfremvekst og ny lønnsom virksomhet i Norge. Vakker og vill natur - ren luft og rent vann - vil i årene fremover bli satt stadig større pris på, og er et stort aktivum vi må ta vare på i utviklingen av norsk fritidsnæring.

Et godt utbygget transportnett i og til Norge er en forutsetning for å gjøre reiselivsnæringen mer tilgjengelig for et større marked. Vi må derfor legge forholdene til rette for en utvikling mot mer konkurransedyktige flypriser, fergepriser m.v., og flere direkte transport-forbindelser der det er økonomisk grunnlag for dette. Reiselivsnæringen, herunder også kurs-, konferanse- og yrkestrafikk, vil bli en viktig faktor i arbeidet med å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

Et høyere pris- og kostnadsnivå i Norge enn i mange andre land forverrer reiselivsnæringens konkurransevilkår. Uforståelige forbud og restriksjoner kan gi dårlig inntrykk av Norge som et gjestfritt ferieland.

Det er nødvendig å bedre serviceholdningen såvel i offentlig som i privat sektor. Det må derfor satses på å kvalifisere arbeidsstyrken og bedre ledelsesopplæringen. Innenfor reiselivsnæringene har dette særlig stor betydning.

OL på Lillehammer må utnyttes til å styrke Norges posisjon som reisemål. OL-anleggene må bygges med tanke på senere utnyttelse til idrettsarrangement, konferanser, messer og utdanning.

- Det er foretatt store investeringer i anlegg og bygninger, og innsatsen må nå rettes mot en bedre utnyttelse av de investeringer som er foretatt. Høyre mener offentlig støtte bør forskyves fra investeringsstøtte til profilering og markedsføring.
- Norge har helt spesielle forutsetninger for å utvikle tradisjonelt reiseliv til opplevelsesnæringer. Næringen selv må oppmuntres til å ta nye initiativ og til å videreutvikle eksisterende tilbud. Fritidsnæringene må sette sammen nye reiselivsprodukter som bl.a. kombinerer reiseliv med kultur og helse.

- Forretninger må selv ha anledning til å bestemme sine åpningstider. Lov om åpningstider oppheves. Offentlige fritids- og kulturtilbud må i større grad ha åpningstider som faller sammen med brukernes behov.
- Næringsliv, myndighetene og organisasjoner må sammen utvikle det enkelte sted til mer attraktive turistmål. Tilgjengelighet og service må bedres. Som ledd i utviklingen av fritidsnæringen må det føres en aktiv kulturpolitikk, hvor det offentlige har et klart ansvar.
- Reiselivsnæringen må stilles overfor de samme finansierings- og støtteordninger, distriktspolitiske og øvrige virkemidler som andre næringer.
- Arbeidet med å tilpasse lover og regelverk til en mer offensiv næringsutvikling intensiveres. Hoteller og restauranter må selv ha anledning til å importere vin fra utlandet.
- Reglene for tildeling av skjenkebevilling liberaliseres, og urimelige regler fjernes. Det må føres god kontroll med at skjenkerettsbestemmelsene overholdes. Ved overtredelser må retten inndras, midlertidig eller permanent.
- Offentlige reguleringer av interne økonomiske beslutninger i næringen avvises, såsom avanseregulering på alkohol.
- Utdanningen innen hotell- og reiselivsfag bygges videre ut og må sikres ressurser til bedre å kunne ivareta næringens behov for høyt kvalifisert arbeidskraft. Næringen må selv bidra til denne ressurstilgang.
- Utbygging av en ny storflyplass av internasjonal standard på Hurum vil bedre tilgjengeligheten til en rekke av våre reiselivsmål. Høyre vil arbeide for privat deltakelse i utbygging og drift av flyplassen, slik at utbyggingen kan skje billigere og raskere, og driften kan bli mer rasjonell og konkurransedyktig.
- Høyre vil gi flere utenlandskonsesjoner fra regionflyplasser der det er økonomisk grunnlag for dette.
- Høyre vil ta initiativ for å fjerne charteravgiften for selskapsreiseflyvninger (IT-charter) til og fra reisemål i Norden.
- Det bør legges til rette for direkte charterflygninger inn til norske lufthavner.

2.11. HANDEL OG TJENESTEYTENDE NÆRINGER

Handel og andre tjenesteytende næringer sysselsetter omtrent halvparten av den samlede arbeidsstyrke. Knapphet på tid vil øke etterspørselen etter varer og tjenester som forenkler hverdagen. Både offentlig og privat tjenesteyting må derfor tilby økt tilgjengelighet ved desentralisering og mer fleksible åpningstider.

Eksportmulighetene vil øke, og norske bedrifter må settes i stand til å utnytte disse mulighetene. På flere områder bør Norge kunne ha gode forutsetninger for å øke tjenesteeksporten:

- Teknisk / administrative tjenester
- Infrastruktur / prosjektledelse
- Skipsfart- og offshoretjenester
- Bank / finansiering / forsikring
- Turisme / helse / rekreasjon
- Miljøvern

Nedbygging av konkurransehindre mellom land og utvikling av ny teknologi og nye tjenester vil føre

til økt konkurranse. Det er derfor viktig at næringene selv utvikler seg i takt med behovene dersom de skal være konkurransedyktige.

Samfunnsutviklingen kan trekke i retning av større servicesentra enn i dag, fordi kravene til kvalitet, tilgjengelighet og vareutvalg øker. Samtidig gir den teknologiske utvikling økt mulighet for desentralisering.

Krav til mangfold og valgmuligheter vil prege utviklingen. Omstillingsevne vil derfor bli enda viktigere enn i dag. Gode servicebedrifter og effektive handelsvirksomheter må sikre rasjonell vareomsetning og et variert vare- og tjenestetilbud.

Gjennom en aktiv konkurransepolitikk og deregulering må det legges grunnlag for en effektiv vareomsetning, kostnadsdempende tiltak og økt konkurranse innenfor alle deler og ledd av handelsnæringen.

Det må stilles økte krav til effektiv ressursutnyttelse, omstilling og produktutvikling, konkurranse og forbrukervennlighet til finansielle tjenester; bank, forsikring, finansrådgivning, meglere m.v. Myndighetenes viktigste bidrag vil være deregulering og gode vilkår for effektiv konkurranse.

- Høyre vil ta initiativ til en systematisk gjennomgang av regler og lover som påvirker handelsnæringen og de tjenesteytende næringer med sikte på å gjennomføre tiltak som kan øke konkurransen og fjerne kostnadsøkende bestemmelser.
- Skatte- og avgiftssystemet må virke mest mulig nøytralt i forhold til drifts- og eierform. Det innføres skattemessig likebehandling av privat og kooperativ handelsvirksomhet.
- Privat og offentlig tjenesteyting må stilles likt med hensyn til merverdiavgiftsbetaling.
- Den offentlige innkjøpspolitikk må bidra til økt konkurranse. Anbudsprinsippet må derfor i større grad benyttes. Mangeårige avtaler som ikke kan etterprøves, må unngås. Beslutningsrutinene gjennomgås, også med sikte på desentralisering av innkjøpsbeslutninger på områder hvor dette er fordelaktig.
- Høyre vil arbeide for å oppheve pris-, avanse- og markedsreguleringer. For å gjøre dette mulig må konkurransen på ulike markeder intensiveres. Kontrollen av private og offentlige monopoler og karteller må skjerpes, og de må med jevne mellomrom gjennomgås for å vurdere om de kan løses opp.
- Forskningsinnsatsen innenfor handel, distribusjon og servicenæringer må trappes opp for å fremme omstillingsevne og nyutvikling av produkter og tjenester, og for å sikre mer effektiv ressursutnyttelse. Informasjonsteknologi kan gi store effektivitetsgevinster og kostnadsbesparelser.
- Effektive distribusjonsordninger er meget viktige for næringslivet. For mange næringer er transport en betydelig kostnadsfaktor. Effektiviseringen av transportnæringene må fortsette gjennom økt konkurranse og forskning / nyutvikling med sikte på å bringe informasjonsteknologien inn i transportnæringene for fullt, og for å forbedre koordinerings- og styringssystemer. Dereguleringen må fortsette. Det er viktig at Norge tilpasser seg endringer som skjer innen EF-området.
- Den enkelte forretning må selv få bestemme sine åpningstider ut fra de behov forretning og forbrukerne på stedet har. Utviklingen av fleksible arbeidstidsmønstre vil fremskynde behovet for en slik reform. Lov om åpningstider oppheves.
- Tilgjengeligheten i offentlige etater må forbedres. Åpningstidene utvides, og det tas initiativ til en mer profesjonell service, bl.a. gjennom innføring av informasjonsteknologi og bedre

kontaktformidling.

- Høyre vil oppmuntre næringer hvor tilgjengeligheten i dag er dårlig, til å inngå nye arbeidsavtaler som sikrer utvidede og mer fleksible åpningstider.
- Konkurransen mellom offentlige leverandører og mellom private og offentlige leverandører øker. For å sikre forsvarlig sammenligning, må systemene for beregning av egenkostnadene ved offentlige leveranser forbedres.
- Ulike hjelpetjenester i det offentlige settes i større utstrekning ut på anbud. Eksempler på slike oppgaver er rengjøring, kantinedrift, vaktjeneste, bud- og transporttjeneste, innkjøps- og lagerstyringsfunksjoner, lagerfunksjoner, trykkeri-, vaskeri- og vedlikeholdstjenester.
- Konkurransen i det norske kredittmarkedet må fortsatt stimuleres.
- Oppbygging av en statlig forretningsbank avvises. Med et bedre utviklet kredittmarked er behovet for kredittkanalisering gjennom statsbanker til næringsvirksomhet betydelig mindre. Utlånsvirksomheten i de hel- eller halvstatlige banker som hovedsakelig yter lån til næringslivet, bygges gradvis ned.

2.12. LANDBRUK

Høyre vil innenfor produksjonsmålet arbeide for et norsk landbruk som sikrer forbrukerne kvalitetsprodukter til moderate priser. Gjennom jordbruksavtalen må det stimuleres til at omsetningen av matvarer blir så rasjonell og rimelig som mulig. Landbruksnæringen må gis betingelser som sikrer at den kan følge opp kravene til miljøhensyn og effektivitet.

Et fortsatt frafall av det profesjonelle landbruk vil bli en alvorlig trussel mot næringen selv. Høyre vil at jordbruksavtalene skal legge større vekt på å opprettholde landbrukets faglige nivå.

Høyre holder fast ved inntektsmålsettingen, men den faktiske utviklingen vil, som for andre næringer, måtte være avhengig av den generelle økonomiske utvikling.

De store variasjoner man finner i norsk landbruk gjør det nødvendig med en differensiert virkemiddelbruk for å opprettholde en variert bruksstruktur. Et aktivt jordbruk er nødvendig for at landbruksnæringen fortsatt skal kunne underbygge hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og ivareta forvalteransvaret. Det må derfor legges til rette for at det kan drives deltidsbruk i tillegg til annet arbeid. Virkemiddelbruken bør gjennomgå med sikte på en mulig forenkling.

Mens deltidsbruk gir grunnlag for stabilisering av bosetting og forvaltning av naturgrunnlaget, gir heltidsjordbruket det beste grunnlaget for rasjonell og miljøvennlig produksjon av matvarer. I den nåværende situasjon legger Høyre stor vekt på å opprettholde inntektsgrunnlaget for det profesjonelle landbruk, eneyrke-, familie- og heltidsjordbruket. Reglene for avkortning av produksjonsstøtten ved to årsverk endres. Innenfor jordbrukets inntektsramme er det nødvendig å sikre en mer målrettet bruk av produksjonsstøtten. Det er bl.a. viktig å ta vare på inntektsgrunnlaget for familie- og heltidsjordbruket. For å holde produksjonskostnadene for norske landbruksprodukter lave, er det nødvendig fortsatt å ha et større antall slike bruk.

Landbruket er avgjørende for livskraften i mange lokalsamfunn, men vil ikke alene kunne opprettholde bosettingen. Høyre vil derfor arbeide for at det utvikles utradisjonelle næringsvirksomheter i tilknytning til landbruket, og et positivt samspill mellom landbruket og andre næringer. Dette forutsetter at brukere får godtgjørelse for innsats i jordbruksproduksjonen, uavhengig av inntekt fra annet yrke. Slike inntekter må ikke trekkes inn gjennom avtaleverket.

Gjennom forskning, faglig kompetanse og økonomiske virkemidler vil Høyre utvikle et jordbruk i bedre økologisk balanse og med klare mål for redusert forurensning.

- Høyre vil arbeide for en økning av nedre grense for produksjonsstøtte fra 0,1 årsverk. Samtidig samordnes trygd- og produksjonstilskudd for brukere over 70 år.
- Eiendomsretten må trygges. En jordbrukspolitikk som bygger på stadig større avhengighet av statens tiltak, vil på sikt svekke næringen. Skiftende politiske vedtak kan føre til utrygghet. Statstilskuddets andel av jordbruksavtalen må derfor ikke økes, men bygges ned.
- Konesjonsordningen for jordbruket endres og forenkles for å gjøre det enklere å selge og kjøpe eiendom, og for å innsnevre statens forkjøpsrett. Livsarvingers rett til å overta landbrukseiendom må gå foran boplikten, forutsatt at driveplikten oppfylles. Når boplikten er oppfylt, må driveplikten anses oppfylt ved bortforpaking.
- Den spesielle konsesjonsplikten for kjøper som fra før har eiendom i kommunen, oppheves.
- De som må avstå eiendom eller rettigheter til det offentlige, skal ytes full erstatning for sitt økonomiske tap. Takstreglene må være slik at dette sikres.
- Høyre går mot den foreslåtte lov om forpaking, fordi den innebærer en konsesjonsbehandling av forpaktingskontrakter.
- Det må fortsatt stimuleres til investeringer og økt avvirkning i skogbruket. Inntektspolitiske koblinger til jordbruksavtalen avvises. Overføring av investeringsmidler fra jordbruksavtalen til investeringer i skogbruket videreføres.
- Når skogen ligger i tilknytning til tett befolkede områder bør det i samarbeid mellom skogeiere og myndighetene utarbeides flerbruksplaner hvor hensyn tas både til skogbrukets ressurskapende oppgaver og allmenhetens interesser knyttet til rekreasjon og friluftsliv. Slike flerbruksplaner sikres fortrinnsvis gjennom privatrettslige avtaler, ikke ved regulering etter plan- og bygningsloven.
- Utmarksressursene må utnyttes bedre, bl.a. gjennom turisme og fritidsnæringer, jakt og fiske. Dette vil styrke inntektsgrunnlaget på mange bruk. Det må satses på en mer effektiv utnyttelse av den ressurs ferskvannsfisken representerer.
- Den offentlige administrasjon og service for landbruket må gjennomgå med sikte på effektivisering og forenklinger. Lover og reguleringer spesielt rettet mot landbruket gjennomgås for å gjøre dette mulig.
- Forskningsinnsatsen innenfor landbruket - særlig rettet mot fremtidsrettet og miljøbevarende teknologi - økes.
- Reinciernes muligheter til å utøve sin næring i etablerte reinbeiteområder må sikres. Utvidelser av reinbeiteområdene bør skje ved frivillige avtaler.
- Landbruksnæringen bør i større grad enn hittil dekke sitt kapitalbehov gjennom de ordinære låneinstitusjoner.
- Høyre gir sin tilslutning til landbrukssamvirket, men vil avvise forslag om økt monopolisering av omsetning av landbruksprodukter. Produsentene må gis størst mulig frihet til å velge om de vil selge sine produkter til samvirket eller private omsetningsledd. Omsetningsleddene for landbruksprodukter må sikres mulighet til effektivisering og konkurranse til fordel for produsenter og forbrukere.
- Omsetningsrådets virksomhet gjennomgås for å hindre tiltak som gir utilsiktet konkurransevridende effekt til fordel for samvirketiltakene. Siktemålet med en slik gjennomgang er økt konkurranse og større effektivitet.

- For norske landbruksprodukter som har liten beredskapsmessig betydning og som det koster relativt mye å produsere, må importreglene vurderes på nytt med sikte på å gjøre bedre nytte av internasjonal arbeidsdeling. Slike endringer må gjennomføres som en del av avtaler som øker markedsadgangen til andre land for norske landbruksprodukter.
- Høyre vil arbeide for et bedre dyrevern. Dyrevernloven må håndheves mer effektivt og grov dyremishandling straffes strengere.

2.13. OLJE OG GASS - ENERGIPOLITIKK

Målet for Høyres energipolitikk er å sikre tilstrekkelig energi til å trygge arbeidsplassene og sikre den alminnelige forsyning. Norge har en naturgitt ressurs i vannkraften. Denne gir ingen forurensing og er derfor en meget miljøvennlig energiform.

En høy andel av Norges energiforbruk må fortsatt bygges på fornybare energikilder - fortrinnsvis vannkraft. En videre utbygging av vannkraft vil være aktuelt innenfor rammen av vern av de mest verneverdige vassdrag.

Høyre vil at våre olje- og gassforekomster skal komme hele befolkningen til gode. Oljevirksomheten må gi utviklingsmuligheter også for andre næringer og samfunnsområder, og Høyre vil forsterke kravet til at petroleumsvirksomheten skal styrke fastlandsøkonomien.

Det er viktig med ny petroleumsrettet virksomhet også utenfor Midt- og Nord - Norge. Letevirksomheten må derfor bidra til å kartlegge petroleumsressursene på en stadig større del av den norske kontinentalsokkel.

Høyre mener at oljepolitikken må bidra til økt internasjonalisering av norsk næringsliv. Oljevirksomheten har store ringvirkninger for andre deler av næringslivet. Det må arbeides aktivt for å styrke norske bedrifters konkurransedyktighet ved leveranser til petroleumssektoren.

For å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag i oljepolitikken er det nødvendig med et sterkt privat innslag. De norske selskapene må få muligheter til på fritt og faglig grunnlag å gi bidrag til de beslutninger myndighetene må treffe. Høyre legger også stor vekt på at utenlandske selskaper deltar på norsk sokkel og kan konkurrere om oppdrag sammen med norske selskaper.

Landets økonomiske situasjon og lave oljepriser gjør det viktigere enn tidligere å satse på kostnadsparende løsninger og mer effektiv drift. Også oljesektoren må bidra til at ressurser frigjøres til andre betalingsbalansenæringer for å gjøre økonomien mindre oljeavhengig. Høyre vil legge forholdene til rette for et godt samarbeid mellom oljeselskapene og øvrig norsk næringsliv.

Oljeselskapenes bruk av utviklingskontrakter overfor norske leverandørbedrifter bør videreutvikles i forbindelse med utbygging av nye teknologisk krevende olje- og gassfelter. Kontrakter mellom oljeselskapene og leverandørindustrien må sikre nødvendig teknologi- og kompetanseoppbygning innenfor norske virksomheter. Utviklingskontrakter mellom oljeselskaper og næringsliv i den nordlige del av landet er særlig viktig. Et hovedmål må være å utvikle mer kostnadseffektiv teknologi på nye felt, og å oppnå en bedre utnyttelse av ressursene på eksisterende felt.

Høyre mener det ligger til rette for oppbygging av et gassmarked på land i Norge innen år 2000. Dette gjelder både gass som energikilde og som råstoff til industriell utvikling.

For Høyre er det et mål å utnytte naturgassressursene til lønnsom utvidelse og fornyelse av norsk industri. Salg av gass som råstoff til norsk industri må skje gjennom kommersielle forhandlinger, slik som til industrien ellers i Europa.

Miljøvern hensyn må tillegges betydelig vekt ved innenlandsk bruk av norsk naturgass. Høyre vil derfor legge til rette for at gass i industrien kan erstatte tungolje og dermed redusere miljøforurensinger. Norge kan - ved å utvikle og anvende de mest moderne rensemetoder - bli et foregangsland innen miljøteknologi.

Et målrettet nasjonalt og internasjonalt forsknings- og utviklingsarbeid må ta sikte på at nye og fornybare energikilder kan komme til anvendelse i vår energiforsyning.

- Høyre vil utnytte norsk naturgass til innenlands bruk og legger særlig vekt på de industrielle vekstmuligheter gassen åpner for. Gassalg og - kjøp må organiseres slik at gassprisen fastsettes gjennom frie, kommersielle forhandlinger mellom kjøper og selger.
- En monopolisering av eiersiden for eventuelle gasskraftverk i Norge må unngås. Hensynet til kompetanseoppbygging og kostnadseffektivitet må føre til at flest mulig grupperinger trekkes inn i planlegging, utbygging og drift av gasskraftverk. Lokalisering av gasskraftverk må i første rekke avgjøres på energi- og samfunnsøkonomisk grunnlag.
- For å sikre Norden stabile energiforsyninger, vil Høyre arbeide for at det bygges opp kompetanse på utnyttelse av gassressursene i de nordiske land. Forholdene må legges til rette slik at stordriftsfordelene i et felles nordisk opplegg utnyttes optimalt. Dette vil være et positivt bidrag til vekstkraft, miljø og trygg energibalanse.
- Kraftforsyningen må legges opp med sikte på å unngå rasjonering eller andre uheldige restriksjoner for arbeidslivet og den alminnelige forsyning.
- Prispolitikken bør stimulere bedriftene til økt anvendelse av tilfeldig elektrisk kraft, bl.a. for å redusere oljeforbruket.
- Den kraftkrevende industri er gjennom avtaler og kvoter sikret stabil energiforsyning og konkurransedyktige priser. Den etablerte tilbakesalgssordning for storforbrukere bør gjøres mer attraktiv for å stimulere til energiøkonomisering.
- Samlet plan for vern og utbygging av vassdrag videreføres.
- Private konsulenter og entreprenører benyttes i større grad ved planlegging, prosjektering og utbygging av kraftanlegg.
- Statkraftverkenes organisasjon- og eierform vurderes med sikte på å bringe inn privat kapital. Statkraft skal som hovedregel ikke kunne ha majoritet i gasskraftverk og gassrørledninger. Statskrafts eiendomsmasser gjennomgås med sikte på salg av eiendommer det ikke er nødvendig å eie.
- Høyre går imot utbygging av kjernekraft basert på dagens teknologi.
- For å øke utnyttelsen av energipotensialet i våre vannkraftanlegg, må eldre anlegg moderniseres og tapene i vannveiene reduseres.
- Energiøkonomisering er en sentral del av Høyres samlede energipolitikk. Arbeidet med å styrke linjenettet for å redusere overføringstapene må forsterkes og strømtariffen må utformes slik at den stimulerer til rasjonell anvendelse av elektrisk kraft. Ny teknologi må i større grad tas i bruk for å spare energi.
- Arbeidet med andre fornybare energikilder som bl.a. bølgekraft, vindkraft og solenergi forsterkes

både med tanke på innenlands bruk og eksport av utstyr og kompetanse.

- Høyre vil stimulere leteaktiviteten ut fra målsettingen om snarest mulig å gjøre drivverdige olje- og gassfunn som kan sikre utbygging utenfor Nord- og Midt - Norge.
- Høyre vil holde et høyt tempo i arbeidet med klargjøring av nye områder i nord, slik at letevirsomheten ikke stanser opp på grunn av manglende boreoppgaver.
- Høyre vil legge til rette for økt internasjonalt engasjement og deltagelse i utviklingen og tilpasningen av ny teknologi for olje- og gassutvinning på store havdyp og i polare strøk.
- Høyre vil sikre uavhengige norske oljemiljøer. De norske oljeselskapene må gis oppgaver, rettigheter og konkurransevilkår med dette for øye.
- Høyre vil ta initiativ til en grundig gjennomgang av statens samlede risikoeksponering i petroleumsvirksomheten. Målet må blant annet være å få en reduksjon og bedre balanse i den samlede statligerisiko-eksponering.
- Høyre vil delprivatisere Statoil. Staten skal fortsatt ha majoritetsinteresse i selskapet. Som en konsekvens av dette bør Statoil få en friere stilling, og rapporteringsrutiner legges om. Også statsaksjeselskapets rettigheter og plikter i forhold til myndighetene revurderes på denne bakgrunn.
- Statoils virksomhet på kontinentalsokkelen må drives slik at den så langt som mulig kan sammenlignes med andre oljeselskaper. Selskapets rammevilkår må sikre kostnadsbevissthet.
- Høyre vil opprette et oljefond for de løpende oljeinntekter for å bidra til å stabilisere oljeøkonomiens virkning på fastlandsøkonomien.
- Statens eierandeler i de enkelte blokker må kunne selges dersom økonomiske og strategiske vurderinger tilsier dette. Inntektene fra slike salg må settes inn på oljefondet.
- FoU-innsatsen innenfor petroleumssektoren må gis høy prioritet og særlig konsentreres om generell kompetanseoppbygging og om utvikling av norsk avansert teknologi.
- Forskning med sikte på utvikling av et bedre oljevern må utvikles for å kunne beskytte naturområder og ressursene i havet mot oljeforurensing. Utslipp fra skip og oljeplattformer må forhindres. Oljeselskapene har det økonomiske ansvar for opprydding på havbunnen. Sikkerheten mot utblåsing må bedres ytterligere.
- Som et ledd i bedre oljevern, bør hovedbasen for oljevern flyttes nærmere de mest utsatte kystområdene.

3. Kunnskapspolitikk

Høy kompetanse, et godt utdanningssystem og en effektiv bruk av våre menneskelige ressurser blir stadig viktigere. Det må derfor i årene som kommer legges avgjørende vekt på arbeidet med en aktiv og målrettet kunnskapspolitikk.

Undervisningssystemet skal skape kunnskapsrike og selvstendige mennesker med evne til videre utvikling. Dette oppnås gjennom formidling av holdninger og verdier og gjennom å utvikle et høyt nivå i kunnskap og ferdigheter. I skolen må det legges vekt på medansvar, selvstendighet, toleranse og arbeidsvilje. Undervisningssystemet må konsentrere seg om sin hovedoppgave, nemlig å utvikle og formidle kunnskap og ferdigheter.

Skolen må vise hver elev omsorg ved å gi den enkelte utfordringer og mål å strekke seg mot. Eleven må stå i sentrum. Læringen i skolen må tilpasses ulike evner, anlegg og interesser. Kunnskap og faglig kompetanse utvikles best ved eget arbeid, egen vurdering og egen forståelse. En god utdanning er et middel til personlig vekst og utfoldelse. Samtidig er kunnskap og innsikt nøkkelen til forståelse av nasjonens felles kulturarv.

Kunnskap er en forutsetning for å opprettholde vårt høye velferdsnivå. Dette krever en gjennomgang og forbedring av hele vårt utdanningssystem fra grunnskole og videregående skole til høyskoler og universiteter. Høyt kunnskapsnivå og velkvalifisert arbeidskraft er de viktigste forutsetningene for å skape ny vekst i Norge.

Fremtidens arbeidsliv vil trenge medarbeidere med selvstendighet, kreativitet og kritisk sans, og med et godt overblikk over ulike fagområder og saksfelt. Nærings- og arbeidslivets krav om økt kunnskap og kompetanse går hånd i hånd med behovet for å styrke vår allmennkunnskap og vår generelle innsikt i fag som historie, geografi, språk og filosofi. Fremtidens arbeidsliv vil trenge medarbeidere med tilstrekkelig bredde i sine kunnskaper og faglige ferdigheter til å tenke og handle i et samfunn i stadig forandring.

Skal vi lykkes med denne utfordringen, må det norske utdanningssystem holde internasjonalt nivå når det gjelder kompetansekrav og kvalitet. Slik er det ikke i dag. Utdanningspolitikken må fremme en positiv holdning til ny teknologi og omstilling både i offentlig og privat sektor. Satsing på kunnskapspolitikken vil dermed stimulere næringslivet til nyskapning, modernisering og vekst.

En stadig større del av befolkningen vil ha behov for etterutdanning. Høyre vil derfor arbeide for en utbygging av etterutdanningstilbudet og legge forholdene til rette for en vekselvirkning mellom arbeidsliv og utdanning.

Et viktig mål for Høyre er å skape større mangfold og fornyelse i undervisningssektoren. Høyre vil derfor stimulere til nye, gjerne private initiativ og til nye former for samarbeid mellom offentlige utdanningsinstitusjoner og ulike private interesser. Privatskolene gir et verdifullt alternativ og supplement til det offentlige skolesystemet. Høyre vil derfor støtte disse skolenes virksomhet.

For å få en bedre tilpasning mellom skole, høyere utdanning og arbeidsliv må den delen av rådgivningstjenesten som retter seg mot veiledning i valg av fremtidig yrke eller utdanning styrkes innenfor hele utdanningssystemet. Den profesjonelle innsikt i arbeidsmarkedet må være tilfredsstillende.

Høyres kunnskapspolitik forutsetter at utdanningen sees i sammenheng, fra grunnskole og videregående skole til universiteter, høyskoler og forskning. Et viktig skritt i denne sammenheng er koordinering av utdanningspolitikken i et undervisningsdepartement. Forslag om et utdanningsdirektorat avvises. Høyre vil frigjøre midler til investeringer i kunnskap, forskning og utvikling ved å løse opp den kapital staten i dag har bundet i næringsengasjementer. Ved å selge disse til private og sette midlene inn på et vekstfond vil Høyre legge til rette for fremtidsrettet satsing på økt kompetanse. Avkastningen benyttes til slik satsing ut fra en samlet vurdering av den økonomiske politikken.

For å møte utfordringene i årene fremover, vil Høyre ta initiativ til en offentlig utredning om grunnskolen og en om videregående skole. Arbeidet med utredningene samordnes. Utredningene må gi en totalvurdering, hvor både faglig innhold, organisering, personalpolitikk, pedagogikk osv. kommer inn, og de må presentere alternative modeller med vekt på utviklingen ellers i Vest-Europa.

3.1. GRUNNSKOLEN

Grunnskolen skal sørge for at alle elever, uansett hvor i landet de går på skole, arbeider med en felles basis av nødvendige kunnskaper og ferdigheter. Målet er at de skal tilegne seg så meget av dette som deres forutsetninger tilsier.

- Grunnskolen må bygge på et omfattende faglig fellesstoff som er obligatorisk og holder internasjonalt nivå. Det må fastsettes obligatorisk fellesstoff, organisert i årsplaner.
- Høyre vil heve kunnskapsnivået i forhold til den utdanning som gis i dagens grunnskole. I første omgang må dette skje ved en utvidelse av skoledagen i småskolen (1.-3. klasse). Utvidelsen av timetallet i småskolen må først og fremst benyttes til større satsing på basisfagene norsk og matematikk.
- Høyres mål er at alderen for skolestart senkes til 6 år. Prøveordninger med skolestart for 6-åringene må derfor utvides og gjennomføres i så mange kommuner som mulig. Opplæringsplikten utvides til 10 år etter hvert som 6-åringene tas inn i skolen.
- Dagens evalueringsformer i barneskolen er ikke tilfredsstillende. Alternative former for skriftlig evaluering bør derfor vurderes med sikte på å fremme økt kunnskap og læring.
- Selv med fastere rammer for skoledagen og lengre undervisningstid vil det fortsatt kunne være behov for organisert tilsyn av barna etter skoletid. Det vil derfor være behov for ordninger med fritidshjem, gjerne i samarbeid med foreldreforeninger, organisasjoner m.v. Den økonomiske belastningen for det offentlige av slike tiltak må begrenses bl.a. ved økt foreldrebetaling og lempninger i standardkrav m.v.
- Høyre vil gjøre annet fremmedspråk til kompetansegivende valgfag i ungdomsskolen, og flest mulig elever må få opplæring i mer enn ett fremmedspråk. Orienteringsfagene må bli selvstendige fagområder. Norsk-faget styrkes betydelig, og dialektbasert norskopplæring i barneskolen fjernes.
- For å sikre et likeverdig skoletilbud og høyne kunnskapsnivået vil Høyre gå inn for landsomfattende kunnskapsprøver i ungdomsskolen. Høyre vil at det skal avholdes eksamen i alle de skriftlige fag - norsk, matematikk og engelsk.
- Høyre vil holde på prinsippet om felles pensum for grunnskolens basisfag, men vil gi elevene på ungdomstrinnet adgang til å velge fordypning utover dette i basisfagene. Valgfag må kunne gjøres kompetansegivende. Det må gis karakterer og arrangeres avgangsprøver i valgfag som kan vektlegges ved opptak i det videregående skoleverk der dette er relevant.

- Grunnskolen skal gi elevene en felles basis for videre arbeid og læring. For å motvirke tilfeldige forskjeller, går Høyre inn for å gi alle elever kontakt med og undervisning av flere lærere allerede fra småskolen.
- Læreboksituasjonen i grunnskolen må bedres.
- EDB-opplæringen i grunnskolen må styrkes. Grunnskolen må gi basiskunnskaper innen bruk av datateknologi som redskap for arbeid og læring.
- Høyre vil sikre foreldrenes innflytelse i grunnskolen, bl.a. gjennom foreldrenes direkte deltagelse i styringen av den enkelte skole. Ved økt lokalt selvstyre innen skolesystemet vil foreldrenes aktive engasjement få stadig større betydning.
- Høyre vil legge vekt på utbyggingen av et godt elevdemokrati hvor elevene får større ansvar for egen læring og større felles ansvar for skolens miljø.
- Høyre vil som en prøveordning gi enkelte skoler adgang til å disponere sine budsjetter fritt innenfor de tildelte økonomiske rammer og gi dem en friere stilling i forhold til det administrative regelverk. Dette må skje under den helt klare forutsetning at nasjonale, faglige kunnskapskrav oppfylles.
- Høyre vil nedlegge skoledirektørembete. De funksjoner som hittil er tillagt embetet overføres til den enkelte kommune eller ivaretas gjennom interkommunalt samarbeid.
- Elever med samisk bakgrunn må få en fullgod undervisning i sitt morsmål og sin kultur.
- Funksjonshemmede elever integreres i en vanlig skole når dette er til det beste for den enkelte elev. Det må være tilbud om spesialskoler og -klasser til de elever som har behov for det. Ved utformingen av skolebygg må det tas hensyn til fysisk funksjonshemmede elever.
- Tospråklige elever må sikres en grundig undervisning i norsk, slik at de stilles på lik linje med andre elever i sin skolegang. Når man behersker morsmålet og norsk tilstrekkelig som grunnlag for annen læring må det vurderes å legge morsmålsundervisningen utenom skoletiden, f.eks. i regi av innvandrersamfunnsorganisasjoner. Frigjorte ressurser kan brukes til å styrke norskundervisningen.

3.2. VIDEREgåENDE UTDANNING

Høyres mål er å gi all ungdom tilbud om videregående opplæring eller lærlingeplass etter fullført grunnskole.

Den videregående skolen skal både gi yrkesutdanning og legge grunnlaget for høyere akademisk utdanning.

Dette forutsetter en yrkesrettet rådgivningstjeneste med god oversikt over tilbudene innenfor utdanningssystemet. Det må bli lettere å se konsekvensene av de valg som den enkelte foretar.

Den videregående skolens allmennfaglige linjer har som en hovedoppgave å forberede elevene til videre studier. Dette krever at undervisning og evaluering tilpasses de krav til kunnskap og arbeidsmetoder elevene senere vil møte både fra norske og utenlandske universiteter og høyskoler.

Den videregående skolens yrkesfaglige linjer er først og fremst en utdanning rettet mot yrkeslivet. Det er viktig at elever som ikke ønsker å ta høyere utdanning kan sikres et avsluttende utdanningstilbud i den videregående skolen. Dette kan bl.a. skje ved en kombinasjon av opplæring i skole og lærlingekontrakt.

- Høyre vil bygge på et nasjonalt enhetlig pensum og opprettholde karaktersystemet og

eksamensordningen. I tillegg må det avholdes landsomfattende prøver i de fleste sentrale fag.

- Valgfag bør først og fremst benyttes til kompetanseheving og/eller fordypning innenfor de sentrale fag.
- Elevene ved allmennfaglige linjer må ha minst to obligatoriske fremmedspråk. Anledningen til å velge et tredje fremmedspråk allerede fra første år må styrkes.
- Det åpnes for at elever fra de yrkesfaglige linjene som ønsker det kan få en tilleggsutdanning som senere gir generell studiekompetanse ved universitet og høyskoler.
- De yrkesfaglige studieretningene må bygges ut med videregående kurs.
- Høyre vil styrke kravet til fordypning i studieretningsfagene i allmennfaglig studieretning.
- Høyre vil som en prøveordning gi enkelte videregående skoler adgang til å disponere sine budsjetter fritt innenfor de tildelte økonomiske rammer og gi dem en friere stilling i forhold til det administrative regelverk. Det må også vurderes å innføre dette som en prøveordning for hele den videregående skolen i enkelte fylkeskommuner. Dette må skje under den helt klare forutsetning at nasjonale, faglige kunnskapskrav oppfylles.
- Elevene må stimuleres til økt selvstendighet. Dette er viktig for å skape en mykere overgang til høyere studier, og for å motivere elevene til økt innsats, kreativitet og selvstendig tenkning. Et viktig hjelpemiddel i denne sammenheng er en differensiert undervisningsform og økt opplæring i lese- og studieteknikk. Elevene må læres opp til å søke ny kunnskap og informasjon.
- Høyre går inn for målrettet bruk av EDB som redskap for arbeid og læring i den videregående skolen.
- Alternative undervisningsformer som forelesninger, gruppearbeid og selvstudium bør i større grad prøves ut og tas i bruk i den videregående skole. Tilbud om videregående opplæring gjennomført på kortere tid bør også opprettes innen det offentlige skoleverket. Det bør også tilrettelegges for opprettelse av flere linjer med internasjonal studenteksamen (IB-linjer.)
- Fagopplæringen i arbeidslivet må fortsatt stimuleres, slik at det kan tegnes flere lærlingekontrakter. Dette kan skje både gjennom en økning av det statlige lærlingetilskuddet, ved å utvide antall fag som inngår i lærlingeordningen, og ved å styrke informasjonen om lærlingeordningen overfor bedriftene, spesielt små og mellomstore bedrifter. Det er særlig viktig å utvide ordningen til å omfatte flere av de tradisjonelle jentefagene. Det offentlige bør tilrettelegge for inntak av lærlinger.
- Det bør oppmuntres til et utvidet samarbeid mellom den videregående skolen og det lokale næringsliv. Et slikt samarbeid kan bl.a. øke skolens tilgang på moderne utstyr både gjennom leie og lån. Nye organisatoriske løsninger, som stiftelser, må vurderes.
- Folkehøyskolene har gjennom tidene gitt mange unge et verdifullt grunnlag. Folkehøyskolene har fremdeles en sentral plass, ikke minst ved sin evne til å kombinere sin tradisjon med nødvendig tidsmessig fornyelse. Høyre vil arbeide for at folkehøyskolen fortsatt kan fylle sin særegne rolle.
- Skolene må oppmuntres til å legge til rette for utleieordninger for skolebøker.

3.3. HØYERE UTDANNING OG FORSKNING

Vi trenger tilpasningsdyktige, dynamiske og fremtidsrettede utdanningsinstitusjoner. Dette stiller strengere krav til fleksibilitet i institusjonene. Høyre vil derfor utvikle nye organisasjonsmodeller og stillingsstrukturer ved våre høyere læresteder.

Den høyere utdanning og forskning fyller flere funksjoner. Det er en nær sammenheng mellom utdanning og forskning og våre fortsatte muligheter for økonomisk vekst og velstand. Derfor må også utdanningssystemet reflektere det behov norsk næringsliv har for medarbeidere med kompetanse fra langvarige utenlandsopphold. Men like viktig er utdannings- og forskningsmiljøenes

kulturskapende funksjon og særlig universitetenes rolle som normdannende, kritiske og vitenskapelige samfunn.

Undervisning, kompetanseoppbygging og forskning er hovedoppgaver for våre universiteter og høyskoler. Samtidig er det åpenbart at utdanningsinstitusjonenes kontakt med arbeids- og næringslivet og hele det omgivende samfunn er blitt viktigere enn før.

Universitetene og de vitenskapelige høyskolene utgjør et faglig fellesskap. Innenfor fastsatte rammer for forskning, ressursdisponering og faglig fornyelse bestemmer høyere læresteder selv sin utvikling. Høyskolene står i dag styringsmessig i en noe annen stilling.

På denne bakgrunn vil Høyre:

- arbeide for at universiteter og høyskoler får hensiktsmessige styringssystemer med mer utstrakt bruk av økonomisk rammestyring.
- bidra til samordning og effektiv bruk av ressursene.
- legge forholdene til rette slik at institusjonene bedre kan ivareta sine langsiktige kulturelle, undervisningsmessige og forskningsmessige oppgaver. Det må være en kontinuerlig dialog mellom de høyere læresteder, myndighetene og næringslivet som sørger for at vi til enhver tid får det riktigst mulige undervisningstilbud. Høyre vil i denne forbindelse arbeide for at det utvikles gode kontakter mellom våre høyere læresteder og arbeidsmarkedet.
- Antall studieplasser må ivareta behovet for høyt kvalifisert arbeidskraft både i privat og offentlig sektor. I første omgang må Stortingets målsetting om 105.000 studieplasser nås.
- Høyre vil styrke våre høyskole- og universitetsmiljøer. Dette må skje gjennom en geografisk og strukturmessig samordning av den høyere utdanning, og ved å satse på de menneskelige ressurser som finnes i studentene og undervisningspersonalet.
- Høyre ønsker en intern omorganisering i universitetssektoren for å få mer rasjonelle enheter. Enkelte universitetsfag på nasjonalt plan må i større grad fordeles mellom universitetene.
- For å styrke kvaliteten i høyskoleutdanningen må det foretas en hensiktsmessig fusjonering hvor målet er å redusere antall høyskoleenheter i forhold til de over 200 enhetene vi har i dag. Fusjoneringene må ikke hindre - men fremme - nærhet og samvirke mellom skolens teoretiske undervisning og praksisdelen.
- Retten til å etablere hovedfagstudier avgjøres i departementet, og må bygge på en vurdering av faglig kompetanse i de miljøer som ønsker å etablere slike studier.
- Den enkelte institusjon må i større grad kunne bygge opp og utvikle spesielle undervisningsprosjekter og studietilbud. Det er likevel nødvendig med en overordnet koordinering, slik at landets behov for spesialkunnskap blir ivaretatt.
- Høyere utdanning og forskning må satse på utstrakt internasjonalisering, bl.a. gjennom deltagelse i EF's utdanningspolitiske programmer. Gjennom stipendier og utvekslingsordninger må forholdene legges til rette for at et betydelig antall nordmenn tar høyere utdanning i utlandet, og for at utenlandske studenter kommer til Norge for å ta høyere utdanning.
- Det må satses på en viss grad av samordning og spesialisering av utdanningstilbudet i de nordiske land. Som et ledd i et økt nordisk samarbeid vil Høyre legge vekt på studentutvekslingsprogrammet NORPLUS og intensivere arbeidet for å gjøre Norden til et studiefellesskap.
- For å effektivisere universitetsstudiene bør undervisningsåret ved universitetene utvides.

Studentene bør kunne tilbys alternative modeller for studieprogresjon. Studiefinansieringen må tilpasses eventuelle forlengelser av studieåret ved universitetene.

- Utdanningsinstitusjonene må gis større budsjettmessig frihet til selv å disponere tildelte budsjettmidler og egne inntekter. Samtidig må ledelsesfunksjonen styrkes. Både universitetene og de regionale høyskolestyrene må ut fra dette få vesentlige fullmakter til styring ved en delegering av oppgaver fra departementet.
- Høyre går inn for at universitetene organiseres etter en konsernmodell med selvstendighet og resultatansvar for det enkelte fakultet, kombinert med økt rammestyring fra institusjonens fellesledelse, konsernledelsen.
- Høyre vil oppheve stillingshjemmel-systemet for å styrke den enkelte høyskoles egen styringsrett. Dette kan i første omgang skje ved at en viss prosentandel av budsjettet settes som tak for de totale personalkostnader.
- Det bør innføres obligatorisk pedagogisk opplæring for universitets- og høyskolepersonale som har undervisningsplikt.
- Det bør etableres et nærmere samarbeid mellom private og offentlige institusjoner med sikte på større fleksibilitet i offentlige høyskoler og universiteter. Det bør
- også kunne innarbeides rent private elementer i en større offentlig institusjon, integrert i denne skolens undervisningsopplegg. Dette vil sette offentlige institusjoner bedre i stand til å møte endringer i etterspørselen etter kandidater fra bestemte studieretninger.
- Kvinneandelen i de vitenskapelige stillingene ved våre høyere læresteder faller sterkt med stigende nivå i stillingshierarkiet. Høyre vil derfor gi institusjonene ansvar for å utarbeide planer for likestillingstiltak for å bedre kjønnsfordelingen på alle nivåer.
- Høyre vil bedre ressurstilførselen til forskningsformål, særlig grunnforskningen, både i privat og offentlig sektor. Det må samtidig stilles krav til økt kontakt mellom forskningsmiljøene og forskningsbrukerne i samfunnet.
- Høyre vil etablere en systematisk norsk forskerutdanning.
- Høyre vil utvikle NAVF til et forskningsråd for rekruttering, effektivisering og omstilling ved universitetene og de vitenskapelige høyskolene.
- Høyre vil utvikle NTNF og NORAS til å bli forskningsråd for effektivisering og kompetanseoppbygging av institusjoner for anvendt forskning. NTNF må prioritere prosjekter som har størst utsikt til å føre forskningen og utviklingen frem til industriell produksjon som det er marked for ute og hjemme. Dette krever konsentrasjon av ressurser.

3.4. STUDIEFINANSIERING

Dagens studiefinansierungsordning kombinert med lønnsstruktur og skatteregler gjør at mange ikke finner det attraktivt nok å ta høyere utdanning. Studiefinansieringen må legges slik opp at den stimulerer ungdom til å søke utdanning, spesielt høyere utdanning. Dette er et viktig bidrag for å sikre samfunnet tilgang på høyt kvalifisert arbeidskraft.

Høyre vil oppheve vedtaket om delvis inntektsavhengig tilbakebetaling av studielån fordi en slik ordning har uklare fordelingsvirkninger, krever økte subsidier på bekostning av muligheter til bedre stipendordninger og vanskelig lar seg administrere rettferdig. I stedet vil Høyre skyve nedbetalingen ut i tid, med mindre belastning i etableringsfasen. Hovedprinsippet skal likevel være at utdanningsstøtten skal være støtte under utdanning, ikke rentestøtte i tilbakebetalingsfasen.

- Rentefrihet for studielån i studietiden opprettholdes.

- Nyutdannede i etableringsfasen med høye lån er i en særlig presset situasjon. Derfor må en større del av nedbetalingen av utdanningslån skyves ut i tid. Høyre mener tilbakebetalingsordningen må bedres ved å innføre noen års mellomtermin etter lavterminbetalingen.
- I dag avskrives deler av studielånet for dem som gjennomfører hovedfagsstudiene. Høyre vil øke dette beløpet for å stimulere flere til å fullføre slike studier. Studiefinansieringen må tilpasses eventuelle forlengelser av studieåret ved universitetene.
- Utdanningsstøtten til videregående utdanning bør prioritere borteboende elever i form av stipend.
- Behovsprøving av utdanningsstønad mot foreldreinntekt skal ikke finne sted når den utdanningssøkende er myndig eller borteboende.
- Studiefinansieringen må stimulere til utenlandsstudier også i fag som ikke er adgangsbegrenset i Norge. Utenlandsstudenter bør ha samme mulighet til støtte som studenter i Norge, forutsatt at de følger et forsvarlig faglig opplegg. Spesialtiltak bør settes inn på felter der man har et særlig behov for å utdanne nye kandidater.

3.5. STUDENTVELFERD

For dagens studenter oppfattes det totale velferdstilbud som finnes ved lærestedet som like viktig for arbeidssituasjonen som studiefinansieringen. For at flest mulig av de som begynner på høyere utdanning også skal fullføre studiene er det viktig å bygge ut et godt velferdstilbud.

De grunnleggende behov, slik som et sted å bo, må også dekkes for studenter. Ved enkelte læresteder er det så vanskelig å skaffe seg en bolig at studenter er blitt tvunget til å avbryte studiene av den grunn. De fleste studenter har behov for mindre og rimeligere bolig enn andre grupper i samfunnet. Samtidig er behovene forskjellige også innenfor studentmassen.

For de studenter som får barn i løpet av studietiden er barnehageplass av stor betydning. Uten et slikt tilbud vil en av foreldrene, i de fleste tilfeller moren, bli tvunget å avbryte studiene for kortere eller lengre tid.

Det er naturlig at studentene selv gis anledning til å organisere det lokale velferdstilbudet. Staten må legge det økonomiske grunnlaget gjennom rammebevilgninger til studentsamskipnadene, men forøvrig bør mest mulig overlates til studentene selv.

- Behovet for flere studentboliger er stort. Høyre vil arbeide for å øke antallet boligheter for studenter.
- Det er ulik praksis ved behovsprøving og fastsettelse av egenandel ved inntak av studenters barn i offentlige barnehager. Noen steder regnes studielån som inntekt ved denne behandlingen, andre steder ikke. Da studielånet er et lån som skal tilbakebetales, bør det ikke regnes som inntekt. Høyre vil arbeide for en ensartet praktisering av dette prinsippet.
- Dagens ordning med studentsamskipnader opprettholdes.

3.6. PERSONALUTVIKLING, LÆRERUTDANNING OG LEDELSE

- Den etablerte lærerutdanningen ved våre høyskoler og universiteter må bedres. Lærerutdanningen må legge større vekt på faglig opplæring. Institusjonene må vurdere en arbeidsfordeling for å styrke de faglige miljøene. Undervisningen i basisfagene styrkes i tråd med Høyres ønske om å satse på disse fagene i grunnskolen.
- Høyre vil oppheve den valgfriheten i lærerutdanningen som gjør det mulig å velge bort sentrale

fag, som f.eks. matematikk. Norskfagets obligatoriske del må utvides.

- Det bør stilles krav til fagkombinasjoner fra videregående skole ved inntak til pedagogiske høyskoler. Krav til gjennomsnittskarakter bør vurderes.
- Høyre vil sikre tilgangen på gode lærekrefter i utdanningssystemet. Dette kan f.eks. skje ved økt stipendiering for hovedfagsstudenter og lønnsmessig oppjustering for enkelte grupper, f.eks. langtidsutdannende. Nye former for karriereplanlegging og lønnsstiger må utredes for å bidra til at gode pedagogiske krefter blir i skolen.
- Høyre vil at flere lederstillinger i skoleverket for fremtiden skal være åremålsstillinger. Åremålsperioden bør vanligvis være 5 - 6 år med mulighet for fornyelse i flere perioder. Lederutdanning må bli et naturlig innslag i utdanningen av personell i skoleverket. Rektors rolle som leder av den enkelte skole må styrkes. Høyre vil åpne for at også ikke-pedagogisk personale kan ha tekniske og økonomisk-administrative lederstillinger i skoleadministrasjonen.
- Gjennom kurs og etterutdanning er det viktig å stimulere og oppmuntre flere kvinner til å søke lederstillinger i skoleverket.
- Høyre mener det må utredes om åremålsstillinger også kan være aktuelt for enkelte undervisningsstillinger.
- Høyre vil åpne for større adgang til å ha bistillinger ved siden av lærer / forskerstilling ved høyere læresteder.
- Lærerne har i dag et utilstrekkelig tilbud for å holde seg faglig ajour og for å få nødvendig etter- og tilleggsutdanning. Høyre vil arbeide for å heve undervisningspersonalets kompetanse gjennom tilleggs- og etterutdanning. Det må derfor utarbeides bedre tilbud om både kurs og etterutdanning, og det må legges til rette for å ta midlertidig arbeid i næringslivet.

3.7. ETTERUTDANNING OG VOKSENOPPLÆRING

Behovet for etterutdanning og opplæring i voksen alder er økende. I en tid med raske endringer i arbeids- og samfunnsliv er det viktig å tilrettelegge for voksenopplæring og videre- og etterutdanning for ulike yrkesgrupper.

Høyre legger vekt på voksenopplæringens opplæringsmessige og kulturelle betydning. Stadig flere befinner seg i en kontinuerlig læresituasjon gjennom store deler av sitt voksne liv. Virkeliggjøring av tanken om livslang læring må derfor videreutvikles og blant annet føre til en revisjon av eksisterende lov om voksenopplæring.

- De høyere læresteders rolle som etterutdanningssentra vil få økende betydning. For at etterutdanningstilbudene skal holde et tilstrekkelig høyt faglig nivå vil Høyre legge forholdene til rette for at fagmiljøer ved universiteter, høyskoler og det regionale høyskolesystem aktivt kommer inn i etterutdanning på alle nivåer. De økonomiske midlene som skapes gjennom denne virksomheten, vil gi viktige stimulanser til omstilling og bedre kapasitetsutnyttelse i utdanningsinstitusjonene.
- Etterutdanningen må organiseres slik at den styrker universitetene og høyskolenes grunnfunksjoner innenfor utdanning og forskning, og sprer den nødvendige kunnskap til de yrkesgrupper som etterutdannes.
- Et stadig økende behov for etterutdanning av yrkesutøverne åpner for nye private løsninger. Etterutdanning bør i hovedsak være selvfinansierende og åpne for utstrakt samarbeid mellom bedrifter, organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og private kursarrangører.
- Voksenopplæringen må sees i sammenheng med samfunnets øvrige utdanningstilbud, og det må,

som for etterutdanningen, åpnes for et samarbeid mellom bedrifter, organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og private kursarrangører.

- Bevilgningene til voksenopplæring må vurderes i forhold til de oppgaver som totalt skal løses innen undervisningssektoren. Tilskuddsreglene må utformes med sikte på budsjettmessig styring og en mest mulig effektiv bruk av midlene, samtidig som organisasjonene gis rimelig grunnlag for sin planlegging. Opplæringstilbud overfor innvandrere og spesielle grupper må prioriteres.

3.8. PRIVATE LØSNINGER

Kravene til omstilling og fleksibilitet i utdanningssystemet gjør det viktig å sikre den private utdanningssektor gode vilkår. Private utdanningsinstitusjoner skaffer utdanningskapasitet på områder der det offentlige ikke strekker til, tilbyr pedagogiske alternativer og alternativer ut fra bestemte livssyn.

- Private skoler må innenfor rammen av skolelovgivningen sikres økonomiske og faglige vilkår som gjør at de kan opprettholde sin egenart og utgjøre et alternativ og supplement til offentlige skoletilbud. Privatskoleloven liberaliseres.
- Det må stilles like strenge kvalitetskrav til private som til offentlige høyskoler. Utdanning representerer i dag en økonomisk sektor av stor interesse, og med betydelig etterspørsel fra et kjøpekraftig marked.
- Det bør oppmuntres til et utvidet samarbeid mellom den videregående skolen og det lokale næringsliv. Et slikt samarbeid kan bl.a. øke skolens tilgang på moderne utstyr både gjennom leie og lån. Nye organisatoriske løsninger, som stiftelser, må vurderes.
- Det bør etableres et nærmere samarbeid mellom private og offentlige institusjoner med sikte på større fleksibilitet i offentlige høyskoler og universiteter. Det bør også kunne innarbeides rent private elementer i en større offentlig institusjon, integrert i denne skolens undervisningsopplegg. Dette vil sette offentlige institusjoner bedre i stand til å møte endringer i etterspørselen etter kandidater fra bestemte studieretninger.
- Et stadig økende behov for etterutdanning av yrkesutøverne åpner for nye private løsninger. Etterutdanning bør i hovedsak være selvfinansierende og åpne for utstrakt samarbeid mellom arbeids- og næringsliv, organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og private kursarrangører.

4. Vern om natur og miljø

For Høyre er det en overordnet oppgave å verne om miljø- og naturressursene. Forurensing og vanskjøtsel har alvorlige følger for natur og miljø og vil kunne sette livet på kloden i fare. Høyre vil arbeide både for å redusere de miljø- ødeleggelser som allerede kan konstateres og for å forebygge nye.

Høyres hovedmål i natur- og miljøvernarbeidet er å sikre den økologiske balansen ved å

- fremme en forsvarlig bruk av fornybare og ikke- fornybare ressurser
- hindre forurensing
- trygge utsatte dyre- og plantesorter og deres miljø
- skape forutsetninger for en sunn livsstil og verdifull naturopplevelse
- drive en fremsynt arealplanlegging gjennom langsiktig kartlegging av naturforhold og ressurser.

For å oppnå dette må vi - som forbrukere og produsenter - handle slik at summen av menneskelig aktivitet ikke truer den økologiske balansen.

Høyres miljøpolitikk er forankret i markedsøkonomien. Den bygger på en fornuftig ressurspolitikk, forvalteransvar og vilje til forpliktende internasjonalt samarbeid.

Den offentlige innsatsen må økes. Men også innen miljøpolitikken må hver enkelt ta et større personlig ansvar. Dersom hver og en gjennom sine daglige gjøremål bidrar til mindre miljøforstyrrelser, vil miljøkampen kunne vinnes raskere. Informasjon, holdningsskapende tiltak og positive motivasjonstiltak, er viktige elementer i dette arbeidet.

Skolens undervisning om natur- og miljøvern må utvides som en integrert del av den øvrige undervisning. Det bør vurderes opprettet et eget miljøvernstudium på universitets- og høyskolenivå.

4.1. VERN OM NATUREN

Norge har store og flotte naturområder som må sikres for kommende generasjoner. Der det er konflikter mellom utbygging og vern, må målet være å sikre en rimelig balanse mellom ulike interesser. Høyre vil søke en arealutnyttelse som gir befolkningen tilgang til natur- og rekreasjonsområder på en måte som samtidig verner om eiendomsretten og gir mulighet til en fornuftig eierforvaltning av naturressursene.

Vern om truede dyrearter og flora må vies spesiell oppmerksomhet.

- Arbeidet med å verne og frede særlig verdifulle naturområder må videreføres. Det må legges vekt på å finne frem til en rimelig balanse mellom private og offentlige interesser i slike områder. Verneplaner som utarbeides av statlige myndigheter må samordnes bedre med den kommunale arealplanlegging.
- Lokale naturvern- og friluftsinnteresser må trekkes inn i arbeidet med verne- og skjøtselsplaner for de vernede områder.
- For å bedre den økologiske forståelsen må informasjonen om natur-, plante- og dyrelivet i Norge bedres. Utsatte og truede plante- og dyrearter må sikres reelt vern.

- Det opprettes en nasjonal miljødatabank, hvor oversikt over resultater fra miljøovervåkingen og hvor kunnskap om ulike miljøforhold kan finnes. Den norske miljødatabanken bør være ledd i et internasjonalt nettverk for gjensidig informasjonsutveksling.
- Høyre vil utvide forskningen omkring dyre- og planteliv og virkningene for disse av forurensing av miljøgifter.
- Den offentlige innsats for å bevare natur- og miljøressurser må effektiviseres og forsterkes, samtidig som private selskaper, frivillige organisasjoner og den enkelte trekkes med i miljøvernarbeidet på lokalt plan. Fylkesmannens miljøansvar overføres til fylkeskommunene, bortsett fra rene kontrolloppgaver.
- Byenes miljøkvaliteter må bevares og nærfriområder sikres rundt større tettsteder.
- For å kunne følge de endringer som skjer i våre nære omgivelser og varsle om fare, må miljøovervåkingen styrkes.

4.2. KAMP MOT FORURENSING

Høyre vil prioritere arbeidet for å redusere forurensingen av jord, luft og vann. Det er nødvendig med strenge tiltak mot forurensing for å redusere skadene på natur, miljø og helse. Avgifter er et egnet virkemiddel og må brukes aktivt for å redusere forurensingen. Avgifter vil gi forurensingen en pris.

Svoveldioksid-, nitrogenoksid- og karbondioksidutslipp fra forbrenning av fossilt brensel utgjør alvorlige og voksende trusler. Mange knytter virkningen av forskjellige utslipp til luft til uttynningen av ozonlaget og «drivhuseffekten»; endring av klimatiske forhold.

- Høyre vil arbeide for en stabilisering av de norske utslippene av karbondioksid og andre drivhusgasser innen år 2000. For å redusere utslippene av drivhusgasser, må forskning og utvikling av miljøvennlige alternativer styrkes og avgiftssystemet brukes i kombinasjon med restriktive tiltak. Norge må arbeide for økt treplanting og andre tiltak som øker naturens egen evne til å binde karbon.
- Bruk av ozon-nedbrytende stoffer avvikles gradvis med forbud senest fra 1995.
- Industri og jordbruk er i dag hovedkilden for utslipp til vann, men kloakk og avfall fra husholdningene er også betydelige forurensningskilder. Miljøvernarbeidet må omfatte forskning og gjennomføring av tiltak overfor alle disse kildene. Det utarbeides tidsplaner for avvikling av ulike former for forurensing.
- Den offentlige innsatsen mot forurensing og til opprydding av tidligere forurensing prioriteres sterkere innenfor de samlede miljøvernbevilgninger. De offentlige kontrollorganer må styrkes kraftig. Det foretas en hurtig gjennomgang av den offentlige arbeidsdelingen og organiseringen av miljøvernarbeidet for å sikre en mest mulig rasjonell og effektiv arbeidsform og bedre utnyttelse av ressursene.
- Forurensing må søkes unngått gjennom økt forskningsinnsats for å finne frem til erstatningsprodukter og ny teknologi. Hvis det er umulig å unngå utslipp, må det som hovedregel være forurenseren som betaler for rensing og opprydding og for de skader miljøet påføres.
- Avgiftssystemet må i større grad tas i bruk for å stimulere til reduksjon av forurensede utslipp. Bedriftene må gis en rimelig tidsfrist før utslippsavgiftene innføres slik at de ut fra lønnsomhetsvurdering blir stimulert til å foreta investeringer i ressursbesparende og miljøvennlig teknologi og prosesser raskt. Det vurderes også om avgifter etter hvert kan erstatte konsesjoner i konkrete tilfeller der avgifter gir som resultat et bedre miljø.

- I tillegg til at myndighetene setter krav til mindre forurensing og iverksetter rensetiltak kan forurensing også forebygges og reduseres ved at den enkelte tar et større ansvar. Den enkelte og de frivillige organisasjoner må derfor i sterkere grad trekkes med i dette arbeidet. Nærmiljøet og frivillige organisasjoner må kunne tildeles ansvar og ressurser for å møte lokale forurensingsproblemer og for å verne om naturen.
- Manglende kontroll med om nåværende renskrav overholdes og mangel på renseteknologi er i dag et problem. Høyre vil styrke kontrollen av utslipp fra industri, landbruk og kommuner, og vil føre en mer restriktiv linje i forhold til dispensasjon fra krav om rensetiltak. Strengere renskrav overfor utslipp må vurderes løpende.
- Næringsvirksomhet og offentlig virksomhet som bryter utslippstillatelser, bør ilegges strenge straffetiltak i form av bøter som ikke gjør det lønnsomt å fortsette med dette.
- Det må stilles strenge krav til utslipp fra forbrenningsanlegg både i industri, ved kommunale søppelfyllinger og ved sykehusene. Høyre vil stille strenge avgasskrav til kjøretøyer som i dag ikke har avgasskrav.
- For å stimulere til bruk av teknologi som begrenser luftforurensingen vil Høyre stimulere til å ta i bruk utstyr som reduserer f.eks. avgasser fra kjøretøyer, ved skatte- eller avgiftslettelser.
- Miljøproblemene tilsier at det i fremtiden må satses sterkere på et effektivt transportapparat med kollektive transportmidler i byområdene. For å gjøre kollektivtilbudet mer attraktivt, må tilgjengelighet, regularitet og kort reisetid tillegges økt vekt. Det kollektive transportapparatet må bygges og drives mest mulig effektivt og i større grad av private.
- Storbyene bør stimuleres til å velge vei-, parkerings- og kollektivtransportløsninger som kan redusere forurensingen, særlig i sentrumsområdene.
- Det må legges til rette for at forurensingsloven også fullt ut gjøres gjeldende for samferdselssektoren.
- Det må informeres bedre om fordelene ved hyppigere vedlikehold av oljefyringsanlegg for å redusere forurensingen fra slike anlegg.
- Høyre vil bl.a. gjennom avgiftspolitikken arbeide for å redusere svovelutslipp. Avgiftssystemet må fortsatt brukes til å øke forskjellen i pris på blyfri og blyholdig bensin
- For å redusere omfanget av miljøskadelige utslipp må det frem mot årtusen - skiftet i større grad satses på vannkraft og gass som energikilder til erstatning for tungoljer i industrien og andre formål.
- Det må legges sterkere vekt på energiøkonomisering gjennom opplysningskampanjer, tilskuddsordninger til næringsbygg og husholdninger og modernisering av eldre kraftanlegg. Høyre vil arbeide for å hindre utslipp av dioxider til luft og vann. Disse tungt nedbrytbare kjemiske forbindelsene har både uavklarte og kjente skadevirkninger.
- For å stimulere til overgang fra blyhagl til mer miljøvennlige alternativer, bør det innføres en avgift på blyhagl.
- Arbeidet med å avdekke og rydde opp på gamle industriavfallsplasser og fyllplasser må intensiveres. For å kartlegge avfallet må både industrien og industriens organisasjoner medvirke. Både bedriftene, kommunene og frivillige organisasjoner bør oppmuntres til å gjennomføre avdekking og opprydding, samtidig som det offentlige kontrollapparat styrkes.
- Aksjeloven endres, slik at bedriftene i årsberetningen plikter å opplyse om utslipp og annen påvirkning av det ytre miljø.
- Kontrollen med siloanlegg og lagring og spredning av husdyrgjødsel må bedres.
- For å begrense arealavrenning bør det stilles krav om å sikre tilfredsstillende randvegetasjon langs vann og vassdrag.

- Investeringsavgift på kloakkrenseanlegg fjernes. De statlige overføringer til bygging av slike anlegg opprettholdes.
- Kommunene må pålegges å legge opp en tidsplan for å gjennomføre en tilfredsstillende rensing av kloakk. Bøter for kommunene må vurderes der nødvendige tiltak ikke iverksettes innen rimelig tid.
- Forskning i resirkuleringsmetoder for avfall bør stimuleres. Det bør legges til rette for avfallsseparering (kildesortering) i husholdningene.
- Det må snarest mulig etableres et landsomfattende innsamlings- og destruksjonssystem for spesialavfall. Både oppsamling, transport, mottak og etterbehandling må skje på en forsvarlig måte. Det legges opp til et brukerbetalt system, men hvor også private interesser kan stå for den utøvende virksomhet. Brudd på innleveringsplikten av spesialavfall straffes strengt, og kontrollen gjøres mer effektiv.
- For å unngå forsøpling av gater, veier og nærmiljø med forbruksavfall, vil Høyre skaffe kommunene hjemmel for innføring av straffegebyrer / forelegg mot dagligdags forsøpling.

4.3. MILJØRETTET FORSKNING

I arbeidet for å redusere miljøproblemene er det viktig å utvikle nye produkter og produksjonsmetoder som er mer miljøvennlige. Samtidig vil teknologi og know-how knyttet til nødvendige rensetiltak være et betydelig vekstområde.

- Forskningsinnsatsen mot forurensingen må de nærmeste årene prioriteres høyere enn i dag.
- Det må stimuleres til forskning og utvikling av miljøvern teknologi. Dette gjøres til et nasjonalt innsatsområde og kan bli et fremtidig eksportområde. Bruken av utviklingskontrakter stimuleres for å fremme utvikling og bruk av miljøteknologi.
- Kunnskap om forholdene i polare strøk er av stor betydning i miljosammenheng fordi miljøet her er meget sårbart. Norsk polarforskning står i dag sterkt internasjonalt. Norge som polarnasjon bør også i årene som kommer satse aktivt på dette feltet.
- Forskning innen havbruk må styrkes for å redusere og finne alternativer til den bruk av antibiotika og andre kjemikalier som næringen benytter i dag.

4.4. MILJØAVGIFTER OG ANDRE ØKONOMISKE TILTAK

Forbud mot utslipp eller strengere utslippskrav vil være de viktigste bidrag til å redusere og stanse forurensning. Dersom disse reglene ikke overholdes, må det benyttes egnede straffereaksjoner. Også utover dette er det nødvendig å benytte økonomiske virkemidler for å stimulere til endret adferd - og dermed redusert forurensning. Høyre vil foreta en opprydding i de ulike typer avgifter / bøter m.v. som benyttes i dag, for klarere å skille mellom hvilke formål de skal tjene.

Det må legges opp til en mer formålsrettet virkemiddelbruk, hvor bøter, gebyrer, avgifter og pant tas i bruk.

- Bøteleggingen brukes der påbudte miljøvern tiltak ikke iverksettes og ved brudd på utslippstillatelser. Utgangspunktet for bøtelegging er at forurensingen er ulovlig og at det er mulig å bringe forurensingen ned til et akseptabelt nivå ved rensetiltak eller ved å gå over til mer miljøvennlige produksjonsmetoder. Bøtene må ha en størrelse som stimulerer til omlegging.
- Gebyrer kan knyttes til bruk av offentlige tjenester eller til tjenester private tar seg av for det offentlige. Eksempler er kontroller, målinger, analyser og forskning.

- Miljøavgifter brukes for å vri forbruket over mot mer miljøvennlige produkter, og kan også legges på produkter som har miljøeffekter, men som likevel ikke kan erstattes. Avgiftene vil gi forurensingen en pris. Avgifter er et virkemiddel som gir mulighet til å ta i bruk markedet for å løse miljøproblemer. For å stimulere til utvikling av og omlegging til mer miljøvennlige produksjonsmetoder, bør miljøavgifter også kunne legges på forurensende utslipp. En forutsetning må være at innføring av en eventuell avgift varsles i god tid på forhånd.
- Pant bør brukes på spesielle produkter hvor forsvarlig etterbehandling er særlig viktig, og hvor oppsamling er praktisk mulig. Dette gjelder i dag for biler. Slik pant / vrakpant innføres for originalflasker, batterier, kjøle-, fryseskap og andre produkter som gir miljøfarlig avfall.

4.5. MILJØRETTET HELSEVERN

For å redusere helseskadene må det legges større vekt på miljørettet helsevern. Arbeidet for et bedre bo- og arbeidsmiljø er særlig viktig.

- De samlede forurensinger fra samferdselssektoren må reduseres. Tiltakene for å redusere forurensingene må rettes inn mot de kilder som står for den største andel av forurensingen og hvor tiltakene vil ha størst effekt.
- Flere hus bør bygges med materialer og byggeprinsipper som reduserer miljøproblemene. Det offentlige må gå foran ved økt bruk av slike metoder- og materialer ved utbygging av barnehager, skoler, sykehus og kontorer. Opplysningen om miljøkvaliteter ved ulike produkter må bedres.
- Det må arbeides for å redusere eller erstatte bruken av helsefarlige stoffer både ved bygging av hus og på den enkelte arbeidsplass. For å forhindre helseskader må det legges stor vekt på beskyttelsestiltak, spesielt på den enkelte arbeidsplass.
- Forskning i støyreducerende tiltak og teknologi må stimuleres. Planleggingen av nye bomiljøer, veier m.m. må ta hensyn til ønsket om å redusere støyproblemene. Ordningen med tilskudd til støyskjermingstiltak må utbygges.
- Det bør utredes et nytt innrapporteringsystem for enkelte typer produkter for å sikre tidlig kontroll av helse- og miljøvirkninger.
- Produktregisteret for kjemiske stoffer bør bygges videre ut.
- Reglene for kontroll med import av kjemiske stoffer må gjennomgås for å sikre at de er tilfredsstillende.
- Det må innføres strengere regler for transport av farlige kjemiske stoffer, og reglene må håndheves strengt. Nødvendig opplæring av ansatt personell med sikte på å forebygge ulykker og hindre forurensing må prioriteres.
- Det må gjennomføres tilfredsstillende deklarerer av tilsetningsstoffer i matvarer. Dette gjelder også bruk av sprøytemidler, antibiotika, hormoner o.l.
- Merking av miljøvennlige varer - "miljømerking" innføres snarest.
- Det må finnes effektive varslings- og informasjonssystemer ved akutt forurensing, slik at befolkningen i forurensings-områder raskt får melding om hvordan den skal forholde seg.

4.6. GLOBALT MILJØVERN

- Høyre vil forsterke det norske engasjementet i internasjonale ressurs- og miljøspørsmål. Hovedmålene i miljøvernpolitikken må være å hindre forurensing og naturinngrep som begrenser naturens selvfornyelses- og produksjonsevne, å hindre at miljøbelastninger skader helse og trivsel og verne om variasjonsrikdommen i natur og miljø.

- En stor del av de mest skadelige forurensningene som når Norge kommer fra andre land. Både for å kunne arbeide effektivt for våre globale målsettinger - og for å forbedre miljøet i vårt eget land må vi derfor søke større innflytelse over miljøarbeidet - og være villige til selv å underkaste oss internasjonale regler. Dette krever innsats både globalt - blant annet gjennom FN - på europeisk og på nordisk basis.
- Norge må arbeide for at FN's rolle i miljøvernarbeidet styrkes. Oppfølging og overholdelse av internasjonale miljøavtaler må kunne kontrolleres av øvrige avtaleparter eller uavhengige organer, slik som nedrustningsavtaler.
- Arbeidet for bedre miljøvern i Europa må rettes både mot EF og andre land, særlig i Øst - Europa. De spesielt alvorlige forurensingsproblemer i Sovjetunionen og andre land i Øst-Europa har store skadevirkninger i Norge, og må møtes med intensivt miljøvernssamarbeid mellom øst og vest.
- Det er særlig viktig for Norge å få innflytelse over miljøvernpolitikken i EF fordi EF har myndighet over politikken i medlemslandene. EF's politikk får avgjørende betydning, både for forurensningene i Vest-Europa - herunder Norge - og gjennom EF's deltagelse i globalt samarbeid. Dersom Norge blir medlem av EF, må vi bruke medlemskapet aktivt for å oppnå bindende regler og andre EF - tiltak som tvinger alle medlemsland til effektivt miljøvern.
- En aktiv miljøvernpolitikk er en oppgave som kaller på felles nordisk innsats. Landene i Norden må opptre samlet overfor miljøproblemene som kommer fra de store industriområdene i Europa. Norge bør gå foran i et slikt samarbeid.
- Etter som de globale miljøbelastninger trer klarere frem, vil behovet for et aktivt samarbeid om løsninger på de internasjonale miljøvernproblemene bli stadig viktigere. Industrilandene, som både har den nødvendige økonomiske basis og kunnskap om og erfaring med å drive miljøvernpolitikk, vil måtte påta seg et særskilt ansvar i dette arbeidet. Norge må arbeide for økt miljøbevissthet i de nye industrialiserte landene.
- Gjennom internasjonale organer må Norge virke som en pådriver for at det inngås forpliktende avtaler om gjennomføring av tiltak som begrenser forurensningen i de respektive land. Høyre vil arbeide aktivt for at Norge selv foregår med et godt eksempel når det gjelder egne forurensningskilder av langtrekkende og grenseoverskridende karakter.
- Arbeidet for et forpliktende internasjonalt samarbeid om å bekjempe problemene med sur nedbør, uttynning av ozonlaget og klimaendringer på grunn av luftforurensing må intensiveres. Det må vurderes reforhandlinger av internasjonale avtaler for å forsere arbeidet på disse områdene.
- Særlig oppmerksomhet må rettes mot miljøproblemene i de fattige land. Industrilandene må ikke overføre sine miljøproblemer til utviklingslandene. Både gjennom å skape bedre økonomiske forhold i de land det gjelder, og ved overføring av miljøverntechnologi kan disse problemene reduseres. Miljøaspektet må stå sentralt i Norges bistandsarbeid.
- Norge må gjennom internasjonalt samarbeid og avtaler medvirke aktivt til å forhindre og straffe ulovlig dumping av spesialavfall fra Norge i u-land.
- Gjennom internasjonalt samarbeid bør Norge bidra til strenge standardkrav for høyeste tillatte støynivå fra kommunikasjonsmidler som biler, lastebiler, tog og fly.
- Norge må styrke sitt internasjonale engasjement for å redusere havforurensningen. Tiltak må iverksettes for å redusere utslipp av miljøgifter og næringssalter, og dumping og forbrenning av industriavfall til sjøs må opphøre.
- Norge må arbeide for at det innføres internasjonale avgasskrav til skip.
- Norge må ta initiativ til et internasjonalt samarbeid og avtaler for å bekjempe miljøkriminalitet.

- Norge må i internasjonale sammenhenger, for eksempel i Verdensbanken, arbeide aktivt mot nedhugging av regnskog, jorderosjon og ørkenspredning.

5. Velferd og omsorg

Høyre ser det som et overordnet mål å gi landets innbyggere sosial trygghet og tilgang til et godt helsevesen, uansett alder, bosted, sosial og økonomisk bakgrunn.

I et samfunn hvor det offentlige har påtatt seg en stadig større del av omsorgsoppgavene, reduseres det personlige ansvar, både overfor egen situasjon og overfor familie, nærmiljø og venner. Likegyldighet er kanskje den største trussel mot "det gode samfunn" - et samfunn med trygghet og menneskelig kontakt og varme i hverdagen.

Høyre mener at det hverken er ønskelig eller mulig å overlate all omsorg mellom mennesker til det offentlige. Det er ikke mulig fordi den offentlige økonomi setter grenser for hva det offentlige kan påta seg, og det er ikke ønskelig fordi offentlige ordninger aldri kan erstatte behovet for medmenneskelig kontakt og ansvar.

Høyre vil styrke mulighetene for å yte omsorg og ta ansvar for hverandre. Vi må inn i en god sirkel. Den starter med familien. Barna må sikres tilstrekkelig omsorg og en god oppvekst. Dette skaper trygge barn som er motivert for å lære. Motiverte barn stimuleres i skolen og tilegner seg nyttig lærdom. Landet får høynet sin kompetanse og arbeidskraften blir bedre kvalifisert. Dette legger grunnlaget for økt verdiskapning, som igjen er fundamentet for å yte bedre omsorg; for barna, for syke, eldre og andre som ikke klarer seg selv. Det er denne gode sirkel Høyre vil stimulere til.

Endringer i arbeids- og familiemønsteret, i befolkningsstrukturen og i befolkningens sykdomsbilde, vil øke omsorgsbehovet sterkt i årene som kommer. Forventningene til kvaliteten og omfanget av de offentlige omsorgstjenester stiger bl.a. som følge av nye teknologiske og medisinske fremskritt.

En avgjørende forutsetning for å videreføre dagens høye offentlige velferdsnivå er en tilfredsstillende økonomisk vekst. Samtidig er det nødvendig å prioritere og effektivisere bruken av offentlige ressurser og å trekke opp grenser for hva det offentlige kan påta seg.

Utfordringene i helse- og sosialsektoren kaller på nytenkning og nyorganisering på en rekke felter. Vår velferd avhenger både av offentlige tiltak, privat virksomhet, familie og nærmiljø og den enkeltes egen innsats. Det offentliges oppgave er derfor tosidig. Dels må det offentlige stimulere og underbygge den frivillige omsorgsinnsatsen, - dels må det offentlige kunne tilby kvalitativt gode tjenester på områder det offentlige fortsatt skal ha ansvaret for.

Den offentlige omsorgspolitikken må særlig rette seg mot tyngre omsorgsoppgaver og mot grupper som har et særlig behov for hjelp; pleietrengende eldre, psykisk og fysisk funksjonshemmede og kronisk syke. Samtidig må frivillige organisasjoner, enkeltpersoner og bedrifter trekkes med i et utvidet omsorgstilbud som et nødvendig supplement til det offentlige hjelpeapparat. Målet er å gi et best mulig samlet tilbud.

5.1. HJEM, FAMILIE OG BARN

For Høyre er hjem og familie et helt sentralt fundament i vår samfunnsform. Familien bygger på verdier som fellesskap, samhörighet og gjensidig ansvar.

En avgjørende forutsetning for å videreutvikle velferdssamfunnet er å styrke familiens stilling som et

grunnleggende fellesskap for omsorg og trygghet på tvers av generasjoner. Høyre mener at samfunns- og arbeidslivet må organiseres på en måte som i større grad gjør det mulig å kombinere omsorgsoppgaver med arbeid utenfor hjemmet.

Et hovedmål med familiepolitikken er å skape vilkår for trygge og harmoniske hjem både for barn og foreldre. Foreldrene er de viktigste omsorgspersoner i et barns liv. Derfor må hovedansvaret for å skape trygghet og fleksibilitet for barns oppvekst fortsatt ligge i familien. Det er viktig å underbygge ekteskapet som samlivsform.

Den tradisjonelle familien er kommet under sterkt press. Endrede samlivsformer, flere aleneforeldre og økt yrkesdeltaking blant kvinner stiller nye krav til hvordan omsorgsoppgavene skal løses. Forlenget svangerskapspermisjon og større overføringer øker mulighetene for å være hjemme med barna den første tiden.

Aleneforeldre er den gruppen som har den vanskeligste økonomiske situasjonen blant barnefamiliene. Trygdesystemet må endres slik at det blir lettere å kombinere arbeid og trygd for denne gruppen.

Det er viktig å legge forholdene til rette for kontakt og samhørighet i forhold til den eldre generasjon, annen familie, nærmiljø og venner. Høyre vil styrke barnefamilienes økonomiske situasjon, samtidig som støttetiltakene samordnes bedre.

Høyre vil i løpet av perioden få utredet om dagens mange støtte- og overføringsordninger til barnefamiliene kan legges om og samordnes, med sikte på å få til en samlet stor barnetrygd som kan gi foreldrene et reelt valg mellom hjemme- og utearbeid mens barna er små.

- Barnefamiliene har som gruppe lavest disponibel inntekt pr. husholdningsenhet og må derfor i årene fremover prioriteres foran andre grupper med mindre behov. Høyre vil øke de økonomiske overføringene til barnefamiliene. Det må bli mer attraktivt å få barn, og den økonomiske belastning for barnefamiliene må bli mindre.
- Småbarnsfamiliene har ofte en stor økonomisk belastning på grunn av studielån, boligkjøp, redusert arbeidstid og etableringsutgifter. Samtidig er omsorgsbehovet større de første årene. Høyre går derfor inn for et småbarnstillegg i barnetrygden.
- Perioden for permisjon med lønn ved svangerskap og fødsel må forlenges. Svangerskapspermisjonen økes gradvis til 40 uker. Samtidig må fødselspengene til hjemmearbeidende økes. For svangerskapspermisjon utover et halvt år, bør det vurderes hvor mange uker som skal gis med full lønn. Permisjonen må kunne fordeles mellom foreldrene. En ordning der forlenget permisjon kan tas ut i form av nedkortet arbeidstid må utredes.
- Det gis rett til fullt fradrag i den skattbare inntekt for nødvendige, dokumenterte utgifter til pass og stell av barn, såvel for enslige forsørgere som for ektepar med to inntekter.
- Økt sysselsetting blant kvinner gir flere toinntektsfamilier med andre krav til variasjon og mangfold i arbeids- og åpningstider. Høyre vil derfor arbeide for en liberalisering av arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven. Fremfor en generell nedkorting av normalarbeidsdagen ønsker Høyre mer fleksible arbeidstidsordninger som kan dekke forskjellige behov i livets ulike faser.
- Ordningen med rett til nedkortet arbeidstid for småbarnsforeldre og fleksible arbeidstidsordninger må bygges videre ut. Det iverksettes informasjonstiltak for å gjøre ordningene bedre kjent og

akseptert.

- Høyre vil fortsatt arbeide for en vesentlig økning i antall barnehageplasser og vil særlig stimulere til utbygging i privat regi; av foreldregrupper, organisasjoner, bedrifter o.l. For å oppnå en høy utbyggingstakt må særlig byggeforskriftene og kommunenes praktisering av disse forenkles. Standard- og bemanningskrav til barnehager må mykes opp, og kommunene må oppmuntres til å stille tomter til disposisjon for private utbyggere.
- Høyre vil videreføre arbeidet med en gradvis senkning av alderen for skolestart til 6 år. Den kapasitet som derved frigjøres i barnehagene vil bidra til å bedre barnehagedekningen. Timetallet på de laveste klassetrinn økes.
- Ved planlegging og utforming av boligmiljøer må hensynet til barns behov og utfoldelsesmuligheter tillegges økt vekt.
- Høyre vil legge større vekt på den private omsorgsinnsatsen og vil derfor fortsette utbyggingen av ulike avlastningsordninger og økonomiske kompensasjonsordninger for pårørende med særlig tyngende pleieoppgaver.
- Stat og kommune må, i samarbeid med frivillige og private, fortsatt medvirke til opprettelse og drift av ulike krisesentra og krisetelefoner.
- Familierådgivningstjeneste i privat og offentlig regi må være tilgjengelig over hele landet.
- Adoptivforeldre må så langt det er mulig sikres de samme rettigheter som foreldre med egne barn. Tiden for utbetaling av omsorgspenger ved adopsjon utvides.

5.2. ELDREPOLITIKK

Høyre vil arbeide for at eldre gis mulighet til aktiv samfunnsdeltagelse og arbeid, også etter oppnådd pensjonsalder. Eldre er en ressurs ut fra individuelle kunnskaper og erfaringer og må ha muligheter til å delta med selvfølgelige rettigheter og plikter. Alder diskvalifiserer ikke for innsats og medinnflytelse.

Visshet om at man kan få hjelp og omsorg når man trenger det, er grunnleggende for et godt og aktivt liv. Derfor er økonomisk trygghet, gode boforhold og et stabilt sosialt nettverk helt sentralt når man blir eldre.

Selv om de fleste eldre klarer seg med liten hjelp, vil økningen i antallet eldste eldre kreve en fortsatt utbygging av eldreomsorgen i årene som kommer. Nært forhold til familie, venner og naboer vil også i fremtiden være sentralt i en god eldreomsorg. Derfor må det satses på gode avlastningsmuligheter, boliger tilpasset eldres funksjonsevne og økonomi, og et godt kommunikasjonsstilbud. Et samfunn som ikke først og fremst baserer seg på gjensidig hjelp og støtte i nærmiljøet kan aldri bli et virkelig velferdssamfunn.

- Det er viktig å forberede egen alderdom. Eldre som kan bruke egne midler til egen omsorg og til spesielt egnede botilbud må derfor gis mulighet til det. Eldre må i større grad ta ansvar for sin boligsituasjon ved f.eks. selv å skaffe seg en hensiktsmessig bolig. Sparing for å sikre egen alderdom må stimuleres gjennom skattemessig gunstige pensjonsforsikringsordninger.
- Høyre vil utvikle ordninger med deltidspensjon, som bl.a. vil innebære at den enkelte kan foreta en gradvis nedtrapping av yrkesaktivitet og opptrapping av trygdeytelser i de siste årene før pensjonsalderen. Ordningen må være fleksibel, slik at man også får anledning til å være i arbeid lenger enn de ordinære pensjons- og aldersgrenser. Høyre ønsker ikke en generell nedsettelse av pensjonsalderen.

- Folketrygdens minstepensjon må økes i takt med den generelle lønnsutviklingen. Utover dette vil Høyre i større grad målrette støtten til dem som trenger det mest fremfor å gi generelle trygdeøkninger.
- Høyre vil prioritere Husbankens utbedringslån og andre tiltak som stimulerer til flere livsløpsboliger. Flere slike boliger vil lette presset på kommunale trygdeboliger og institusjoner.
- Ved bygging av eldreboliger tilrettelegges Husbankens låneregler slik at de blir i samsvar med pensjonisters livssituasjon ved at lånene blir gitt en flatere betalingsprofil i låneperioden.
- De enkelte kommuner må stimulere til økt utbygging av eldreboliger og boliger i små samfunn som er tilpasset eldres behov. Dette kan med fordel skje i privat regi. Det bør oppmuntres til dannelse av bospareklubber og andre frittstående organisasjoner for utbygging av gode eldreboliger. Der boligene klausuleres for eldre over 60 år og kommunen får tildelingsrett til en andel av boligene, bør kommunen kunne tilby tomter til redusert pris.
- Det må også satses på utbygging av boliger og bomiljøer hvor alle aldersgrupper kan bo i samme nærmiljø, selv om de har ulike behov. Kommunene må tilrettelegge for slik utbygging.
- Høyre vil stimulere til aktiv deltagelse og medinnflytelse i saker som gjelder de eldres situasjon. En god eldrepolitikk er mer enn et godt omsorgsapparat. Bolig-, trafikk-, samferdsels-, kultur- og fritidspolitikken må ta hensyn til det sterkt økende antall eldre og deres behov for en aktiv alderdom. Eldre må derfor delta i utformingen av eldrepolitikken og i planleggingen av ulike kommunale tiltak innen eldreomsorgen.
- Mange eldre både vil og kan utføre omsorgs- og andre tjenester for andre eldre som trenger det. Høyre vil gjennomføre tiltak som kan utløse slike ressurser, bl.a. ved å opprette formidlingssentraler i tilknytning til kommunenes eldresentra.
- Høyre vil oppmuntre kommunene til å prøve ut utradisjonelle løsninger i eldreomsorgen, slik at det skjer et best mulig samspill og samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Kommunene bør vise en offensiv holdning for å skaffe og tilrettelegge tomtearealer for utbygging av eldresentra, service- og trygdeboliger, både i privat og offentlig regi.
- Høyre vil bedre omsorgstilbudet i kommunen ved å oppmuntre til utbygging av integrerte bo- og servicesentra, da dette gir en mer effektiv bruk av både personell og hjelpemidler. For å gjøre en slik utbygging lettere vil Høyre arbeide for en koordinering av Kommunalbanken og Husbankens regelverk.
- Høyre ønsker å underbygge den private omsorgsinnsatsen og vil derfor fortsette utbygging av avlastningsordninger og økonomiske kompensasjonsordninger for pårørende med særlig tyngende pleieoppgaver. I kombinasjon med hjelpe- og avlastningstiltak, som f.eks. utvidet døgnservice, må familier med omsorgsansvar for pleietrengende eldre, syke og funksjonshemmede få øket vederlag. Til dem som pleier syke, funksjonshemmede og eldre pleietrengende, kan det utbetales lønn som hjemmehjelp etter avtale med det lokale helsevesen. Det gis rett til fradrag i den skattbare inntekt for nødvendige, dokumenterte utgifter til familier hvor sykdom eller omsorg for pleietrengende gjør slike utgifter nødvendige.
- Høyres mål er at eldre skal kunne bli boende i egne hjem dersom de selv ønsker det. For å unngå unødvendige institusjonsopphold er det nødvendig å se bo- og servicefunksjonen mer adskilt fra hverandre enn tilfellet er i dag. Omfanget av service må tilpasses individuelle behov uavhengig av boform, slik at den eldre fortsatt kan ha ansvar for oppgaver som vedkommende kan klare selv.
- For å muliggjøre overgang til åpen omsorg, må hjemmesykepleie- og hjemmehjelpsordninger, avlastningstiltak for familier med pleietrengende eldre, telefonkontakter, alarm- og varslingsordninger, samt ulike boformer med varierende grad av service og støtte utbygges både i offentlig og privat regi. Mange eldre har muligheter til å betale flere servicetjenester i hjemmet

selv, og kommunenes oppgave vil her være tilrettelegging og informasjon.

- Høyre vil satse på en sterkere utbygging av dagplasser, rehabiliteringsplasser og avlastningsplasser. Samtidig må utbyggingen av sykehjem og andre institusjoner for de tyngst pleietrengende i kommuner hvor det er underdekning fortsette. Det må legges økt vekt på bofunksjonene, slik at krav om integritet ivaretas og selvstendighet stimuleres.
- Det skal fortsatt ikke beregnes egenandel i sykehjem basert på formue. Egenandelssystemet i eldreinstitusjonene gjennomgås med sikte på omlegging.
- Høyre vil tilstrebe oppbygging av små behandlingssenheter og utprøving av bokollektivløsninger, der det offentlige støtteapparat kan virke i et samarbeid med pårørende og slik at de imøtekommer behovet til det økende antall senil demente.
- Kommunene må utnytte fleksibiliteten i den nye kommunehelseloven til å organisere et helhetlig omsorgstilbud, med pleie på rett nivå som målsetting.
- For å effektivisere innkjøp og tilpasning av tekniske hjelpemidler og gjøre det mulig å danne et effektivt annenhåndsmarked, må det stimuleres til opprettelse av effektive, fylkesvise hjelpemiddelsentraler som drives i et samarbeid mellom fylkeskommunale myndigheter, private og leverandører av tekniske hjelpemidler.
- Rekrutteringen til omsorgsyrkene må styrkes. Både lønnsforhold, barnehage- og boligtilbud og tilrettelegging for faglig utvikling må vurderes i denne sammenheng. Undervisningstilbudet i fag som kvalifiserer for omsorgsykker må utvides.
- Høyre vil legge økt vekt på forebyggende tiltak blant eldre, med sikte på å redusere ulykker, sykdomsrisiko og helseskader. Dette kan skje både ved oppsøkende virksomhet, helsekontroller og bedret informasjon.

5.3. FUNKSJONSHEMMEDE

Alle mennesker har krav på en selvstendig livsform med en naturlig tilhørighet i samfunnslivet. Høyre vil arbeide for å fremme sosial integrasjon og samhørighet som sikter mot likeverd mellom grupper. Et samfunn bestående av likeverdige grupper skaper mangfold. Høyre vil arbeide for at fysisk og psykisk funksjonshemmede skal kunne delta aktivt i samfunnslivet. Funksjonshemmedes deltagelse avhenger av den fysiske utformingen av omgivelsene, alminnelige holdninger og sosiale normer, og hvordan institusjonene og det sosiale fellesskapet organiseres. Høyre vil arbeide for at funksjonshemmede så langt som mulig skal kunne få den samme utdanningen og delta i det samme arbeids- og samfunnsliv som den øvrige befolkningen.

Funksjonshemmede og deres familier må så langt det er mulig få den hjelp og de tilbud de har behov for i lokalsamfunnet og innen rammen av det ordinære hjelpeapparat. Større fleksibilitet i omsorgstilbudet vil være en fordel både for samfunnet og den enkelte. Integrering forutsetter at man har til rådighet de nødvendige ressurser. Det vil fortsatt være behov for sentrale institusjoner for bestemte grupper funksjonshemmede, for å få best mulig kvalifisert behandling og omsorg.

Det er et samfunnsansvar å sikre at funksjonshemmede får den hjelp og støtte de har behov for. Hver enkelt har dessuten et individuelt ansvar for å ivareta funksjonshemmedes behov for kontakt og omsorg. Samtidig har frivillige organisasjoner og nærmiljø viktige oppgaver å løse i omsorgen for funksjonshemmede. For å sikre den beste omsorg og bedre utnyttelse av midlene må samarbeidet mellom myndighetene, funksjonshemmede og de frivillige organisasjoner bedres.

- Avlastningstilbudene og rådgivningstjenestene for foreldre med funksjonshemmede barn må

styrkes.

- For å unngå unødvendige institusjonsopphold, er det nødvendig å se bo- og servicefunksjonene mer adskilt enn tilfellet er i dag, slik at funksjonshemmede kan bli boende i egne hjem lengst mulig. Mengden av service må tilpasses individuelle behov, slik at den funksjonshemmede fortsatt kan ha ansvar for oppgaver som vedkommende kan klare selv.
- Ved planlegging av nye boligområder og kommunikasjonsstilbud må det legges større vekt på funksjonshemmedes behov. Ekspertisen i funksjonshemmedes egne organisasjoner benyttes i større grad i slik planlegging.
- Høyre vil gjøre det offentlige tjenestetilbudet mindre oppsplittet og mer oversiktlig. Målet må være å unngå opphold på institusjon og å lette overgangen fra institusjonsomsorg til åpen omsorg. Det forutsetter tilstrekkelig hjelp i hjemmet med ordninger som er organisert slik at de utgjør en sammenhengende servicekjede. Hjelp til selvhjelp kan skje i form av bedre boligstandard, utprøving og tilpassing av tekniske hjelpemidler, utbygging av hjemmesykepleie- og hjemmehjepsordninger og nærmiljøbaserte trygghetsalarmer.
- Høyre vil gjøre det lettere å kombinere arbeid og trygd. Det må også bli enklere å kombinere vernet arbeid og andre aktiviteter. Arbeidet med å forenkle og samordne attføringsvirksomheten må videreføres.
- For å effektivisere innkjøp og tilpasning av tekniske hjelpemidler og gjøre det mulig å danne et effektivt annenhåndsmarked, må det stimuleres til opprettelse av effektive, fylkesvise hjelpemiddelsentraler som drives i et samarbeid mellom fylkeskommunale myndigheter, private og leverandører av tekniske hjelpemidler.
- Det må satses mer på å utvikle datateknologi for å avhjelpe funksjonshemninger. Det bygges opp en databank med erfaringsmateriale for bruk av ny teknologi.
- Arbeidet med å bygge ut utdanningsmulighetene for funksjonshemmede må fortsatt være et prioritert felt.
- Arbeidet for å forberede overføringen av ansvaret for HVPU må skje med utgangspunkt i den tempoplan som Stortinget la til grunn for vedtaket om overføring til kommunene, men ansvaret for beboere i institusjoner må ikke overføres til kommunene før man er sikret at tilbudet ikke blir dårligere enn ved dagens organisering.

5.4. TRYGDEN OG TRYGDEDES ØKONOMI

Folketrygden må fortsatt sikre inntekt ved alderdom og bortfall av ervervsevnen.

Det pågår for tiden et omfattende utredningsarbeid om Folketrygdens økonomi. Når det på dette grunnlag blir nødvendig å vurdere enkelte av Folketrygdens ytelser, må eventuelle omlegginger ikke bryte med opparbeidede rettigheter for den enkelte. De offentlige støtteordninger må fortsatt utgjøre basisfundamentet i de trygdedes økonomi. Samtidig må det oppmuntres til planlegging av en trygg alderdom gjennom å stimulere til sparing i private pensjonsordninger som gir et økonomisk grunnlag ut over de offentlige trygdeytelser.

- Folketrygdens minstepensjon må økes i takt med den generelle lønnsutviklingen. Utover dette vil Høyre i større grad målrette støtten til dem som trenger det mest fremfor å gi generelle trygdeøkninger.
- Høyre vil utvikle ordninger med deltidspensjon, som bl.a. vil innebære at den enkelte kan foreta en gradvis nedtrapping av yrkesaktivitet og opptrapping av trygdeytelser i de siste årene før pensjonsalderen.

- Høyre ønsker ikke en generell nedsettelse av pensjonsalderen. Det må gjøres enklere å arbeide også etter oppnådd pensjonsalder.
- Pensjonister som bare har minstepensjon eller mindre inntekter utover dette, skal fortsatt ikke betale skatt. Særfradraget for alder opprettholdes.
- Høyre vil øke adgangen til å spare gjennom egen pensjonsforsikring.
- Høyre avviser årlig beskatning av livsforsikringer.
- Høyre vil fortsatt stimulere til private tjenstepensjonsordninger.
- Svangerskapspermisjonen må forlenges. Perioden for permisjon med lønn ved svangerskap og fødsel økes gradvis til 40 uker. Samtidig må fødselspengene til hjemmearbeidende økes. For svangerskapspermisjon utover et halvt år, bør det vurderes hvor mange uker som skal gå med full lønn. Permisjonen må kunne fordeles mellom foreldrene. En ordning der forlenget permisjon kan tas ut i form av nedkortet arbeidstid må utredes.
- Folketrygden må være slik at omsorgsarbeid tas hensyn til ved opparbeiding av pensjonspoeng. Dette må sees i sammenheng med andre endringer i trygdereglene, slik at Folketrygdens utgifter i fremtiden totalt sett blir bedre tilpasset inntektsgrunnlaget.
- Sykelønnsutbetalingen har økt kraftig, og Høyre mener det er nødvendig med endringer med sikte på innsparinger. Dette vil bl.a. gjelde oppfølging av langtidsykemeldte og vurdering av legemeldingsordningen. Samtidig må arbeidsmiljøarbeidet styrkes på den enkelte arbeidsplass for å redusere sykefraværet.
- Trygdemidler må fortsatt kunne brukes for å betale operasjoner og annen nødvendig behandling for å hindre at folk blir gående på trygd fremfor å være i inntektsgivende arbeid. Slike tjenester må også kunne kjøpes i private helseinstitusjoner.
- Sosialhjelpsutbetalingene må reduseres ved at det føres en økonomisk politikk som gjør den enkelte bedre i stand til å klare seg selv økonomisk, samtidig som regelverket strammes inn. Det må bl.a. kunne knyttes klarere betingelser til å ta tilvist arbeid fra arbeidskontorene. Muligheten for lengre tids hjelp til unødige store boutgifter må reduseres, og det skal ikke gis støtte til avdrag på lån. Sosialkontorene må sammen med arbeidskontorene legge mer vekt på å få trygdemottakere ut i arbeid.

6. Helsevesenet

6.1. SERVICE, EFFEKTIVITET, TILGJENGELIGHET

Den medisinske utviklingen gir mulighet til å yte bedre hjelp til stadig flere. Samtidig står helsevesenet overfor store utfordringer. Vi vil få et økende antall eldre mennesker. Utvikling av nye undersøkelses- og behandlingsmetoder øker etterspørselen etter helsetjenester sterkt. Disse forhold skaper til sammen en forventningskrise. Forventningene til hva helsevesenet kan og bør gjøre vil stille oss overfor store prioriteringsproblemer i årene fremover.

Dagens sykdomsbilde viser også en til dels sterk økning av miljøbetingede sykdommer og skader, livsstilsykdommer og psykiske lidelser. Høyre vil arbeide for at forebyggende arbeid i fremtiden skal få større plass. Opplysningsvirksomheten må økes, og den enkelte må stimuleres til å forebygge sykdom og skader ved egen innsats.

Dagens helsevesen er oppbygget slik at det til en viss grad medfører uforholdsmessig dyre løsninger. For eksempel blir sykehjemspasienter liggende på sykehus på grunn av manglende kapasitet på de lavere omsorgsnivåer i helsevesenet.

Helsevesenet disponerer i dag store ressurser. Vi har kvalifisert personell, vi har i en årrekke foretatt betydelige investeringer i utstyr og bygninger, og vi bevilger årlig store summer til drift av helsevesenet. Høyre tror at mange av løsningene på fremtidens utfordringer i helsevesenet ligger i vår evne til å utnytte de ressurser vi disponerer bedre.

Men helsevesenet vil i tillegg til den effektiviseringen som må finne sted, ha behov for større ressurser. Private løsninger vil sikre at det tilføres flere ressurser til helsevesenet gjennom nytenkning, kreativitet og konkurranse. Dette er en hovedbegrunnelse for å stimulere private tilbud.

Høyre mener det er galt å hindre pasienter i å søke private helsetilbud. Disse kan være viktige ankeinstanser for pasienter som ikke får behandling i det offentlige helsevesenet. Dessuten vil de private kunne gi behandlinger som det offentlige ikke prioriterer og derfor ikke kan tilby.

Helsevesenet må ha klare servicemål. Brukerne - pasientene - må settes i sentrum. Helsevesenets behandlingstilbud må være av høy kvalitet. Enhver må kunne vente rask og god behandling innenfor prioriterte behandlingsområder. Vårt helsevesen må derfor i første rekke bedømmes ut fra den kvalitet og service den enkelte bruker møter i sin behandlingssituasjon.

For å løse de omfattende problemer vi stilles overfor i helsepolitikken vil Høyre

- utarbeide en nasjonal sykehusplan, slik at vi bedre kan utnytte og videreutvikle det samlede behandlingstilbud
- utnytte og videreutvikle den effektivitet som ligger i et desentralisert helsevesen
- innføre informasjons- og økonomistyringsmodeller som ivaretar den nødvendige effektivisering, tilgjengelighet og konsentrasjon av ressursene i helsevesenet
- videreutvikle funksjonsfordelingen mellom sykehusene
- fremme konkurranse mellom institusjonene for å bedre pasientenes valgmuligheter
- gjøre det lønnsomt for helseinstitusjonene å innføre samarbeidsløsninger på tvers av regions-,

fylkes- og kommunegrenser.

Kravene til større effektivitet forutsetter en betydelig omstilling i helsevesenet. Høyre vil

- legge til rette for fleksible og raske løsninger i offentlig forvaltning
- utvikle styringssystemer som bedre kan måle ressursbruk og resultater
- fremme organisasjonsmessige løsninger som gjør det mulig å utnytte personalet med større fleksibilitet over profesjongrensene.

De viktigste virkemidlene det offentlige rår over for å nå de helsepolitiske mål, er finansieringen og organiseringen av helsevesenet.

- Finansieringen må knyttes til produktivitetsmål, og det må innføres en kombinasjon av rammefinansiering og refusjonssystemer for sykehus som fremmer slike mål.
- Mulighetene for økt ressurstilførsel til helsesektoren i form av private løsninger, egenandeler o.l. må utnyttes bedre.

6.2. HELSEINSTITUSJONENE

For å ta i bruk nye, avanserte behandlingsmetoder og redusere ventetiden for pasientene, må det legges stor vekt på effektivisering av sykehusdriften. Ressurssituasjonen understreker betydningen av bedre driftsløsninger. Finansieringen må i større grad knyttes til produktivitet og til hva som faktisk utføres i den enkelte institusjon eller avdeling.

Det må legges opp til en bedre utnyttelse av kostbart medisinsk utstyr, slik at det benyttes flere timer i døgnet. I denne sammenheng må arbeidsmiljøloven og arbeidstidsbestemmelsene gjennomgås. Det må samarbeides mer på tvers av profesjongrensene for å få til et bedre samlet helsetilbud. Det må målrettet bygges opp en bedre bedriftskultur som fremmer nytenkning, omstilling og service.

Utdanningen i helseadministrasjon må styrkes.

- Kort ventetid for behandling reduserer sykefravær og trygdeutbetalinger. De totale bevilgninger til helse-, sosial- og trygdeformål må i større grad sees i sammenheng, bl.a. ved at de lokale trygdekontor bør kunne betalehelsetjenester for sine klienter og bedre koordineringen mellom trygdekontor, sosialkontor, arbeidsmarkedsetaten og helsevesenet.
- Forsøk med bruk av trygdemidler for å redusere sykehuskøer må utvides. Trygdemidler kan også benyttes til å kjøpe private helsetjenester. Økt sykehusstilbud for yrkesaktive må ikke redusere tilbudet til hjemmearbeidende og eldre.
- Det må innføres en kombinasjon av rammefinansiering og refusjonssystem for sykehusene. Med et system der en del av pengene følger pasienten, får den enkelte større valgfrihet, samtidig som sykehusene får dekket de meromkostninger som følger av økt aktivitet. Økt innsats fra sykehus eller sykehusavdelinger må følges av økte inntekter som de selv må kunne disponere til dekning av merkostnader, kjøp av utstyr etc.
- For å forkorte ventetiden og øke behandlingsskapasiteten må noen områder prioriteres høyere enn andre. I tillegg må det foretas en større grad av arbeidsdeling mellom de ulike institusjoner. Gjestepasientordningen må gjennomgås med sikte på forbedring eller avvikling.
- Hele befolkningen må sikres et like godt behandlingstilbud, og ressurstilgangen må være rettferdig fordelt på de ulike helseregioner. Ressursbruken må imidlertid tilpasses etterspørselen innenfor

regionen, og lokale variasjoner må derfor tillates.

- Effektivitetspotensialet i et desentralisert helsevesen må utnyttes og videreutvikles. Dette må kombineres med en ordning hvor tilgangen på midler administreres slik at den enkelte institusjon stimuleres til effektivitet. Det må innføres økonomistyringsmodeller som ivaretar disse hensyn.
- Ressursene i sykehusvesenet bør konsentreres slik at det oppnås en større grad av funksjonsfordeling mellom sykehusene på tvers av fylkesgrensene. De økonomiske styringsordningene må stimulere til samarbeidsløsninger på tvers av fylker og helseregioner.
- Rammetilskuddene må bidra til å gjøre institusjonene mer resultatorienterte. Samtidig må det statlige budsjetteringssystemet endres, slik at institusjonene selv kan disponere sine midler friere. Nettobudsjetteringssystemer, hvor institusjonene får beholde egeninntekter til eget bruk, bør vurderes innført for alle sykehus. Institusjoner som oppnår besparelser gjennom effektiviseringstiltak gis anledning til å disponere innsparte midler.
- Dersom et sykehus gjør en ekstra innsats på et område og fjerner egne køer, må tilbud om ledig kapasitet formidles til pasienter på venteliste i andre deler av landet.
- Det må foretas kost / nytte-analyser av alle investeringer som vurderes, og det må gis en klar prioritet til det utstyret som kan gi den beste behandling til rimeligst pris. Eventuelle besparelser må i større grad kunne prøves ved hjelp av grundige investeringsanalyser.
- Høyre går inn for i større grad å prøve ut nye løsninger når det gjelder forvaltning og drift av sykehus, bl.a. ved mer fleksible samarbeidsmodeller mellom offentlig og privat drift. Deler av driften kan settes ut på anbud til private, f.eks. administrasjon, økonomistyring, innkjøpsfunksjoner, vaskeri- og kantinefunksjoner.
- Utvikling av private sykehus vil foruten å øke helsetilbudet, gi de offentlige sykehus konkurranse og nye impulser. Høyre vil åpne for etablering av private helsetilbud.
- For å redusere ventetiden for behandling bør fylkeskommunene kjøpe private tjenester fra private klinikker dersom dette er raskere eller billigere enn å utvikle egne tilbud.
- Poliklinikktilbudet bør bygges videre ut. Dette kan også skje ved at sykehusene tilbyr utleie av lokaler og utstyr til private, med fortrinnsrett til egne ansatte, når dette ikke er i bruk. Utleievirksomheten vil bidra til å skaffe sykehusene inntekter.
- Ledelsesfunksjonene ved sykehusene må profesjonaliseres og styrkes. Dette gjelder såvel det ledende helsepersonell som den økonomisk-administrative ledelse.
- Styrefunksjoner må også profesjonaliseres og styrkes. Ledelse og styre må få større fullmakt til å ta beslutninger innenfor opptrukne økonomiske rammer.
- Det må føres en offensiv personalpolitikk som bidrar til en positiv bedriftskultur med vilje til nytenkning og omstilling.
- Det må gis belønning for ekstra arbeidsinnsats og gode resultater. Dette kan gis i form av individuell avlønning og etterutdanning, eller ved at en avdeling får tilgang på ekstra utstyr, tid til faglig oppdatering m.v.
- Styringssystemene må også tas i bruk for å bedre utnyttelsen av sykehusenes personell på tvers av profesjongrensene. De ulike profesjoner må utvise større fleksibilitet både ved å la andre overta deler av deres oppgaver som de er kvalifisert for, samt ved selv å utføre oppgaver utenom eget område når det er behov for det. Grunnlaget for samarbeid mellom profesjonene legges allerede under utdanningen og kan styrkes ved nærmere samordning mellom høyskolene.
- Helsesektoren må i langt større grad ta i bruk moderne informasjonsteknologi. Dette vil frita helsepersonalet for mange administrative oppgaver og frigjøre tid til de egentlige pasientoppgaver. Høyre vil stimulere bruken av informasjonsteknologi i helsevesenet, særlig innenfor rammen av det nasjonale handlingsprogrammet.

6.3. PASIENTEN I SENTRUM

- Høyre vil legge større vekt på arbeidet med å redusere ventetid på behandling på alle nivåer i helsetjenesten «Aksjon Venteliste» må gjenopptas. Helseinstitusjonene må oppmuntres til å gå nye veier for å redusere prioriterte ventelister.
- Pasientenes rettigheter må bedres. Med enkle midler kan bl.a. informasjon om ventetid og behandlingsalternativer bedres.
- Den nåværende ordning med pasientskadeerstatning utløper som forsøksordning i programperioden. En permanent pasientskadeerstatningsordning må vurderes innført.
- Sivilombudsmannen bør få ressurser til i større grad å ta seg av klager fra pasienter, og informasjon om klagemulighetene bør styrkes.
- Det må legges til rette for samarbeid om behandlingstilbud over landegrensene. I første rekke er det viktig å få til en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom de nordiske land om behandling av sykdommer med liten utbredelse.
- Moderate egenandeler er et av de virkemidler som bidrar til å øke helsetilbudet. På lavt prioriterte områder bør egenandelene være høyere. Et tak for storforbrukere av helsetjenester beholdes.
- En stadig større del av befolkningen ønsker å prioritere egen helse høyere enn andre goder som ferier, forbruksvarer m.v. Høyre vil i større grad åpne for å la de som ønsker det, få anledning til å bruke penger på egen helse.
- For å øke tilbudet av helsetjenester vil Høyre åpne for etablering av private sykehus som er supplement til det offentlige helsevesen. De nåværende regler for skattefradrag for store sykdomsutgifter opprettholdes.
- Ved å foreta en strengere prioritering mellom behandlingstilbudene i det offentlige helsevesenet og ved å regulere bruken av egenandeler i tråd med dette, vil vi kunne påvirke hvilke behandlingstilbud det vil være naturlig for det private helsevesenet å konsentrere seg om. Lavt prioriterte behandlingstilbud bør i stor grad ivaretas av den private helsetjenesten.
- Helsemyndighetene må holde en høy beredskap i form av informasjonstiltak og utstrakt bruk av testeapparatet for å forhindre at HIV-smitte og sykdommen AIDS brer seg i befolkningen.
- Opplysningsarbeid om hvordan den enkelte kan beskytte seg mot HIV-smitte må videreføres. Samtidig må det legges atskillig større vekt på å informere om hvordan HIV ikke smitter - for derigjennom å bidra til at de HIV-positives rett til skolegang, arbeid og deltakelse i samfunnslivet forøvrig kan opprettholdes.
- Det må bygges ut et støtte- og hjelpeapparat for de HIV - positive og deres nærmeste.
- Behandlingen av AIDS-syke er meget ressurskrevende både når det gjelder økonomi og oppgaver det pålegger pleiepersonell. Behandlingskapasiteten må rustes opp på regionnivå, slik at helsevesenet blir i stand til å møte dette problemet.

6.4. HELSETJENESTER I NÆRMILJØET

Helsetjenesten i kommunene vil med økt desentralisering bli stadig viktigere i årene fremover. Med et økende antall eldre, større integrasjon av funksjonshemmede og mer effektiv bruk av sykehusene vil kravet til primærhelsetjenesten øke. En bedre balanse mellom den lokale helse- og sosialtjenesten, åpen omsorg og institusjonshelsetjenesten gir langt bedre utnyttelse av de samlede økonomiske ressurser i helsevesenet.

- Alle deler av landet må sikres en fullverdig kommunchelsetjeneste. Om nødvendig må bonusordninger og andre statlige virkemidler tas i bruk, først og fremst for å sikre alle tilgang på

legehjelp. Høyre går mot beordring av leger.

- Privatpraktiserende helsepersonell må fortsatt være en viktig del av primærhelsetjenesten og av spesialisthelsetjenesten. Høyre vil avvise forslag som gjør alle leger og fysioterapeuter til fastlønnete offentlig ansatte.
- Helsepersonell uten kommunale og fylkeskommunale avtaler må få drive virksomhet med en viss støtte fra det offentlige for å supplere det øvrige helsevesen.
- For bedre å kunne møte de fremtidige behov for lokale helsetjenester, må utdanningskapasiteten for helsepersonell økes.
- For å få ikke-yrkesaktive helsearbeidere tilbake til yrket og gjøre det attraktivt å søke utvidet arbeidstid, må arbeidsforholdene bedres, bl.a. ved mindre belastende vakt- og turnusordninger både i primærhelsetjenesten og i institusjonene. En oppmykning av arbeidstidsbestemmelsene og tilbud om barnehageplasser vil blant annet kunne bidra til dette.
- Det må vurderes å iverksette tiltak som kan bedre helseutdanningen, øke rekrutteringen, fjerne uheldige virkninger av profesjonsgrensene og bedre samarbeidet mellom ulike profesjoner i helsevesenet. Det bør vurderes å myke opp bemanningsnormene i helsesektoren.
- Høyre vil legge opp til en samordnet og desentralisert helse- og sosialtjeneste i de store kommunene. Ved lokale helse- og sosialsentra vil brukerne få lettere tilgang til tjenestene.

6.5. MEDISINSK FORSKNING OG ETISKE PROBLEMER

Forskning og utvikling setter oss i stand til å flytte grensene for det mulige i et omfang og et tempo som ingen tidligere generasjon har opplevd. Den etiske beredskap må utvikles i samme tempo som den medisinske og teknologiske forskning, hvis vi skal bli i stand til å velge riktig. Vi må være villige til ikke å ta i bruk deler av den kunnskap som vinnes. Høyre mener det er viktig å drøfte seg frem til etiske kriterier for medisinsk forskning på følsomme områder.

- De etablerte forskningsetiske råd må sikres reelle muligheter for kontinuerlig å følge og vurdere de etiske sider ved den medisinske forskning.
- Det bør gis en bredere plass til medisinsk etikk i utdanningen av helsepersonell.
- Prioriteringer innen medisinsk forskning må skje på grunnlag av både en faglig og en samfunnsmessig vurdering, der hensynet til enkeltmenneskets verdighet står sentralt.

6.6. TILTAK MOT NARKOTIKA

Høyres narkotikapolitikk har som utgangspunkt at narkotikaproblemene kan reduseres og forebygges. Vårt mål er et narkotikafritt samfunn. Narkotikaproblemet griper inn på alle områder av samfunnet, og krever et bredt spekter av tiltak, koordinering og samarbeid på alle plan, ikke minst i ungdomsmiljøene.

Narkotikamisbruket må bekjempes gjennom strenge tiltak mot innførsel og omsetning av narkotiske stoffer. Det må satses sterkere på det forebyggende arbeidet, informasjon om skadevirkningene og et effektivt behandlings- og ettervernssystem.

Det samarbeid som er etablert mellom etater, organisasjoner og enkeltpersoner, må ytterligere stimuleres.

Misbrukere av hardere stoffer er en av de tyngste risikogruppene for HIV-smitte. Som ledd i arbeidet for å stanse utbredelsen av HIV-smitte og AIDS er derfor tiltak mot narkotikamisbruk særlig viktig.

Innsats for rehabilitering må forsterkes som ledd i dette.

Det må legges økt vekt på informasjon og holdningsskapende tiltak mot narkotika. Skolen må få en selvsagt plass i dette arbeidet.

- Behandlingskapasiteten for narkotikamisbrukere må utvides betydelig. Innleggelsesprosedyrene må forenkles. Den tvangsbehandling som er hjemlet i barnevernloven må brukes i større grad. Det må også kunne brukes tvang overfor misbrukere over 18 år.
- Det må opprettes flere plasser for akutt hjelp med mulighet for oppfølgende behandling i eller utenfor institusjon. Det må satses sterkere på flere og varierte behandlingstilbud for narkomane, bl.a. bo- og arbeidskollektiver.
- Den etablerte samordning av hjelpeapparatet og kontrollapparatet og mellom de forskjellige etater utbygges videre.
- Innsatsen for å hindre innførsel og omsetning av narkotika i Norge må trappes opp. Tollvesenet, lensmanns- og politietaten står sentralt i arbeidet med narkotikabekjempelse og må derfor styrkes.
- Høyre vil gjøre norske fengsler narkotikafrie, og vil ta i bruk de midler som er nødvendige for å nå dette målet, herunder kroppsvistasjon, brevkontroll, fysisk adskillelse ved besøk, vakt og kontroll under permisjon og automatisk bortfall av velferdsgoder. Innsatte som er dømt for narkotikaforbrytelser, eller som tas for bruk eller innførsel av narkotika i fengslene, må holdes strengt adskilt fra andre innsatte.
- Innsatte narkomane må sikres et tilfredsstillende behandlingstilbud, og mulighetene til å sone i narkotikafritt miljø må bedres gjennom opprettelse av flere kontraktavdelinger. Innsatte som soner strenge dommer for omsetning av narkotika må sone fengselsstraffer i egne, sikre anstalter.
- Samarbeidet med de øvrige nordiske land i utlandet må trappes opp for å hindre og avsløre innførselsforsøk, smuglingsruter og metoder.
- Etterbehandlings- og støttekontakt-tilbud må utvides. Den enkelte gis bedre mulighet til bolig, arbeid og skolegang. Barnevernet må gis større anledning til oppsøkende og forebyggende virksomhet. Samarbeidet mellom hjem, skole, sosialetat og politi styrkes ytterligere.
- Frivillige organisasjoner og enkeltpersoner er viktige i bekjempelsen av narkotikaproblemet. Regelverket gjennomgås for å gjøre det lettere for enkeltpersoner og frivillige organisasjoner å sette igang hjelpetiltak og behandlingstilbud.

6.7. ALKOHOLPOLITIKK

Misbruk av alkohol medfører store fysiske og psykiske skader og påfører samfunnet store utgifter. Det er derfor et viktig helse- og sosialpolitisk mål for Høyre å arbeide for at problemene knyttet til alkoholmisbruk kan reduseres til et minimum.

Norge har sluttet seg til Verdens Helseorganisasjons målsetting om å redusere alkoholforbruket med minst 25 pst. frem mot år 2000. Dette kan best skje gjennom holdningsskapende arbeid, utstrakt opplysningsvirksomhet og markedsføring av rusfrie alternativer.

Norsk alkoholpolitikk må ta utgangspunkt i at alkohol, i motsetning til andre rusmidler, er en lovlig vare som er sosialt akseptert, og at totalforbruket har vist en klar overgang til mindre alkoholholdige drikkevarer.

- Det må legges sterkere vekt på systematisk forebyggende arbeid i form av holdningsskapende

kampanjer og annen opplysningsvirksomhet.

- Det bør satses spesielt på opplysningskampanjer, trafikk-kontroll og andre tiltak som er rettet inn mot å forebygge ulykker knyttet til alkoholbruk.
- Det nye Rusmiddeldirektoratet må følge utviklingen i forbruk og skader og om mulig måle effekten av ulike edruskapspolitiske tiltak.
- Høyre ser det som viktig å støtte de frivillige organisasjoner som driver alkoholfritt miljøarbeid. Støtten til de frivillige organisasjoner som arbeider i alkoholistsorgen må videreføres.
- Arbeidet med rehabilitering av alkoholskadde må vies større oppmerksomhet. Samarbeidet mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene må utbygges med sikte på mer varierte behandlings- og rehabiliteringstilbud.
- Ettervernet for tidligere alkoholmisbrukere må bedres. Høyre vil arbeide for ytterligere forenkling av lov og regelverk for omsetning av alkohol. Forbud og restriksjoner av liten eller ingen verdi for fremme av edruskap avvikes.
- Aldersgrensen for kjøp og innførsel av vin og brennevin bør følge myndighetsalderen.
- Det må gis adgang til egenimport av vin for hoteller og restauranter. Det åpnes for salg av lettvin etter de samme regler som for øl.
- Det må føres god kontroll med at alkohollovgivningen overholdes, særlig i forhold til skjenking og salg til mindreårige. Ved overtredelser må skjenkebevilling inndras, midlertidig eller permanent.
- Adgangen til å innføre kommunale ølmonopol oppheves.
- Ved utformingen av avgiftssystemet for henholdsvis vin og brennevin legges det større vekt på avgift pr. volumenhet alkohol.
- Vinmonopolet og bryggeriene gis adgang til å drive nøktern opplysningsvirksomhet om sine varer.
- Det er en fordel om en større del av skjenkingen av alkohol foregår i kontrollerte former. Det åpnes adgang til å skjenke brennevin på vanlige søndager.
- Norske spritfabrikanter og Vinmonopolet må ha adgang til selv å foredle, markedsføre og forestå eksport av egne produkter.
- Høyre avviser forbud eller restriksjoner på salg og produksjon av såkalt hurtigvin eller andre typer hjemmelaget vin.

7. Kultur og fellesverdier

Vår kultur bygger på felles verdinormer som har sitt utgangspunkt i felles historie, tradisjoner og erfaringer. En historisk bevissthet og kulturell forankring gir trygghet i et samfunn preget av raske omveltninger. Det er først når vi utvikler et bevisst forhold til vårt eget verdi- og kulturgrunnlag at vi fullt ut kan utnytte impulsene fra andre kulturer og annen ny kunnskap.

For å stake ut kursen videre må man ha et klart utgangspunkt. Høyre bygger sin politikk på det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten og folkestyret. I dette ligger en klar erkjennelse av at det enkelte menneskeliv har en egen, umistelig verdi. Denne verdi er den samme uansett rase, kjønn, alder og sosial status. Tillit til det enkelte menneske, dets ansvar og dets muligheter er grunnlaget for Høyres politikk.

7.1. KULTURPOLITIKK

Høyre vil styrke norsk kultur for å bedre tilhørigheten til nasjonens historie og utvikling. Samtidig må vi erkjenne at vår nasjonale kultur bygger på en felles europeisk kulturarv. Nye impulser og påvirkning utenfra kan gi Norge menneskelig, kulturell og økonomisk vekst. Ny viten og andre kulturer må møtes med åpenhet og positive holdninger.

Høyre mener familien er vår viktigste kulturbærer. Høyres politikk for å styrke familiens stilling er derfor også en viktig del av vår kulturpolitikk. En styrket kunnskapspolitikk må være med og sikre forståelse for kulturelle verdier og uttrykksformer.

Ved å videreføre det beste i vår egen kulturtradisjon og samtidig vise romslighet for det nye og uprøvde kan vi høyne kvaliteten både ved utøvelse og formidling av kultur. Bredde og mangfold i kunst- og kulturlivet er en viktig forutsetning for kvalitet. Målestokken for landets kulturelle nivå vil alltid være kvaliteten i det som skapes av kunst, ivaretagelse av kulturarven og evnen til å gjøre kunst til et fellesgode. Høyre mener at en aktiv lokal kulturpolitikk er viktig for kulturell identitet, menneskelig vekst, miljø og bosetting i distriktene.

- Staten har et hovedansvar for å gi våre nasjonale kulturinstitusjoner tilfredsstillende arbeidsvilkår og utviklingsmuligheter. Dette innebærer et større statlig ansvar for riksinstitusjonene. Den statlige kulturpolitikk må legge vekt på å oppmuntre til høyest mulig kvalitet i alle deler av kunst- og kulturlivet. Støtteformer, lovregler og avtalebestemmelser må stimulere kvalitet og skapende innsats.
- Realistiske vederlagsordninger bør sikre kunstnere tilfredsstillende utkomme av sitt arbeid. Kollektive vederlag, som går til organisasjonene, må i større grad erstattes av vederlag utbetalt direkte til den enkelte kunstner. Garanti-inntektsordningen bør opprettholdes, men suppleres med bedre og mer differensierte stipendieordninger, også stipendier over fem år eller mer.
- Adgangen til offentlig visning av film liberaliseres. Høyre vil oppheve den kommunale konsesjonsordningen for videoforhandlere. Høyre vil opprettholde Statens Filmkontroll, men ser en registreringsordning som en mer effektiv bruk av ressursene enn obligatorisk forhåndskontroll av alle filmer og videogrammer.
- Norsk Filminstitutt arbeid som filmmuseum og med restaurering av film styrkes. Mulighetene for et nordisk samarbeid om kunstnerisk utdanning for filmskapere og teknisk personale utredes.
- Høyre legger stor vekt på arbeidet for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som den viktigste bærebjelken i vårt kulturliv.

- Fastprissystemet på bøker vurderes oppmyket.
- Bibliotekene må fortsatt spille en sentral rolle i kulturpolitisk sammenheng. For å møte utfordringene den nye mediesituasjonen gir, bør bibliotekene kunne fravike gratisprinsippet ved å innkreve egenandel til dekning av utgifter til nye, særlig kostbare tilbud som video, EDB m.v. Boklån bør fortsatt være gratis.
- Det bør utarbeides en plan for den offentlige biblioteksektor med sikte på å klarlegge ansvarsområder, funksjonsfordeling og samarbeidsformer. Nasjonalbiblioteket må settes i stand til å ivareta de nasjonale biblioteksoppgavene, og ikke spaltes opp på en fordyrende og faglig uforsvarlig måte.
- Det bør stimuleres til regionale samarbeidsordninger for å bedre utnyttelsen av de ressurser museumsvesenet disponerer.
- Folkemuseet må få de nødvendige midler til å motta, oppbevare og stille ut de deler av norsk folkekunst Nordiska Museet i Stockholm ønsker å overføre til Norge.
- Museene bør utvikles til levende kulturinstitusjoner i lokalsamfunnene. Verneverdige bygninger bør i større grad tas i bruk for kulturaktiviteter.
- Lovregler og avtaleverk må gjennomgås for å fjerne unødige og kostnadskrevenne bindinger for norsk scenekunst. Kunstneriske hensyn må være avgjørende for å fastsette omfanget av faste staber ved det enkelte teater.
- Landsdelsteatrene må styrkes og turnevirksomhet stimuleres. Riksteatrets ressurser overføres til landsdelsteatrene.
- Våre tre største symfoniorkestre må sikres full bemanning etter internasjonale mål, og bedre arbeids- og turnemuligheter. Et nord-norsk symfoniorkester bør utvikles.
- Det frivillige sang- og musikkliv må styrkes, bl. a. gjennom å prioritere tiltak som kan bidra til å heve kvalitetsnivået og sikre rekrutteringen. De lokale musikkskolene er et viktig ledd i rekruttering og skoling til lokalt musikkarbeid. Bevaring av de lokale folkemusikktradisjoner er særlig viktig.
- Økt støtte til produksjon av barnefilm må prioriteres innen rammen av filmstøtten.
- Det må stimuleres til økt samarbeid mellom NRK og filmbransjen, med sikte på en bedret samlet ressursutnyttelse.
- Høyre vil arbeide for å øke forståelsen for de verdier vi har i det nasjonale kulturelle bygningsmiljø gjennom økt informasjon.
- Fredede bygninger i offentlig eie må sikres nødvendig utbedring og tilstrekkelig vedlikehold. Det må utredes hvordan skattereglene kan endres for å gjøre det mulig for private å gjennomføre et tilfredsstillende vedlikehold av fredede bygninger i deres eie. Verneverdige bygninger må kunne benyttes til formål som ikke kommer i konflikt med bevaringshensynene. Tradisjoner og ferdigheter innen håndverk av betydning for kulturminnearbeidet må bevares.
- Presentasjon av norsk kunst i utlandet bør være en viktig del av en internasjonal presentasjon av Norge og må derfor gis bedre muligheter.
- LOTTO-nøkkelen - hvor 2/3 av overskuddet går til kultur - oppheves. Bevilgningene til kultur sikres gjennom ordinære bevilgninger.
- Frivillige organisasjoner er en bærebjelke innenfor mange deler av kulturlivet. Private organisasjoner må få rammevilkår for sin loddsalgsvirksomhet som i hovedsak er på linje med vilkårene for statens eget lotteri. Gjennom dette vil disse organisasjoner få bedre muligheter til å drive sine aktiviteter.
- Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk og støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke

samekulturen. Retten til opplæring i og på samisk lovfestes.

7.2. UNGDOM OG SAMFUNN

Ungdomspolitikken skal bidra til at unge mennesker skal bli aktive deltakere i et samfunn, der plikter og rettigheter, medinnflytelse og ansvar hører sammen. Ungdom må stimuleres til verdivalg og livssynsmessig engasjement og til selv å ta et hovedansvar for egen utvikling.

Problemer i ungdomsalderen er ofte knyttet til familiesituasjonen, bomiljø, arbeidsmarked, utdanning og andre forhold som best løses gjennom en helhetlig politikk. Enkelte spørsmål og problemer er likevel spesielle for ungdom og krever derfor tiltak fra det offentlige.

- Høyre vil arbeide for at all ungdom får tilbud om arbeid eller utdanning.
- Husbanken må i større grad bli en førstehjemsbank hvor boligsubsidiene først og fremst kommer de som etablerer seg for første gang til gode. Kommunen bør tilby egne tomter til ungdom og det må legges til rette for økt egeninnsats. Byggingen av studentboliger økes. Utleieboliger som er finansiert med lån fra Husbanken, bør i første rekke tilbys ungdom under utdanning.
- For å gjøre det lettere å skaffe egenkapital til førstegangsetablering vil Høyre opprettholde sparestimulerende ordninger med særlig gunstige tilbud for ungdom.
- For å gjøre det lettere for ungdom å få arbeid bør arbeidsmiljølovens bestemmelser mykes opp. En større grad av lønnsdifferensiering vil gjøre det lettere å skaffe arbeid til unge. Det offentlige som arbeidsgiver bør her gå foran.
- Høyre vil styrke barne- og ungdomsvernet, blant annet ved å øke barnevernets ressurser og ved utbygging av tiltakskjeder i kommunene. Det er viktig å støtte både frivillige organisasjoner, fritidsklubbenes arbeid og kommunenes oppsøkende barne- og ungdomsarbeid.
- Lokaler og idrettsanlegg på skoler må i større grad kunne disponeres til barne- og ungdomsaktiviteter også etter skoletid. Nødvendig tilsyn m.m. må kunne utføres på frivillig basis av foreldre og idrettsledere.
- De frivillige ungdomsorganisasjonene spiller en viktig rolle i å mobilisere til deltagelse og ansvar. Høyre vil videreføre den offentlige støtte til disse organisasjonene.
- Fritidsklubber, ungdomshus og kommunale tilbud må drives ut fra ungdommens eget behov. Ved å la ungdom få delta i oppbygging, utforming og drift av tiltakene, kan man i større grad stimulere til eget initiativ og lokalt engasjement.

7.3. IDRETT

Høyre ønsker et idrettstilbud med mangfold og variasjon, slik at alle lag av befolkningen kan trekkes med.

Innsats for å fremme idrett og fysisk aktivitet er en investering i forebyggende helsearbeid. Toppidrett er dessuten god underholdning. De samlede positive samfunnsvirkninger av idretten rettferdiggjør etter Høyres mening et offentlig engasjement for å trygge idrettens stilling.

- Høyre ønsker at en større del av tippemidlene bør anvendes i arbeidet for å trekke flere med i idrettsarbeidet. Høyre forutsetter samtidig at det offentlige engasjement skjer i nært samarbeid og forståelse med idrettens egne organisasjoner.
- Idretten må sikres et trygt inntektsgrunnlag som gir en sikrere basis for planlegging også om tippeomsetningen svikter. Tippenøkkelten må gradvis endres slik at hele tippeoverskuddet tilfaller

idretten. Den offentlige forskningsinnsats må sikres tilfredsstillende utvikling gjennom de årlige statsbudsjetter.

- Gode resultater for våre toppidrettsutøvere er viktig for rekruttering innen idretten. Det må derfor satses for å støtte toppidrettsutøvere, bl. a. gjennom utbygging av stipendordninger.
- Mulighetene for å kombinere utdanning og idrett på høyt nivå koordineres og styrkes. Idrettslinjene i det videregående skoleverk må gjøres mer fleksible for å gi bedre muligheter til samtidig progresjon i trening og kunnskapstilegnelse.
- Staten har et medansvar for å sikre at landets hovedarenaer og riksanlegg holder god standard. Siktemålet må være å bygge ut et nett av anlegg som kan dekke behovet for ulike grupper.
- Arealer og anlegg som ivaretar behovet for å drive idrett og friluftaktiviteter i nærmiljøet må planlegges i samarbeid mellom kommunene og de frivillige organisasjoner. Idrettsanlegg må kunne benyttes i større grad også av dem som ikke driver konkurranseidrett.
- Barneidretten må fremme allsidighet, stimulere til oppøvelse i ulike ferdigheter og gi sosial trening.
- Funksjonshemmede må få bedre anledning til å delta i fysisk aktivitet.
- Barn og unge bør gjennom skolen stimuleres til å delta i fysisk aktivitet. Skolens anlegg for fysisk aktivitet må i større grad stå til rådighet også utenom skoletid.
- Idrettsforskningen stimuleres i samarbeid mellom organisasjonene, Norges Idrettshøyskole og forskningsrådene. Det bør oppmuntres til bredere kontakt med utenlandske forskningsmiljøer.
- Kampen mot bruk av dopingmidler må skjerpes gjennom internasjonalt samarbeid, hyppige kontroller, strenge reaksjoner og sterk satsing på informasjons- og holdningskampanjer i samarbeid mellom idrettsorganisasjoner og helsemyndighetene.

7.4. MEDIEPOLITIKK

Ytringsfrihet og åndsfrihet er forutsetninger for et levende demokrati. Høyre vil motarbeide alle former for kultur- og informasjonsmonopoler. Vårt mål er en allsidig mediesituasjon, med et variert tilbud av aviser og tidsskrifter og gode valgmuligheter mellom ulike radio- og fjernsynssendinger.

Høyres mål er et medietilbud preget av mangfold og kvalitet, valgfrihet og konkurranse, og et bredere informasjons- og underholdningstilbud. I en tid med sterk internasjonal påvirkning er det en viktig kulturoppgave for norske media å fremme norsk kultur og særpreg.

- Det må åpnes for privat og privatfinansiert fjernsyn, uavhengig av NRK. Et TV 2 vil kunne utnytte ressursene i lokale og regionale produksjons- og sendeselskaper.
- NRK må opprettholdes som et offentlig kringkastingsselskap som baserer sine inntekter på lisens og avgift på mottagerutstyr.
- Høyre vil arbeide for et aktivt norsk engasjement i satellittfjernsyn, med sikte på å utnytte de muligheter satellittene gir for økt fjernsynsutveksling og datakommunikasjon.
- Høyre mener det må være en selvfølgelig rett for norske borgere å kunne se utenlandsk fjernsyn, på samme måte som man uhindret kan motta utenlandske radiosendinger. Reguleringer av mottak må kun være begrunnet i tekniske forhold.
- Lokalfjernsyn må tillates finansiering gjennom reklame og betalings-TV. Lokalfjernsyn må kunne sendes både i eteren og over kabelnett. Det må være en forutsetning at lokalt produserte programmer utgjør en viktig del av lokalfjernsynstilbudet. Stasjonene må få disponere egne inntekter. Aviser må igjen kunne få konsesjon til sending alene.
- Nærradioene må gis gode arbeidsvilkår, bl.a. ved reklamefinansiering. Regelverket må gjennomgås med sikte på forenklinger etter en tid med permanent drift. Avgiften på reklame fjernes, slik at

stasjonene får disponere egne inntekter. Aviser må igjen kunne få konsesjon til sending alene.

- Private selskaper bør fortsatt ha hovedansvaret for utbygging av kabelnett innenfor de retningslinjer myndighetene trekker opp for å sikre den tekniske standard og muligheter for sammenkobling.
- Undervisningen i skolen må gi elevene grunnlag for en kritisk og bevisst holdning til det som fremføres i media; i aviser, radio og fjernsyn.
- Høyre ser det som viktig for samfunnet at det opprettholdes et mønster med frie og uavhengige lokale, regionale og nasjonale aviser. Det må i første rekke skje gjennom konkurranse i et åpent marked. Høyre ser det som ønskelig fortsatt å redusere subsidiene, slik at pressen i størst mulig grad kan være uavhengig av myndighetene. Reglene for statsstøtte til pressen må utformes slik at man unngår skjønnsmessig behandling og urimelig konkurransevridning.
- Datateknikk må brukes til å gi økt informasjonsfrihet. Høyre vil arbeide for at adgangen til å gi og motta informasjon gjennom datafjernsyn ikke monopoliseres.

7.5. KIRKEN OG ANDRE TROSSAMFUNN

Det kristne kulturgrunnlag er sentralt i konservativ politikk.

Høyre legger vekt på behovet for å bevare kirkens arbeidsmuligheter som en åpen, tjenende folkekirke. Kirkens tilknytning til staten må imidlertid vurderes nøye i lys av fremtidige utfordringer. Dersom kirken selv ønsker det, bør statskirke-ordningen oppheves.

I et moderne samfunn vil behovet for å gi livet mening og forståelse kunne bli større, samtidig som det vil bli stilt store krav til den enkeltes verdivalg. Menneskenes behov for tilhørighet og verdimesig forankring vil øke i takt med de raske forandringene, økende mangfold og valgfrihet i samfunnet.

- Høyre legger vekt på å styrke og videreutvikle kirkens arbeidsmuligheter som en åpen, tjenende folkekirke. Kirkens selvstendighet i åndelige spørsmål må respekteres. Det er en forutsetning for statskirkeordningen at kirkestyret utøves i samsvar med den kristne kirkes egenart og den norske kirkes læregrunnlag.
- Kirkelige og andre kristne samfunn og organisasjoner må sikres gode arbeidsmuligheter og få støtte til sosialt og kulturelt arbeid på linje med andre organisasjoner og institusjoner.
- Kirkelig arbeid blant sjøfolk, arbeidstakere på oljeplattformer og nordmenn i utlandet må støttes.
- Skolens kristendomsundervisning må være faglig og pedagogisk sterk. Det må gis et reelt tilbud om livssynsundervisning.
- Mennesker som tilhører tros- og livssynssamfunn utenom den norske kirke må sikres muligheter for praktisering og opplæring i egen religion eller livssyn.
- Menighetsfakultetet, Misjonshøyskolen og Norsk Lærerakademi må få offentlig støtte etter faste støtteregler. Det bør ikke stilles slike betingelser for støtte at institusjonene tvinges til å endre sin egenart, men åpenhet overfor forskningsformål bør tilstrebes av institusjonene selv.

7.7. INNVANDRERE OG FLYKTNINGER

Verden opplever i dag store flyttestrømmer som følge av konflikter, brudd på menneskerettigheter, sosiale problemer, arbeidsledighet, sult og nød i en lang rekke land i den tredje verden. Antallet innvandrere, flyktninger og asylsøkere som ønsker opphold og arbeid i vest-europeiske land, har derfor økt meget sterkt. Stadig flere land har satt inn vesentlig sterkere kontroll med innvandring enn tidligere. Dette betyr økt press på de land som fører en mer åpen innvandringspolitikk.

Den nye situasjon stiller nye krav til utformingen og praktiseringen av innvandringspolitikken, både når det gjelder arbeidsinnvandring, flyktninger og asylsøkere. Det er avgjørende at innvandringspolitikken har allmenn aksept i befolkningen, slik at fremvekst av rasistiske holdninger, fremmedfrykt og intoleranse kan motvirkes.

Mangel på erfaring når det gjelder å leve side om side med mennesker fra andre kulturer har gjort at tilstrømningen av flyktninger, asylsøkere og arbeidssøkende innvandrere har skapt betydelig usikkerhet og til dels fremmedfrykt i befolkningen. Vi må imidlertid fortsatt ta vår del av ansvaret for mennesker som av frykt for sitt liv og sin sikkerhet ikke kan vende tilbake til sitt land. Høyre ønsker å bidra til at de som får oppholds- og arbeidstillatelse kan skape seg en trygg tilværelse i vårt land og bruke sine ressurser til fordel for fellesskapet.

Høyre vil bygge innvandringspolitikken på følgende prinsipper:

- Norge skal fortsatt ta imot mennesker som blir forfulgt i sitt hjemland. Dette følger av de internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg, men er også uavhengig av dette en menneskelig og humanitær forpliktelse som Høyre mener vi bør bygge på.
- Norge skal fortsatt, i samarbeid med FN's Høykommissær, ta imot et visst antall kvoteflyktninger pr. år, samtidig som det må gis aktiv støtte til flyktningarbeidet i utviklingsland som tar imot et stort antall flyktninger. Den årlige kvote Norge tar imot må sees i sammenheng med innvilgede asylsøknader.
- Innvandrere, flyktninger og asylsøkere som får opphold i Norge må i størst mulig grad ha de samme rettigheter og plikter som norske borgere.

I overensstemmelse med disse prinsipper vil Høyre legge vekt på følgende:

- Innvandringsstoppen for såkalt arbeidsinnvandring opprettholdes.
- For å hindre ulovlig innvandring og sikre asylsøkere en korrekt behandling må det føres en effektiv grensekontroll.
- Saksbehandlingstiden for asylsøknader må kortes kraftig ned, slik at man så snart som mulig kan avgjøre hvem som er reelle asylsøkere. Det må settes tidsfrister for saksbehandlingstiden.
- Asylsøkere som kommer til Norge fra trygt oppholdssted i tredjeland, må kunne sendes tilbake i påvente av at søknad om opphold behandles.
- Mottaksapparatet og støtteordninger må organiseres slik at den enkelte flyktning og asylmottaker gis reelle muligheter til å bli selvhjulpne. Økonomisk hjelp bør i minst mulig grad gis i form av sosialhjelp, og mest mulig knyttes til lån og aktiviteter som norskopplæring, yrkesopplæring m.v., som tar sikte på å forberede den enkelte på å greie seg selv.
- Innvandrere og flyktnings språk- og kulturkunnskaper er verdifulle i arbeidet for internasjonalisering av norsk næringsliv. Også norske myndigheter bør dra nytte av denne ressurs i arbeidet for å bygge opp kompetanse om fremmede land og kulturer.
- Innvandrere- og flyktninggrupper som gjennomfører spesielle tiltak for å opprettholde egen kultur og egenart bør få offentlig støtte innenfor rammen av de generelle støtteordninger for kulturaktiviteter i kommuner og fylker.
- Det må gjøres enklere for flyktninger og asylsøkere å få benytte sin utdanning fra hjemlandet i det norske arbeidsmarkedet, bl.a. gjennom en godkjennelses- og klassifiserings-ordning. Ved

utplassering av flyktninger må det tas større hensyn til mulighetene for at den enkelte kan finne passende arbeid på stedet.

- Hjelp til bolig må ha som siktemål at det skal være hjelp i en overgangsperiode til den enkelte kan klare seg selv. Det må være en gradvis tilpasning til vanlige norske forhold i løpet av integrasjonsperioden. Et større tilbud av leieboliger vil kunne bidra til en fleksibel overgangsperiode.
- Informasjonen om flyktninger og innvandrere, deres kultur og religion må økes. Innvandrerkvinnenes stilling må vies spesiell oppmerksomhet.
- Høyre vil gjennom kulturpolitikken arbeide for større toleranse for ulike meninger og uttrykksformer mellom nordmenn og innvandrere og mellom ulike grupper innvandrere.

8. Ta hele landet i bruk

Høyre ønsker en balansert og vekstkraftig utvikling i hele landet. Gjennom den økonomiske politikken, næringspolitikken og kunnskapspolitikken vil Høyre skape rammebetingelser for nyskaping og en bedre utnyttelse av våre rike ressurser i hele landet. Høyres målsetting er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

En positiv utvikling i hele landet er avhengig av fortsatt satsing på utbygging av kommunikasjoner, veier, broer, tunneler og fergesamband. Informasjonsteknologien vil samtidig redusere avstandskostnadene og bygge ned andre avstandsulemper. Dette gjør det lettere for bedrifter, bransjer og næringer å satse på mindre, desentrale enheter.

Høyre mener fremveksten av regionsentre - såkalt desentralisert sentralisering - vil være et viktig utgangspunkt for levedyktige og attraktive distrikter. Regionsentrene vil kunne tilby varierte arbeidsplasser og nødvendige og tilfredsstillende service og helse- og omsorgstjenester. De stimulerende ringvirkninger regionsentre vil skape for områdene rundt, vil være avgjørende for en positiv utvikling i distriktene totalt sett og vil hindre fraflytting fra regionen.

Regionsentrene bør bl.a. kunne tilby gode utdanningsmuligheter, samtidig som disse miljøene stimulerer til etablering av bedrifter og næringslivsrettede kompetansesentre med privat kapital.

For å sikre mer rasjonell drift og et bedre tjenestetilbud, vil det være naturlig at kommuner slår seg sammen, og at det interkommunale samarbeidet økes. Også fylkeskommunenes funksjoner må vurderes i en slik sammenheng. Høyre vil også arbeide for en mer hensiktsmessig arbeidsdeling mellom stat, fylke og kommune.

Geografisk og yrkesmessig mobilitet er både naturlig og nødvendig i et mer omstillingsdyktig og vekstkraftig samfunn. Gjennom økt mobilitet kan de ulike deler av landet utvikle sine særtrekk, slik at det også blir mer naturlig å velge forskjellig bosted i ulike faser av livet.

Høyre vil legge om distriktpolitikken ved gradvis å bygge ned den selektive næringsstøtten til fordel for generelle, regionale og personrettede tiltak. Dette vil kunne redusere omfanget av den samlede støtte, samtidig med at det legges større vekt på å utvikle et mer robust og vekstkraftig næringsliv i hele landet.

Kommunene og fylkene bør gis større frihet til selv å bestemme sine ytelser. Lovverket bør ivareta rettssikkerheten og kravet om lik behandling på viktige områder.

Større frihet vil gi ulike kommuner og fylker forskjellig profil og ulike fortrinn. I distriktene vil man ha trivsels- og miljøkvaliteter som vil bli vektlagt stadig sterkere: Korte avstander mellom bolig, arbeid og fritidsaktiviteter, og nær natur med muligheter for friluftsliv.

Høyre vil ta initiativ til et eget handlingsprogram for å få flere unge fra distriktene til å studere. Det må arbeides for å motivere flere unge kvinner til å velge høyere utdanning.

8.1. VEKST I DISTRIKTENE

Høyre vil føre en politikk som gir distriktene gode utviklingsmuligheter. Distriktpolitikken - sammen med den økonomiske politikken og kunnskapspolitikken - skal medvirke til å skape gode og

trygge lokalmiljøer med et mer variert, vekstkraftig næringsliv og med mer likeverdige sysselsettingsmuligheter for kvinner og menn. En politikk for økonomisk vekst er derfor det viktigste virkemiddel for å sikre distriktene og opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

De aller nordligste delene av vårt land er i en særskilt stilling. Det er helt nødvendig å opprettholde bosettingen i Finnmark. Dette krever spesielle tiltak både overfor næringslivet og enkeltmennesker. Det må skapes ny giv og tro på fremtiden.

- Høyre vil etablere tiltakssoner innenfor begrensede områder og i overgangsperioder for å stimulere personer og næringsliv til etablering av ny, lønnsom virksomhet og omlegging / utvidelse av eksisterende virksomhet. Aktuelle tiltak er person- og bedriftsskattelettelse, avgiftslettelse, lempninger i lover og regler, lån og etableringstilskudd - både til enkeltpersoner og bedrifter. Midler avsatt etter distriktsskatteoven må i tiltakssoner kunne benyttes til vei-, bro- og tunnelprosjekter.
- Finnmark og Nord-Troms gjøres til en tiltakssone hvor økonomiske stimulerings tiltak iverksettes. Det gis bl.a. skattelettelse som muliggjør fjerning av særordninger for enkelte yrkesgrupper, samt etableringstilskudd til bedrifter og personer. Midler avsatt etter distriktsskatteoven tillates brukt til veier, broer og tunneler.
- Høyre vil bygge ned den selektive næringsstøtten til fordel for bedre generelle rammevilkår og regionale og personrettede tiltak, bl.a. for å fremme et mer variert næringsgrunnlag.
- Distriktenes Utbyggingsfond (DU) må gjennomgå med sikte på en bedre utnyttelse av midlene gjennom investeringer som skaper nye og fremtidsrettede arbeidsplasser i distriktene. Virkeområdet må reduseres og rettes mer mot de mest utsatte distriktene, spesielt vår nordligste landsdel. Støtten konsentreres om de mest lønnsomme og fremtidsrettede prosjektene. DU's virksomhet rettes mer mot støtte til produktivitetsfremmende investeringer, kompetanseoppbygging, markedsføring, lederutvikling og opplæring, mens lånesiden reduseres.
- For å understøtte en balansert regional utvikling, vil Høyre foreslå å flytte flere stats- og offentlige institusjoner ut i regionene. DU's hovedkvarter flyttes til Nord - Norge.
- Høyre vil oppheve etableringsloven - med unntak for større drifts- og basefunksjoner i petroleumssektoren - og erstatte den med positive virkemidler. Investeringer i oljevirksomhet og tilknyttet virksomhet må understøtte en balansert regional utvikling.
- Høyre vil stimulere til økt forskning og utvikling innenfor vekstnæringer som kan kombinere utvikling av ny teknologi og utnytting av distriktenes ressursgrunnlag.
- Ordningen med etableringsstipend og etablererskoler videreføres.
- Høyre vil ta initiativ til et eget handlingsprogram for å få flere unge fra distriktene til å studere. Høyre vil arbeide for å motivere unge kvinner til å velge utdanning som kvalifiserer til arbeid i vekstnæringer.
- Det er nødvendig å styrke utdanningen i distriktene, med en særlig satsing på utdanningssektoren i Finnmark og Nord-Troms.
- Det opprettes egne FoU-programmer beregnet for nord-norske miljøer innenfor områdene informasjonsteknologi, økonomi, organisasjon og ledelse. Undervannsteknologi, naturgassanvendelse og materialteknologi vil også være viktige områder.
- Distriktsskatteoven opprettholdes.
- Høyre ønsker å stimulere til lokalt kulturarbeid og et bedre kulturtilbud i distriktene. Det allmenne rikskonserttilbudet bedres, og det må oppmuntres til et tettere samarbeid mellom amatørteatergrupper og profesjonelle grupper som regionteatrene. Høyre vil legge om Riksteatrets

virksomhet slik at landsdelsteatrenes mulighet for turnevirksomhet bedres.

- Ny teknologi - særlig informasjonsteknologi og telekommunikasjon - gir store muligheter for desentralisering av arbeidsplasser. Satsingen på disse områdene må derfor styrkes.
- Landbruks-, fiskeri-, havbruks- og fritidsnæringen vil være viktige næringer for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Høyre vil føre en økonomisk politikk og næringspolitikk som bidrar til en positiv utvikling av disse næringene.

8.2. BYPOLITIKK

Byene er lokomotiver for vekst. Slagkraftige bysamfunn er en forutsetning for utviklingen av en moderne, vekstkraftig økonomi.

Høyre vil gjennom en god bypolitikk sikre innbyggerne bo- og fritidsarealer og tilrettelegge for et vekstkraftig næringsliv som bærebjelke for sysselsetting og økonomi. Innbyggerne og tilreisende må sikres kvalitet i kulturtilbudet og en levende by gjennom fleksible og utvidede åpningstider.

En god bypolitikk gir mulighet til å utvikle et offentlig og privat servicetilbud av høy kvalitet. Høyre vil gjennom bypolitikken ivareta trygghet, trivsel og omsorg for den enkelte. Innslag av grønt- og friluftsarealer som skaper trivsel, gode levevilkår og gode oppvekstvilkår for barn, må sikres.

- Høyre vil legge opp til en mer moderne drift av bykommuner - med en ny arbeidsdeling mellom offentlig og privat sektor - og med nye samarbeidsmønstre. Det offentlige må fortsatt sikre en grunnservice, men også næringslivet, frivillige organisasjoner og stiftelser må oppmuntres til å gå sammen med det offentlige i fellesservice-selskaper for å sikre en organisert standardheving.
- Plan- og reguleringsarbeidet i kommunene må ha som siktemål å skape god balanse mellom kravet til et godt bomiljø og næringslivets behov for utviklingsmuligheter og gode kommunikasjoner.
- Høyre mener fornyelse av eldre boliger og miljøer fortsatt må gjennomføres både ved offentlig innsats og privat kapital. For å kunne holde takten i utbedringen av de mest uverdige boforhold på et akseptabelt nivå, må Husbankens rammer sikre en forsvarlig byfornyelse. Det må også oppmuntres og legges bedre til rette for privat byfornyelse og vedlikehold slik at man unngår tendenser til forfall. Omkostningene ved byfornyelse bør reduseres.
- Tildelingsreglene for ordinære Husbanklån må bli mer fleksible, slik at de bl.a. tar hensyn til byene og pressområdenes høye tomte- og opparbeidingskostnader.
- Bestemmelsene for jordvern og bolig- og arealplanlegging må praktiseres på en måte som fremmer aktive og levende bymiljøer, og slik at byer med arealknapphet ikke tvinges til å ta i bruk urimelig dyre utbyggingsområder.
- Høyre vil oppheve etableringsloven - med unntak for større drifts- og basefunksjoner i petroleumssektoren - og erstatte denne med positive virkemidler.
- Høyre vil arbeide for et åpnere samfunn med mer fleksible arbeids- og åpningstider, noe som vil bidra til å redusere byenes trafikk- og miljøproblemer. Lov om åpningstider oppheves, og arbeidsmiljøloven revideres.
- Staten må betale eiendomsskatt for sine eiendommer i de kommuner hvor slik skatt er pålagt.
- Staten må sikre at Oslo kan ivareta sine hovedstadsfunksjoner på en tilfredsstillende måte. Høyre vil nedsette en hovedstadskommisjon for å kartlegge og samordne de særlige oppgaver som er knyttet til funksjonen som hovedstad.
- Rammetilskuddet fra staten må bedre ta hensyn til de kommuner som har en befolkningssammensetning med mange enslige og en høy andel aleneboende eldre over 80 år.

- Det må arbeides aktivt for å høyne de største byenes status som internasjonale finans- og kongressentre. Dette vil kunne styrke Norges konkurransesituasjon, tilføre nye arbeidsplasser og forsterke internasjonaliseringen av norsk næringsliv.
- Høyre er positiv til forsøk og etablering av ordninger som desentraliserer det offentlige tjenestetilbudet, slik at det kan ytes nærmere dem det angår og utvikles og tilpasses i samråd med lokale organisasjoner, velforeninger, idrettsforeninger m.v.
- Høyre vil styrke politiet for å redusere volds- og kriminalitetsproblemene.
- Narkotikaomsetning og -misbruk har sitt tyngdepunkt i byene og må møtes med større innsats.
- AIDS / HIV-epidemien er mest utbredt i de større byene. Høyre vil gjøre innsatsen mot AIDS mer målrettet ved å styrke innsatsen der problemene er størst.

8.3. UTBYGGING AV KOMMUNIKASJONENE

Utbyggingen av kommunikasjonsnett vil være et av de viktigste virkemidler for å skape en mer likeverdig utvikling i ulike deler av landet. Bedre telekommunikasjoner, et godt flyrutenett, utbygging av veinettet, et effektivt jernbanenett og raske posttjenester er viktig, både for den enkelte bruker og for næringslivet.

Som ledd i arbeidet med å bedre kommunikasjonene vil Høyre satse sterkt på effektivisering. Dette gjelder særlig de tre forvaltningsbedriftene Televerket, Postverket og NSB. I denne effektiviseringsprosessen - som skal bidra til bedre lønnsomhet og bedre og mer brukertilpassede tjenester - vil viktige virkemidler være:

- klare krav til lønnsomhet for de enkelte tjenester,
- omstrukturering av virksomhetene, og
- privatisering av deler av disse virksomheter.

8.3.1. SAMFERDSEL

- Samferdselssektoren må sikres ressurser slik at høyt prioriterte prosjekter kan gjennomføres i tilstrekkelig raskt tempo. Ved utbygging av kommunikasjoner må det tas hensyn til investeringenes avkastning i form av bidrag til økonomisk vekst.
- Trafikantbetaling og andre spesielle tiltak vil være nødvendige for å sikre raskere fremdrift i samferdselsutbyggingen. Slike finansieringsordninger må innføres på lokalt initiativ og finansieringen knyttes til de enkelte prosjekter.
- Høyre vil utnytte jernbanens trafikk- og miljømessige fortrinn ved å bygge ut jernbanetilbudet på strekninger med stor trafikk.
- Høyre vil bedre muligheten for naturvennlig og helsebringende friluftsliv både i nærmiljøet og de tradisjonelle områder for friluftsliv.
- De fylker som yter en betydelig egeninnsats i utbyggingen av veianlegg, må tilgodeses i særlig grad når staten prioriterer de ordinære riksveimidler. Høyre vil dessuten vurdere å innføre ordninger med tilleggfinansiering av store enkeltprosjekter når lokalfinansiering i stor grad har gjort det mulig å realisere disse.
- For å redusere næringslivets transportkostnader legges det vekt på investeringer i standardforbedringer som muliggjør økt vognlengde og akseltrykk samt færre kjørerestriksjoner. Arbeidet med tilpasning av kjøretøyer til forskrifter i Europa for øvrig fortsettes, slik at norsk transportnæring også i fremtiden blir konkurransedyktig.

- Høyre vil skape økt konkurranse og bedre tilbud til publikum ved en mer målrettet bruk av transportsubsidiene og gjennom mer effektive subsidieordninger. Bruk av anbudssystemer bør utvides for å bedre tilbudet til publikum, noe som blant annet bør kunne gjennomføres innenfor fergedriften.
- Konesjons- og løyveordningen innenfor transportsektoren må gjennomgås med sikte på deregulering og avskaffelse av unødvendige ordninger. Arbeidet med deregulering av persontransportområdet må prioriteres. Det er særlig viktig å revurdere skillet mellom persontransport i og utenfor rute, da dette kan bidra til å skape nye typer transporttilbud både i byområder og ikke minst i utkantstrøk.
- Miljøproblemene tilsier at det i fremtiden må satses sterkere på et effektivt transportapparat med kollektive transportmidler. For å gjøre kollektivtilbudet mer attraktivt, må tilgjengelighet, regularitet og kort reisetid tillegges økt vekt. Det kollektive transportapparatet må bygges og drives mest mulig effektivt og i større grad av private.
- Storbyene bør stimuleres til å velge vei-, parkerings- og kollektivtransportløsninger som kan redusere forurensingen, særlig i sentrumsområdene.
- En fortsatt satsing på usubsidierte ekspressbuss-ruter kan være et godt alternativ til dyre og lite benyttede jernbaneløsninger.
- Veivesenets oppgaver bør i utstrakt grad settes ut på anbud både ved utbyggings- og vedlikeholdsarbeider.
- Trafikk-kontroller målrettes i større grad mot ulykkessteder og -tidspunkter. Erfaringene med automatisk trafikkovervåking på spesielle steder må gjennomgås og må bl.a. vurderes i forhold til personvernet.
- Avgiftsbelegging av miljø- og sikkerhetsutstyr på motorkjøretøyer bør reduseres eller fjernes med sikte på å stimulere til installasjon av slikt utstyr. Omleggingen til mer vektbaserte bilavgifter må fortsette.
- Arbeidet for å redusere trafikkulykkene må også omfatte informasjons- og holdningsskapende arbeid.
- Ved utbygging av ny hovedflyplass på Hurum trekkes private interesser med, både i planlegging, finansiering, utbygging og drift, for å bidra til en effektiv, rask og kostnadsbevisst utbygging og drift til brukernes beste. Også på andre flyplasser må flere oppgaver overlates til private for å bedre servicen og utvikle inntektspotensialet. Det offentlige skal fortsatt stå for sikkerhets- og kontrolloppgavene ved våre flyplasser.
- Høyre vil ha en fortsatt liberalisering av konsesjonsbestemmelser for flyruter innen- og utenlands for å øke konkurransen innenfor flytrafikken. Dette vil gi et mer publikumsvennlig flytilbud i form av lavere priser, fleksible ruteordninger og bedre service. Det må åpnes for flere direkte ruter, og det må tillates flere parallellkonsesjoner også til utlandet. Dagens system for fastsettelse av flypriser må vurderes med sikte på økt fleksibilitet og konkurranse til beste for brukerne.
- Sjøtransport vil fortsatt være av stor betydning. Forholdene for sjøtransporten bør bedres gjennom konkurranse med andre transporttilbud på mest mulig like vilkår. Det må legges vekt på utvikling av havne- og transportløsninger som sikrer en rimelig og rasjonell sjøtransport.

8.3.2. NSB

- NSB må utvikles til å bli mer serviceorientert, og bedriften må konsentrere sin virksomhet om sine primæroppgaver; jernbanetransport av gods og passasjerer. Høyre vil utnytte jernbanens trafikk- og miljømessige fortrinn ved å bygge ut jernbanetilbudet på strekninger med stor trafikk. For å konsentrere NSB's virksomhet vil Høyre ta initiativet til følgende tiltak:

- Bildriften søkes privatisert.
- Reisebyråvirksomheten selges til private.
- Narvesens monopolstilling hos NSB opphører. Det åpnes for konkurranse gjennom anbud om togservering og catering / kiosk-virksomhet knyttet til NSB. Samtidig selger NSB sin aksjepost i Narvesen.
- NSB's aksjepost i Linjegods selges.
- NSB må gjennomgå sin virksomhet med sikte på å bygge ned ulønnsom virksomhet. Blant annet må jernbanenettets lønnsomhet og nødvendighet veies opp mot andre tiltak innenfor transportsektoren som vil kunne sikre befolkningen tilfredsstillende transporttilbud. Arbeidet med rasjonelle økonomistyringssystemer for NSB må videreføres, samtidig som arbeidet med forenkling av organisasjonsstrukturen forses. Den eiendomsmasse NSB forvalter, bør utvikles med sikte på salg eller økt avkastning. Ubenyttede arealer som gamle spor og tomter må i større grad selges.

8.3.3. TELE- OG POSTTJENESTER

Godt utbygde post- og teletjenester til et lavest mulig prisnivå er en forutsetning for utviklingen av næringslivet og av vesentlig betydning for å opprettholde en spredt bosetting. Brukernes krav om adgang til ny teknologi stiller Postverket og Televerket overfor nye utfordringer. For å imøtekomme disse krav må arbeidet med å finne frem til bedre, mer markedsrettede organisasjonsformer forses.

Brukernes krav til gode og rimelige tjenester sikres best gjennom økt konkurranse, der dette er mulig. Postverket og Televerket må gis muligheter til å omstille seg til en situasjon hvor konkurransen fra private bedrifter vil bli større. Avvikling av enkelte ulønnsomme tjenester og mindre kryssubsidiering av tjenester, er blant de nødvendige virkemidler i en slik prosess.

- Høyre vil fortsatt prioritere utbygging av gode telekommunikasjoner over hele landet. Norges spredte bosetting og perifere beliggenhet gjør det særlig nødvendig å være direkte tilknyttet internasjonale kommunikasjonsnettverk og ha en moderne infrastruktur.
- Det må fortsatt satses på utvikling av nye teletjenester og ny teleteknologi. Dette vil være et viktig område for satsing av forsknings- og utviklingsmidler.
- TBK selges til private. Der det er teknisk mulig og det fremmer konkurransen i markedet, skal verdiøkende teletjenester organiseres uavhengig av Televerket og et statlig eid TBK.
- Høyre vil arbeide for å utvide konkurransen innenfor tilbudet av teletjenester for på denne måten å bedre tilbudet overfor brukerne og dermed bedre næringslivets konkurranseevne.
- Teletakstene tilpasses i større grad markedsriktige takster. Dette vil føre til at fjernvalgtakstene reduseres.

Postverkets utfordringer knytter seg først og fremst til virkningene av ny teknologi og stadig mer effektiv konkurranse. For å møte utfordringene på en offensiv måte slik at brukerne kan sikres gode og rimelige tjenester, må Postverkets organisasjon bygge på klart avgrensede resultatenheter med vidtgående delegering og resultatansvar. Det er en klar målsetting for Høyre at Postverket fortsatt skal kunne tilby tjenester av høy kvalitet basert på markedets behov og etterspørsel, uavhengig av overføringer over statsbudsjettet.

- Høyre vil sikre rammebetingelser som gir Postverket mulighet og incitament til å utvikle basistjenestene, slik at de til enhver tid representerer gode og konkurransedyktige tilbud til

næringsliv og den enkelte bruker.

- Postverkets godtgjørelse for å opprettholde og videreutvikle de servicestandarder som pålegges av Stortinget, fastsettes ut fra dokumenterte kostnadstall og produktivitetsmål.
- Arbeidet for å samordne bank- og postgirotjenestene videreføres. En slik samordning vil i tillegg til bedre kundeservice også gi store samfunnsmessige besparelser.
- Høyre vil gå mot forslag om å slå sammen Postsparebanken og Postgiro til en Statens forretningsbank.
- Høyre vil arbeide for at Postverket får økt konkurranse for dermed å sikre brukerne bedre og rimeligere tjenester. Den beskyttelse som Postverket i dag har med hjemmel i Postloven bør på nytt vurderes. På de områder hvor Postverket ikke har eller skal ha slik beskyttelse, bør man avskaffe de konkurransefortrinn Postverket har.

8.4. BOLIGPOLITIKK

Retten til å eie egen bolig er sentral for Høyre. Målet er at alle som ønsker det, skal kunne skaffe seg en tilfredsstillende bolig til en akseptabel pris. Det er viktig å unngå reguleringer som hindrer et fleksibelt og effektivt boligmarked, og dermed sikre en mer stabil og moderat utvikling av boligprisene.

Høyre vil legge særlig vekt på et høyt boligproduksjonsnivå og mer målrettet hjelp til vanskeligstilte grupper på boligmarkedet. Den høye boligproduksjonen skal sikre et tilfredsstillende tilbud av boliger i alle deler av landet. Høyre vil angripe hovedårsaken til høye boligpriser gjennom en økonomisk politikk som gir lavere pris- og kostnadsvekst.

Høye boligpriser, byggekostnader og et høyt rentenivå gjør situasjonen vanskelig for dem som skal etablere seg. Høyre vil målrette boligpolitikken med sikte på å hjelpe denne gruppen blant annet gjennom at Husbanken i større grad bade må bli en «førstehjemsbank» og gi lån til kjøp av brukt bolig.

- Høyre vil at større deler av de offentlige boligsubsidier rettes mot grupper som har problemer med å etablere seg på dagens boligmarked. En slik omlegging vil bl.a. gjøre det lettere for unge å skaffe seg et sted å bo.
- Det må legges stor vekt på utviklingen av bomiljøer som stimulerer mennesker til å ta større ansvar for hverandre og hvor ulike generasjoner bor i samme nærmiljø. Nye bomiljøer må reguleres med trygge veier, støyskjerming, lekeplasser og forsamlingslokaler. Servicesentra og -institusjoner og skoler bør innpasses i rimelig nærhet av boligene, der dette er naturlig.
- Høyre vil legge til rette for økt boligproduksjon der det er behov for å lette presset i boligmarkedet. De boligpolitiske virkemidler må stimulere til bygging av flere små leiligheter og hybler. Kommuner må sørge for at tilstrekkelige arealer blir regulert til boligbygging.
- Kommuner må i større grad samarbeide seg imellom for å møte boligproblemene. Boligbygging må ikke unødig legge beslag på produktive arealer, og jordvernbestemmelsen må praktiseres slik at byer ikke tvinges til å ta i bruk urimelig dyre utbyggingsområder.
- Private banker og kredittinstitusjoners rolle i boligfinansieringen styrkes.
- Banker og obligasjonsutstedende foretak må oppmuntres til å utvikle lånepakker som reduserer belastningen de første årene og som gir større sikkerhet i forhold til renteutviklingen. Mer langsiktig obligasjonsfinansiering må vurderes i denne sammenheng. En større andel av nybyggingen av boliger må skje uten offentlig subsidiering gjennom Husbanken, og subsidierte

byggelån bør i hovedsak gis til unge i etableringsfasen.

- Sparestimulerende ordninger må opprettholdes - med særlig gunstige ordninger for ungdom - for å gjøre det lettere å skaffe egenkapital til førstegangsetablering.
 - Subsidiene i boligmarkedet må i første rekke rettes mot dem som trenger det mest. Rammene for etableringslån i Husbanken bør utvides, og låneordningene må i større grad omdannes til personrettet låneutmåling. Gjennom innstramninger i regelverket må omløpshastigheten på lån gitt i Husbanken økes, slik at de i større grad kan komme de til gode som etablerer seg for første gang.
 - Husbankens regler bør være mer fleksible for i større grad å ta hensyn til pressområdenes høye tomte- og boligpriser.
 - Det bør stimuleres til bygging av flere utleieboliger. Skattereglene og andre lover som regulerer husleiemarkedet, må endres slik at det blir mer attraktivt å drive utleie av boliger.
 - Staten må i samarbeid med vertskommunene sette av og skaffe til veie tilstrekkelige tomtearealer for å stimulere til utbygging av studentboliger. Også antallet studentboliger for familier bør økes.
 - Det må arbeides aktivt for å gjøre nye boliger rimeligere og bedre. I denne sammenheng må blant annet byggeforskrifter forenkles. Forskning for å utvikle billigere byggemetoder og miljøvennlige bygninger videreføres.
 - Lovverket på plan-, bygnings- og boligsektoren må gjennomgå med sikte på ytterligere forenkling, og dermed billigere og raskere boligbygging og økt konkurranse på boligmarkedet.
 - Kommunene bør gjennomføre tiltak som kan gi kortere og enklere saksbehandling av byggesaker og det må stilles krav til svarfristen. Offentlige regelverk og rutiner for saksbehandling av byggesaker må gjennomgå, for på en forsvarlig måte å gjøre det så enkelt og raskt som mulig å få tillatelse til å bygge hus eller hytte.
 - Tvangsmidler som offentlig boligformidling og alminnelig kommunal forkjøpsrett avvises. Som hovedregel må tomter kommunen kjøper til boligformål selges videre til beboerne hvis de ønsker det. Offentlige festetomter bør som hovedregel tilbys for salg til den som fester tomten.
 - Kommunene bør planmessig selge kommunale boliger, leiligheter og tomter til private, der det ikke er helt spesielle grunner som tilsier offentlig eie.
 - Alle borettslag må kunne stå fritt i valg av forretningsfører, vedtekter og organisasjonsform. Alle borettslag gis anledning til oppløsning.
- Bostøtten må fortsatt være et virkemiddel for å sikre dem med lav betalingsevne mulighet til å håndtere boutgiftene

8.5. FRILUFTSLIV - HYTTER - BÅTLIV

Høyre vil bedre tilgangen på hyttetomter og øke mulighetene for et variert friluftsliv. Et variert og godt tilbud til forskjellige brukergrupper vil stå sentralt.

Forholdene må legges til rette for friluftsliv rundt større tettsteder ved at miljøkvaliteter sikres og nærfriområder bevares. Tilgangen til områder for jakt og fiske må sikres. Gamle hevdvunne rettigheter til jakt og fiske må respekteres.

- Høyre vil øke tilgangen på arealer til hytteformål og friluftsliv. Det offentlige må fortsatt sikre friluftsarealer gjennom kjøp, sikring og lovbestemmelser. Samtidig må arealer av statens skoger og kommuneskoger selges til hyttetomter der det ligger til rette for slik utbygging.
- Planbehandlingen for hytteområder må forenkles, og kommunene må sette av arealer til dette der det ligger til rette for det.

- Spredt hyttebygging bør tillates der ikke særlige grunner er til hinder for dette.
- Kommunene bør iverksette tiltak som kan gi kortere og enklere saksbehandling av byggesaker, og det må stilles krav til svarfrister. Offentlige regelverk og rutiner for saksbehandling av byggesaker må gjennomgås, for på en forsvarlig måte å gjøre det så enkelt og raskt som mulig å få tillatelse til å bygge hus eller hytte.
- Planleggingen av transport, parkeringsplasser, båthavner og lignende må skje slik at friluftsområdene blir lett tilgjengelige og konflikter kan unngås.
- Tilgjengelighet til friluftsområdene må sikres, også for funksjonshemmede. Frivillige organisasjoners innsats i friluftsarbeidet må stimuleres.
- I tilknytning til tett befolkede områder bør det i samarbeid mellom skogeiere og myndighetene utarbeides flerbruksplaner hvor hensyn tas både til skogbrukets ressurskapende oppgaver og allmennhetens interesser knyttet til rekreasjon og friluftsliv. Slike flerbruksplaner bør fortrinnsvis sikres gjennom privatrettslige avtaler, ikke ved regulering etter plan- og bygningsloven.
- Gjennom opparbeiding av turveier, søppelmottak og renovasjonsordninger bør det offentlige ha et spesielt ansvar for at naturskader eller forurensing ikke oppstår i sterkt benyttede utfartsområder.
- Høyre vil oppheve konsesjonsplikten for kjøper som fra før har eiendom i samme kommune.
- Høyre avviser innføring av årsavgift på båter.
- Høyre vil avvikle engangsavgiften på snøscootere. Retten til å bestemme omfanget av snøscooterbruken og til å fastsette løyper i samarbeid med grunneierne, tilbakeføres til kommunene.
- Det må legges til rette for utbygging av småbåthavner.
- Kontrollen med promillekjøring til sjøs bedres. Sikkerheten for småbåtrafikken må bedres.
- Høyre vil bedre muligheten for naturvennlig og helsebringende friluftsliv både i nærmiljøet og de tradisjonelle områder for friluftsliv.

9. Norge og det internasjonale samfunn

Norge står overfor økte utenrikspolitiske utfordringer de nærmeste årene. Vår avhengighet av det internasjonale samfunn øker.

Landegrensenes betydning reduseres bl.a. i takt med utviklingen av de internasjonale produkt- og tjenestemarkedene. Utvidelsen av Det Europeiske Fellesskap og utviklingen mot et friere indre marked stiller oss overfor nye utfordringer. Mangel på beslutsomhet fra norsk side kan medføre at vi blir distansert fra det internasjonale samarbeidet på en lang rekke områder av vital betydning for Norge.

Utviklingen i forholdet mellom USA og Sovjet og samordningen av utenriks- og sikkerhetspolitikken innen EF innebærer en ny situasjon som kan sette Norge på sidelinjen i forhold til en utvikling og beslutningsprosess som berører sentrale norske interesser.

Norge må tilstrebe et godt samarbeid med andre land og på den måten bidra til å sikre best mulige rammebetingelser for vårt lands sikkerhet og økonomi, og for i videre forstand å kunne øve innflytelse på det internasjonale samfunn. Samtidig må Norge bidra til å bygge ned motsetningene og spenningen mellom Øst og Vest og fremme menneskerettighetene og idealene i den vestlige, demokratiske samfunnsform.

Målet for norsk sikkerhetspolitikk er å sikre fred i frihet. Dette krever en klar og stø sikkerhetspolitisk kurs som baseres på et nasjonalt forsvar og fortsatt medlemskap i den vestlige forsvarsalliansen, NATO. Høyre vil satse på nært samarbeid og solidaritet med Norges allierte for å få størst mulig effekt i engasjementet for nedrustning og rustningskontroll. Det er denne linje som har vist seg å føre frem.

Norge må føre videre tradisjonen som aktiv støttespiller for FN i bestrebelsene for å styrke lov og rett i det internasjonale samfunn, fremme menneskerettighetene og globalt miljøvern, og bekjempe internasjonal terrorisme og narkotikaomsetning.

9.1. INTERNASJONAL LOV OG RETT

- Norge må fortsette et målbevisst samarbeid for å styrke FN's innflytelse og anseelse, og for å styrke folkeretten og annen internasjonal rett som grunnlag for staters sameksistens.
- Høyre vil stå fast på at folkeretten skal respekteres. Norge må føre en stø og kompromissløs linje når det gjelder respekt for menneskeverdet og menneskers integritet og grunnleggende rettigheter. Ved samarbeid og kontakt, og større gjensidig avhengighet, vil våre påvirkningsmuligheter vanligvis økes, også i arbeidet for menneskerettighetene.
- Norge må fortsette sitt arbeid for å avskaffe apartheid - politikken i Sør-Afrika. Norge må fortsatt støtte nabostatene til Sør-Afrika (SADCC-landene). Det internasjonale samfunn må forsterke sitt press på Sør-Afrika for å avskaffe raseskillepolitikken.
- For å bekjempe internasjonal terrorisme må Norge arbeide aktivt for økt koordinering og samarbeid stater imellom.
- Flyktningestrømmene setter en rekke lands evne og vilje til å hjelpe på prøve, samtidig som det stiller FN's Høykommissær for flyktninger overfor helt nye utfordringer. Norge bør, bl.a. gjennom felles nordisk opptreden, søke å styrke Høykommissærens muligheter til å mestre denne utfordring. Samtidig må Norge ta sin del av ansvaret for at de flyktninger som ikke kan vende

tilbake, gis en mulighet til å skape seg en trygg tilværelse, midlertidig eller permanent, utenfor sitt eget land.

- Norge må gjennom FN og i andre sammenhenger arbeide for fredelige løsninger av konflikter. Hovedprinsippet for dette arbeidet må være respekt for alle staters rett til å eksistere innen sikre og anerkjente grenser. I lys av dette må en løsning av konfliktene i Midt-Østen sikre såvel Israel som andre staters rett til å eksistere innen sikre og anerkjente grenser, og virkeliggjøre det palestinske folks rett til selvbestemmelse.

9.2. NORGE OG EUROPA

Norge er kulturelt, økonomisk og sikkerhetspolitisk uløselig knyttet til Europa.

Vi har en historie og kulturell bakgrunn felles med resten av Europa. I dag foregår det en kontakt, utveksling og gjensidig påvirkning som er mer omfattende og viktigere enn noen gang. Økt reisevirksomhet, betydelig økning i massemedia som fungerer over grensene og utveksling av studenter fører til at vi mer enn noensinne er en aktiv del av en felles europeisk kultur. Politisk er det også i Vest - Europa at vi finner flertallet av de stater som har et politisk demokrati som bygger på de samme prinsipper og idealer som vi gjør.

Vest-Europa mottar nær 80 pst. av vår samlede eksport. Fremveksten av et indre marked i EF skaper en ny situasjon for Norge. Næringslivet i land tilknyttet EF vil med sin frie tilgang til et hjemmemarked som omfatter 90 pst. av Europas befolkning, ha et betydelig konkurransefortrinn fremfor næringslivet i ikke-medlemsland.

Innføringen av et indre marked i EF vil gi større effektivitet som følge av stordriftsfordeler og økt konkurranse, bedre utnyttelse av de enkelte EF-lands komparative fortrinn, og de mer dynamiske markeder vil stimulere til nye prosesser og produkter.

Utviklingen av EFs indre marked er således i første rekke en omfattende kjede av tilbudssidetiltak. Nedbygging av handelshindringer og fordyrende regelverk er i første rekke ment å skulle komme forbrukerne til gode i form av økt konkurranse, flere tilbud, lavere priser og bedre service.

Forsterkningen av det politiske samarbeidet (EPS) og gjenopplivingen av Vestunionen (WEU) styrker den europeiske pilar innen den vestlige allianse. Som ikke-medlem i EF og Vestunionen står Norge utenfor disse viktige organisasjoner, som behandler spørsmål av stor betydning for norsk sikkerhet. Også det valutapolitiske samarbeidet (EMS), som er en viktig del av det europeiske økonomiske samarbeidet, kan få økt betydning for Norge.

Men EF-samarbeidet er noe mer enn et samarbeid om økonomi og politikk. Utviklingen av nye nettverk innenfor EF omfatter også utvidet samarbeid innenfor miljøvern, kultur, utdanning, vitenskap, forskning og utvikling.

Norge må tilpasse seg den prosess som nå er igang i EF, og i størst mulig grad søke å påvirke utviklingen på områder av stor betydning for Norge. Nasjonalt må lover og regler tilrettelegges for en tilpasning til EFs indre marked.

Europa og Norge har blitt hengende etter USA og Japan i teknologisk utvikling. Dette skyldes hverken mangel på økonomiske eller intellektuelle ressurser, men er en følge av et oppsplittet

europaisk marked i mange nasjonale enheter. EFs økonomisk-industrielle program og utvidede forskningssamarbeid kan gjenreise Europa som et kraftsenter for nyskapning og utvikling.

Slik Det Europeiske Fellesskap nå utvikler seg, synes norsk medlemskap å være den tilknytningsform som i fremtiden vil ivareta norske interesser best. Høyre vil arbeide mot dette mål.

Spørsmålet om å søke norsk medlemskap i EF kan bli aktuelt allerede i programperioden. Høyre mener at Stortinget står fritt til å ta opp denne saken dersom det finner at Norges interesser er best tjent med en slik videreutvikling av vår tilknytning.

Etter at et forhandlingsresultat er klart bør det avholdes en ny folkeavstemning før Norge eventuelt blir medlem av EF.

- Høyre vil føre en målrettet politikk med sikte på å tilpasse lover, regler og skatte- og avgiftspolitikken til det europeiske handelssamarbeidet. For å ivareta norske interesser må Norge via EFTA og direkte overfor de enkelte medlemsland i EF søke å påvirke premissene for det som skal bli det indre marked.
- Høyre vil via målrettede handelspolitiske tiltak og tilrettelegging av utdannings- og opplæringstilbud stimulere til en nærmere kontakt og samhandel med det Latinske Europa (Spania, Portugal, Italia og Frankrike).
- Norge må med i de økonomisk-industrielle EF-programmer for bruk av moderne teknologi i tradisjonell industri (BRITE), material- og metallurgisk forskning (EURAM), telekommunikasjon (RACE) og informasjonsteknologi (ESPRIT). En slik deltakelse vil gi kompetanseoppbygging og være spesielt viktig for små og mellomstore bedrifter i Norge, samt åpne for økte norske leveranser til EF.
- For å skape større bredde i det norske utdanningstilbudet og heve vår kompetanse til å operere internasjonalt, vil Høyre intensivere arbeidet for norsk deltakelse i studentutvekslingsprogrammer og i COMETT; samarbeidsprosjektet mellom teknologiske bedrifter og utdanningsinstitusjoner.
- Høyre ser på EFTA som et viktig handelspolitisk samarbeidsforum og som et bindeledd til EF. Den individuelle tilknytning EFTA-land som Sverige og Østerrike bygger opp i forhold til EF, kan svekke EFTA's betydning på sikt. En norsk tilnærming til EF må ikke ensidig bygge på EFTA, men også foregå direkte i forhold til EF og det enkelte EF-land.
- De senere årene har EF-landene utviklet et stadig nærmere utenrikspolitisk samarbeid gjennom EPS. Bare EF-land kan bli med i EPS, men inntil Norge blir med i EF, må vårt samarbeid med EPS videreutvikles.
- Vestunionen (WEU), som synes å få økende sikkerhetspolitisk betydning i Europa, har til nå vært forbeholdt medlemsland i EF. Norge bør søke en nær sikkerhets- og forsvarspolitisk tilknytning til Vestunionen.
- Norge bør løpende vurdere tilknytning til det valutapolitiske samarbeidet i Europa (EMS).

9.3. ØST / VEST - FORHOLDET

Høyres sikkerhetspolitikk er basert på en lang og uavbrutt tradisjon; vilje til å opprettholde et sterkt forsvar kombinert med en åpenhet overfor forhandlinger om nedrustning mellom Øst og Vest. Sentralt i denne politikk har vært å bevare og videre utbygge det verdi- og forsvarsfellesskap som utgjør den vestlige forsvarsallianse, NATO. Denne politikk har ført frem i nedrustningsforhandlingene mellom Øst og Vest. Høyre holder fast ved den sikkerhetspolitiske linje.

Vestens hovedmål må være å trygge egen sikkerhet ved å bevare maktbalansen i Europa basert på et sterkt og solidarisk forsvar. Vi må ikke fristes til å velge tilsynelatende enkle utveier, basert på ensidig nedrustning. Forhandlinger om nedrustning vil bare føre frem dersom vi viser vilje til å opprettholde et forsvar som er sterkt nok til å gi maktbalanse mellom Øst og Vest.

Fortsatt nedrustning med sikte på å skape militær balanse mellom øst og vest på et lavest mulig nivå vil være avgjørende for å skape en størst mulig grad av avspenning i Øst / Vest-forholdet.

Avspenning i Øst / Vest-forholdet stiller de vestlige demokratier overfor store utfordringer når det gjelder utviklingen av nye samarbeidsprosjekter innenfor områder som handel og kultur for å bygge ned Øst / Vest-skillet.

Enkeltprosjekter og kontakter må bevisst benyttes for å bygge opp et samhandlingsmønster og et gjensidig avhengighetsforhold mellom Øst og Vest som kan gi grunnlag for å redusere det militære rustningsnivå og fremme mer normalt samkvem mellom land og folk som omfattes av Øst / Vest-konflikten.

Fjerning av kjernevåpen i Europa stiller Vest-Europa overfor det dilemma at Warsawa-pakten disponerer overlegne konvensjonelle militære styrker. Forhandlinger som kan skape balanse i dette styrkeforholdet vil være av avgjørende betydning for muligheten til fortsatt avspenning mellom Øst og Vest.

USA er Norges viktigste allierte. Likevel har Vest - Europas økte betydning i NATO og det forsvarspolitiske samarbeidet i EF store konsekvenser for Norge. Et sikkerhetspolitisk samarbeid i Vest-Europa er ikke minst viktig i nedrustningsforhandlingene mellom USA og Sovjet - Unionen, og når det gjelder Øst-Vest forholdet i Europa.

Norske myndigheter må nøye følge utviklingen både i EPS og WEU og løpende vurdere konsekvensene av samarbeidet og samordningen i disse fora i forhold til det forsvarsmessige samarbeidet i NATO. Høyre vil understreke betydningen av at Norge innretter seg slik i forhold til våre vestlige alliansepartnere og til de etablerte samarbeidsorganer i Vest-Europa at Norge kan bidra aktivt i tilnærmings- og avspenningsprosessen mellom Øst og Vest.

Høyre vil understreke viktigheten av tiltak for å opprettholde lavspenning i havområdene nord og vest for Norge, men vil samtidig avvise regionale forhandlinger med Sovjetunionen om dette spørsmål.

9.4. NORDOMRÅDENE OG ANTARKTIS

Norge har grunnleggende interesser knyttet til sikkerhetspolitikk, økonomi og natur i Nordområdene. Delelinjen i Barentshavet, ressursutnyttelse på Svalbardsokkelen, gråsonen og usikkerhet omkring olje- og gassutvinning i omstridt område representerer store utfordringer til norsk, politisk lederskap.

Det vil være en styrke for Norge i dette arbeidet om man kan opptre med støtte fra våre vestlige allierte.

Naturmiljøet i nordområdene er spesielt sårbart for forurensing og industriell aktivitet. Norge bør

derfor føle et stort ansvar for å påse at reglene for miljøvern i området overholdes, og at en tilstrekkelig miljøvern-beredskap bygges opp.

Nordkalotten har tradisjoner som et handelsmessig og kulturelt fellesskap. Høyre vil legge til rette for økt handel og kulturell utveksling på Nordkalotten.

Lav spenning i nordområdene er et viktig mål for Norge. Samtidig må norsk politikk ta utgangspunkt i at sovjetisk styrkeoppbygging har skapt alvorlig ubalanse i nord. Derfor må forholdene legges best mulig til rette for alliert bistand i forsvaret av Norge, og øket alliert nærvær i farvannene rundt vårt land. I denne forbindelse vil modernisering og standardheving på de kystbaserte servicestasjoner som skal betjene alliert flåte, stå sentralt.

Det er av vesentlig betydning for forholdet mellom Norge og Sovjetunionen at man når frem til en klar delelinje i Barentshavet.

- Høyre vil videreføre en konsekvent norsk suverenitetshevdelse på Svalbard, med bakgrunn i Svalbardtraktaten og norsk lovgivning. Norsk næringsvirksomhet på Svalbard må opprettholdes, og den bør drives så effektivt som mulig. Norge stiller seg positiv til etablering av sivil virksomhet fra flere traktatland på Svalbard, og det norske nærvær kan utvides, f.eks. gjennom økt forskningsinnsats.
- Høyre ser positivt på en tilrettelagt utnyttelse av nordområdenes rike naturressurser. En slik ressursutnyttelse kan bety økt press på naturmiljøet i området. Dette stiller strenge krav til dem som opererer i nordområdene, og til norske myndigheter om håndhevelse av reglene for miljøvern.
- Norge har betydelige interesser i Antarktis. Norge må ha et allsidig engasjement på tilstrekkelig nivå i det sydlige polområdet, slik at norske interesser holdes i hevd. Det må satses på samarbeid mellom næringsliv og myndigheter for å kartlegge ressurspotensialet i norsk område.

9.5. FORSVARET

Det er en overordnet nasjonal oppgave å sikre fred i frihet. Det krever et sterkt norsk forsvar innen rammen av NATO-samarbeidet. Høyre ser det som et mål å ha et balansert nasjonalt forsvar som kan trygge sikkerheten og være sterkt nok til å ta kampen opp mot en angriper både til lands, til sjøs og i luften.

Vi må erkjenne at vår egen forsvarsinnsats alene ikke er tilstrekkelig om et angrep i større skala settes inn mot Norge. Vi er avhengige av forsterkninger fra våre allierte, og må troverdig gjøre at forsterkninger kan føres frem i tide.

- En rettferdig og meningsfylt vernepliktstjeneste der det gis minst mulig fritak, styrker karakteren av et folkeforsvar og kan gi økt oppslutning om forsvarstanken. Det er et mål å øke forsvaret og vernepliktens anseelse i samfunnet.
- Høyre vil legge forholdene til rette for allierte øvelser som demonstrerer vår egen og NATO's evne til effektivt forsvar av norsk territorium.
- Det er viktig med stabil utvikling i forsvarsbevilgningene av hensyn til Forsvarets langsiktige planlegging. Høyre vil gi Forsvaret en reell vekst i budsjettene i årene fremover. Sammen med effektivisering og reduksjon i lavt prioritert virksomhet, kan dette sikre de nødvendige investeringer i utstyr og materiell. Forsvarets organisering og arbeid bør vurderes gjennomgått av

en ny Forsvarskommisjon.

- For å kartlegge mulighetene for en bedre utnyttelse av tilgjengelige ressurser vil Høyre ta initiativ til å utrede Forsvarets struktur og driftsform. Som ett av virkemidlene må det vurderes om utdanning og øvelser i sterkere grad kan foregå der befolkningstettheten er størst, uten at det svekker forsvarskraften og beredskapen i nord, som må opprettholdes på et høyt nivå.
- Tillitsmannsordningen i Forsvaret er et verdifullt samarbeidsapparat som har bidratt vesentlig til bedring av de vernepliktiges sosiale og økonomiske kår. Høyre vil opprettholde tillitsmannsordningen og det gode samarbeidet mellom vernepliktige og Forsvarets ledelse.
- Utnyttelsen av de årlige vernepliktskull må forbedres, og samfunnets ressurser innen transport-, anleggs- og kommunikasjonssektorene må i større grad kunne utnyttes til forsvarsmessige formål.
- Høyre avviser militærnektning på situasjonsbetinget grunnlag. Siviltjeneste skal ikke være mindre byrdefullt enn militærtjeneste, og økonomiske og andre ytelser må være de samme. Den lønnsansiennitet for avtjent verneplikt som i dag oppnås for folk i offentlig sektor, må gjøres gjeldende også for privat sektor.
- Våre vernepliktige må utstyres med moderne og effektive våpen og med utstyr og materiell som står i forhold til det terreng og klima norske styrker skal øve og eventuelt kjempe i. Førstegangstjenesten og repetisjonsøvelsene må utnyttes maksimalt og være effektiv tid for mannskap og befal.
- Mannskapenes trivsel og evne til å tilegne seg militære kunnskaper og ferdigheter er direkte avhengig av befalets kvalitet som ledere og instruktører. Høyre vil arbeide for at Forsvaret fortsatt kan konkurrere om de beste lederemner i samfunnet, og for at befalets sosiale og økonomiske kår holder en høy standard.
- Man bør søke å gi den vernepliktige bedre informasjon om Forsvaret og dets oppbygging mens han er inne til førstegangstjeneste.
- Kvinners deltagelse har betydd et positivt tilskudd til Forsvaret. Den ressursen kvinner utgjør både i Forsvaret og i andre deler av totalforsvaret må utnyttes enda bedre.

9.6. ET LEVENDE NORDISK SAMARBEID

Norden utgjør en enhet både i økonomisk, industriell og teknologisk sammenheng, og landene har mange felles kulturtradisjoner. Ved felles opptreden kan de nordiske land bli en mer slagkraftig enhet, som kan påvirke rammebetingelsene på en bedre måte enn ved individuelle fremstøt. Eksempler på områder der det nordiske samarbeidet står overfor store utfordringer er miljøvernpolitikken, utdanningspolitiske spørsmål og internasjonale handelsfremstøt.

En hovedutfordring er å samarbeide på et pragmatisk og praktisk plan, uten at dette fører til byråkratisering av samarbeidet. Et levende nordisk samarbeid må bygges på felles arbeid med konkrete prosjekter, der samarbeidslandene hver for seg og felles ser nytten av resultatene som oppnås.

- For å sikre Norden stabile energiforsyninger, vil Høyre arbeide for at det bygges opp kompetanse på utnyttelse av gassressursene i de nordiske land. Forholdene må legges til rette slik at stordriftsfordelene i et felles nordisk opplegg utnyttes optimalt. Dette vil være et positivt bidrag til vekstkraft, miljø og trygg energibalanse.
- For å fremme et industripolitisk samarbeid i Norden vil Høyre aktivt arbeide for en nedbygging av etableringshindringer, mot reguleringer av finansmarkedene og for en harmonisering av lover og regler. Dette samarbeidet må skje i tråd med tilpasningen til EF's indre marked. Et

industripolitisk samarbeid åpner også for positive ringvirkninger innen kompetanseoppbygging og forskning.

- Høyre vil aktivt stimulere til et utvidet utdannings- og forskningspolitisk samarbeid mellom de nordiske land. Studentutvekslingssamarbeidet NORPLUS er viktig i denne sammenheng.
- En aktiv miljøvernpolitikk er en felles nordisk oppgave. Landene i Norden må opptre samlet overfor miljøproblemer som kommer fra de store industriområdene i Europa. Norge bør gå foran i et slikt samarbeid.

9.7. BISTANDSPOLITIKK

Forskjellen mellom det store flertall av utviklingsland og de industrialiserte land blir stadig større - selv om enkelte tidligere utviklingsland har gjennomgått en rask utvikling med høy økonomisk vekst. Spesielt er gjeldsproblemene for mange utviklingsland enorme. Utgiftene forbundet med gjelden overstiger totalt sett det landene mottar i bistand fra andre land.

Utviklingslandene bærer selv hovedansvaret for sin egen utvikling, men Norge har et klart ansvar for å yte sitt bidrag til å skape en bedre utvikling i disse landene. Høyre bygger sitt engasjement i utviklingsbistand på det klare ansvar våre idealer om nestekjærlighet og solidaritet pålegger oss for å bidra til å løse fattigdomsproblemene.

Sosiale og økonomiske ubalanser er ofte årsak til opprør og uro. Vekst og sosial utvikling kan redusere faren for konflikter. Ønsket om å bidra til fred og sikkerhet er dermed også en viktig begrunnelse for Norges samarbeid med u-landene.

I tillegg til ren bistand i form av overføringer, er reformer i den internasjonale handel og det økonomiske samarbeidet viktig. U-landene må sikres bedre adgang til industrilandenes markeder, og det må iverksettes tiltak som kan fremme mer stabile råvareinntekter, økt teknologioverføring og en bedret gjeldssituasjon for u-landene.

Norge ligger i verdenstoppen når det gjelder størrelsen på utviklingshjelpen. Høyre vil søke å fastholde dette høye nivået avhengig av at den økonomiske utvikling gjør dette mulig.

Kvaliteten på den hjelpen som gis er helt avgjørende. Det er et mål for alle parter å gjøre hjelpen så effektiv som mulig og med best mulig resultat for mottakerlandet. Dette forutsetter stor kjennskap til de lokale forholdene, noe som kun opparbeides over tid.

- En viktig forutsetning for å få effekt ut av hjelpen er en konsentrasjon av bistanden. Norsk utviklingshjelp må konsentreres om land hvor vi har god kjennskap til de lokale forhold, såsom hovedsamarbeidslandene i det sørlige Afrika.
- Hovedformålet med bistanden er å fremme utvikling i landet. Det må foregå en kontinuerlig etterprøving og kontroll av de gjennomførte prosjekter med sikte på forbedringer.
- Hovedregelen for norsk bistand er at den er ubundet. Når norske varer kan konkurrere i kvalitet og pris er det naturlig at de foretrekkes.
- Bistand må fortsatt også gis gjennom private organisasjoner. Ved tildeling av offentlig bistand prioriteres de organisasjoner som selv skaffer til veie flest midler. NORAD's stedlige representanter må i større grad også kunne bruke lokale, frivillige organisasjoner i arbeidet.
- Den multilaterale utviklingshjelpen må søkes konsentrert om færre organisasjoner, og da om organisasjoner der Norge har best erfaring for effektiv bistand, såsom IDA og UNDP, i tråd med

gjeldende retningslinjer for norsk utviklingshjelp, og der Norge har forutsetninger for å øve innflytelse. Multi-bi-systemet konsentreres om prosjekter innenfor FN's landprogrammer for å styrke koordineringen av FN-systemets innsats.

- Gjeldskrisen, som truer med totalt å ødelegge u - landenes økonomi og muligheter for utvikling, må løses gjennom et internasjonalt samarbeid mellom låntagere og långivere. Det må finnes forskjellige løsninger ut fra utviklingslandenes forskjellige situasjon, og det vil være nødvendig både å trekke inn private banker og offentlige institusjoner.
- Det er viktig å stimulere norsk næringsliv til å etablere seg i utviklingsland. Ordningene for å stimulere næringslivsetableringer i utviklingsland bør utvides.
- Den politiske dialogen med våre hovedsamarbeidsland må utvikles og styrkes med sikte på å fremme en sosial utvikling og økende respekt for menneskerettighetene i disse landene.
- Veksten i utviklingslandene må også ses i sammenheng med miljøproblemene. Miljøaspektet må stå sentralt i Norges bistand, både i den direkte kontakt med Norges samarbeidsland og gjennom internasjonale organer. Industrilandene må ikke overføre sine miljøproblemer til utviklingslandene.
- Utviklingstiltak må i større grad komme kvinnene i u - landene til gode, med sikte på å bedre deres politiske, økonomiske og sosiale situasjon.
- Norge må ha beredskap til på kort varsel å yte ekstraordinær hjelp i katastrofesituasjoner.